

**T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**ULUSLARARASI EKONOMİK ÖRGÜTLERİN
KÜRESELLEŞME ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ**

**Şenol KILIÇARSLAN
0650Y38209**

**SBE İşletme Anabilim Dalı Programında
Hazırlanan**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Danışman Üye : Prof.Dr.Erdoğan ALKİN
Diğer Jüri Üyeleri : Yrd.Doç.Dr.Ünal Halit ÖZDEN
Yrd.Doç.Dr.Betül GÜR**

İSTANBUL, 2007

ÖZ

Küreselleşme genel olarak kapitalist gelişmelerle ilişkilendirilmektedir. Bu nedenle küreselleşmenin ekonomik, sosyal, toplumsal ve kültürel yansımaları vardır. Dolayısıyla, yine ekonomi, sosyo-kültürel yapı ve politikaları etkilemektedir. Bu çalışmada, ekonomik küreselleşmeye eşlik eden küresel etkiler, uluslararası sosyal sorunlar ve bu sorunlara çözüm arayan IMF, Dünya Bankası, DTÖ ve OECD gibi uluslararası ekonomik örgütlerin faaliyetleri ana hatlarıyla ele alınmış, bunların etki düzeyi tartışılmış ve küreselleşme üzerindeki etkileri üzerinde durulmuştur.

ABSTRACT

In general, globalisation is related to the development in the system of capitalism. There are many aspects of globalisation such as economical, social and cultural ones. Therefore, this process have many effects on both social security system and social politics. In this paper it has been discussed that international social problems such as global poverty accompanying with the process of economic globalization and the works of IMF, WB, WTO and OECD which search for solutions to these problems have been held and sufficiency level of these has been discussed and it has been focused on the fact that it should be formed globalism order for an appropriate solution.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
TABLolar VE ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vi
KISALTMALAR.....	vii
GİRİŞ.....	1

BÖLÜM I

KÜRESELLEŞME OLGUSU

1.1. Küreselleşme Kavramı.....	4
1.2. Küreselleşmenin Oluşumu ve Özü	6
1.3. Küreselleşme ve Ulus-Devlet.....	8

BÖLÜM II

EKONOMİNİN KÜRESELLEŞME İÇİNDEKİ YERİ

2.1. Küresel Ekonomik İhtiyaçların Doğuşu.....	11
2.2. İhtiyaçların Karşılanmasında Örgütsel Yapıların Oluşumu.....	13
2.3. Ekonominin Küresel Dinamikleri.....	14

BÖLÜM III

ULUSLARARASI EKONOMİK ÖRGÜTLERİN KURULUŞ SÜRECİ

3.1. Uluslararası Ekonomik Örgütlerin Varoluş Nedenleri.....	17
3.1.1. Uluslararası Ekonomik Örgüt Nedir?.....	17
3.1.2. Uluslararası Ekonomik Örgütler Nasıl ve Niçin Oluşturuldu?.....	18

BÖLÜM IV

KÜRESEL EKONOMİ İÇİNDEKİ ULUSLARARASI EKONOMİK ÖRGÜTLER

4.1. Küresel Perspektiften Uluslararası Ekonomik Örgütlerin Yapılanması.....	19
4.2. IMF (Uluslararası Para Fonu).....	21
4.2.1. IMF Nasıl ve Niçin Kuruldu?.....	21
4.2.2. IMF'nin Kaynağı.....	22
4.2.3. IMF'nin Kapsama Alanı ve Kuruluş Amacı.....	22

4.2.4. IMF Yönetim Politikaları.....	24
4.2.5. IMF’de Yaşanan Dönüşüm.....	26
4.3. Dünya Bankası.....	28
4.3.1. Tarihçesi.....	28
4.3.2. Banka’nın Finansman Kaynakları.....	28
4.3.3. Banka’nın Kapsama Alanı.....	29
4.3.4. Banka’nın Sahiplendiği Değerler.....	31
4.3.5. Banka’nın Temel Hedefi.....	33
4.3.6. Banka’nın Kamu Sektörüne Yaklaşımı.....	34
4.4. DTÖ (Dünya Ticaret Örgütü).....	36
4.4.1. Tarihçesi	36
4.4.2. DTÖ Temelli GATT’ın Amaçları.....	38
4.4.3. GATT’ın Yapısı ve Yönetimi.....	39
4.4.4. DTÖ’nün Hedefleri	39
4.5. OECD (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı).....	40
4.5.1. Tarihçesi.....	40
4.5.2. Kuruluş Nedeni.....	40
4.5.3. Amaçları.....	41
4.5.4. Misyonu.....	42
4.5.5. OECD’nin Bilim, Teknoloji, Sanayi ve Tarım Üzerindeki Etkisi.....	42
4.5.6. OECD’nin Güttüğü Sosyal Politikalar.....	43

BÖLÜM V

ULUSLARARASI EKONOMİK ÖRGÜTLERİN KÜRESELLEŞME ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

5.1. Uluslararası Ekonomik Örgütlerin Küresel Etki Sahaları.....	44
5.1.1. İstihdam.....	45
5.1.2. Gelir Dağılımı.....	47
5.1.3. Bütçe ve Bütçe Açıkları.....	51
5.1.3.1. Gelişmekte Olan Ülkelerde Bütçe Açıklarının Nedenleri.....	52
5.1.4. Küresel Piyasa ve Sermaye.....	53
5.1.5. İşsizlik.....	55
5.1.5.1. Küreselleşme ve Ticaretin İşsizlik ile İlişkisi.....	57
5.1.6. Yolsuzluk.....	58
5.1.7. Teknoloji.....	60
5.1.7.1. Teknolojik Küreselleşme ve Güç.....	61
5.1.8. Küresel Bilgi ve Eğitim.....	62
5.1.9. Demokrasi.....	64
5.1.10. Savunma ve Ulusal Güvenlik.....	66

BÖLÜM VI

ULUSLARARASI EKONOMİK ÖRGÜTLERİN GELECEK SENARYOLARI VE HEDEFLERİ

6.1. Uluslararası Ekonomik Örgütlerin Neoliberal Yaklaşım Senaryoları.....	68
6.2. Uluslararası Ekonomik Örgütlerin Rekabet Gücü.....	70
6.3. Uluslararası Ekonomik Örgütlerin İnsana Yönelik Öngörülleri.....	72
6.4. Uluslararası Ekonomik Örgütlerin Ulus-Devlet İlişkisi.....	73
SONUÇ.....	75
KAYNAKÇA.....	79-85

TABLolar VE ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1. Küreselleşmenin Ekonomik Boyutları.....	12
Tablo 2. Dünya Kamu İstihdamının Toplam İstihdama Oranı.....	46
Tablo 3. Günde Bir Dolardan Daha Az Bir Gelirle Yaşayan Nüfus.....	48
Tablo 4. Dünya Ekonomisine Genel Bakış.....	54
Tablo 5. Dünya Ekonomisindeki Büyüme ve İşsizlik.....	56

KISALTMALAR

IMF	: (International Monetary Fund) Uluslararası Para Fonu
OECD	: (Organisation for Economic Co-operation and Development) Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
DTÖ	: (WTO) Dünya Ticaret Örgütü
GATT	: (General Agreement on Tariffs and Trade) Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
ITO	: (International Trade Organisation) Uluslararası Ticaret Örgütü
IFC	: Uluslararası Finansman Kurumu
IDA	: Uluslararası Kalkınma Birliği
UNDP	: (Human Development Report) İnsani Gelişme Raporu
Çev.	: Çeviren
Der.	: Derleyen
a.g.e.	: Adı Geçen Eser

GİRİŞ

Günümüzde "Küreselleşme-Globalization" olarak anlam kazandırılmaya çalışılan olgu, hem uluslararası ekonomik örgütlerin sınır ötesi etkinliklerinin artması hem de bu sınır ötesi işlemleri çerçeveleyen hukuki ve örgütsel yapıların değişip geleneksel normların dışına çıkması olarak düşünülebilir.

Küresel bazda birçok uluslararası ekonomik örgütte olduğu gibi küreselleşme bazı durumlarda taraflara ekonomik yararlar da sağlamaktadır. Gerçekte ise hem sürecin kendisi hem de destek gördüğü ekonomik rejimler bir çok bakımdan insanlığın huzuru, refahı ve barışı için ciddi tehditler oluşturmaktadır. Çünkü özünü kapitalist sistemden almaktadır. Küreselleşme, köklerini kapitalizmin hareket yasalarında bulan ve kapitalizmin en yüksek aşaması olan emperyalizmin, yani dünya kapitalist sisteminin somut ifadesidir. Üretici güçlerin gelişme düzeyiyle bağlantılı olarak, aslında üretim sürecinin örgütlenmesinin uluslararası bir ölçüğe ulaştığının anlatımıdır. Kapitalist sistemin ilerleyen tekelci yapılanması temelinde yükselen emperyalizm, varolduğundan bu yana gelişimini sürdürmektedir. Bu gelişimler, kapitalizm koşulları altında bile, ekonomik işleyiş açısından ulusal sınırları daha da gerileştirmekte ve sistemin iç çelişkilerini alabildiğine keskinleştirmektedir. Kapitalizmin bu gelişim seyrine bakıldığında, "küreselleşme" sürecini yeni bir çağ gibi sunmanın en önemli argümanı olarak kullanılan; özellikle pazar ekonomileri açısından "tek bir dünya sisteminin yaratılması"nın yeni dönüşümler olduğunu söylemek doğru değildir. Çünkü tüm bu gelişmeler, zaten emperyalizm çağına özgü gelişmelerdir. Emperyalizme özgü küresel ekonomideki gelişmeler de savunulduğu ve beklenildiği gibi değildir ve dünya dramatik krizlerle sarsılmaktadır. Bu krizlerin ise küreselleşmeye direnen değil katılan ülkelerde yaşandığı görülmektedir. Küreselleşme reçeteleri, bunu benimseyen ülkelerdeki sosyal barışı bozmakta, bazı sosyal kesimlerin yıkımına neden olmakta ve vadettiği refah ve huzuru getirememektedir.

Günümüzde "küreselleşme"nin belirgin bir özelliği olarak, "tek dünya sistemi"ni güvence altına alacak son derece kapsamlı ve gelişkin bir uluslararası hukuksal, siyasal, sosyo-kültürel, demografik, ve mali düzenin kurulmaya çalışıldığı teması öne çıkarılmaktadır. Bazılarının kuruluşu çok öncelere dayanmakla birlikte, değişen işlevleri

ve rolleri önemli derecede artan özellikle IMF, Dünya Bankası, DTÖ ve OECD'yi kapsayacak üst yapılar biçimine dönüşebileceğinden söz edilmektedir. Her ne kadar dünya kapitalist sisteminin içine düştüğü kriz dönemlerinde dünyasal ölçekte işleyişleri çeşitli engellerle karşılaşırsa da bu dönemlerinde etkinlikleri önemli ölçülerde artan bu uluslararası ekonomik örgütler tüm dünyayı hemen her boyutta etkiler duruma gelmişlerdir. Küreselleşme, bu bağlamda bir paradoksu ortaya koymaktadır. Şöyle ki; bir taraftan küreselleşme ile tüm ülkelerde demokrasinin gelişmesi amaçlanırken diğer taraftan da gücün uluslararası kuruluşlara devredilmesiyle ülkeler kendi gelecekleriyle ilgili temel kararları almaktan yoksun bırakılmaktadır.

Uluslararası ekonomik örgütlerin, dünya üzerindeki ekonomi ağırlıklı çalışmaları, aslında kapitalist çıkar ilişkisine dayalı bir alışveriştir. Çünkü devletlerin egemenlik haklarını önemli ölçüde kısıtlamaktadır. Devletlerin, ulusal ekonomilerin yönetiminde kullandığı para politikası, maliye politikası ve dış ticaret politikası gibi politikaları kullanma yetkileri bu tür örgütler tarafından önemli ölçüde ellerinden alınmıştır. Bir başka deyişle ulusal ekonomilerin işleyişi kendi devletlerinin değil bu uluslararası ekonomik örgütlerin iradesine terk edilmektedir. Ancak bu örgütlerin sosyo-kültürel, bilgi ve eğitim, teknoloji, askeri, ulusal güvenlik ağlarına da katkıları yadsınamaz. Ancak yinede bu örgütlerin güttüğü emperyalist politikalar ulusal devlet egemenliğini azaltmakta, “bağımsızlık ilkesini” ortadan kaldırmakta ve ülkeleri ekonomik darboğaza sürükleyip, kendine bağımlı hale getirmektedir.

Sonuç olarak vurgulamak gerekirse, yeni dünya düzeni içerisindeki uluslararası ekonomik örgütlerin küreselleşme sürecine etkisi, kapitalizmin emperyalizm aşamasından bağımsız yeni bir aşama olmayıp, ilerlemesinin önündeki birtakım engellerden kurtulan emperyalizmin temel eğilimleri ile belirlenen bir gelişim ve dünya ölçeğinde bir yapılanma sürecidir. Bu süreçte oluşan değişimler tüm değerleri yine dünya ölçeğinde etkilemekte, sarsmakta ve yeni mücadelelere yöneltmektedir.

Bu çalışmada; birinci bölümde, genel olarak, küreselleşme olgusuna değinilmiş, küreselleşmenin kavram olarak gelişiminden, günümüze değin almış olduğu biçim irdelenmiştir. İkinci bölümde ise ekonomi ve küreselleşme arasındaki bağ kurulmuş, özellikle ekonominin küresel dinamiklerine yer verilmiştir. Üçüncü bölümde, küreselleşme bağlamında kendini gösteren uluslararası ekonomik örgütlerin kuruluş

süreci analiz edilmiş, dördüncü bölümde bu örgütler çok boyutlu olarak açıklanmıştır. Beşinci bölümde, uluslararası ekonomik örgütlerin küreselleşme üzerindeki etkileri ele alınmış, belirlenen etkilenim öğeleri dahilinde bu etkilenimlerin boyutlarına yer verilmiştir. Son bölümde ise, uluslararası ekonomik örgütlerin küresel yapı içerisindeki gelecek senaryoları ve hedeflerine dair ileriye dönük tahminlerde bulunulmuş, öngörüler tartışılmıştır.

BÖLÜM I

KÜRESELLEŞME OLGUSU

1.1. Küreselleşme Kavramı

Günümüzde özellikle dünya çapında sürekli değişimler yaşanmaktadır. Şüphesiz bu değişimlerin en önemlisi ve en çok tartışılanı küreselleşmedir.¹ Çünkü ulusal kültürlerin, ekonomilerin ve sınırların ortadan kalkmaya yüz tuttuğu, politik kutuplaşmaların ortadan kalktığı, hemen hemen her alanda liberal eğilimlerin güç kazandığı, teknolojinin akıl almaz bir hızla geliştiği ve toplumsal hayatın büyük bir kısmının küresel süreçler tarafından belirlendiği bir çağda yaşıyoruz. Küreselleşme kavramı pekte yeni olmayan fakat zamanımızda ayırt edici özellikleri olan bir kavramdır. Bu kavram, çeşitli biçimlerde tanımlanmaktadır. Şöyle ki; küreselleşme sözcüğü Türkçe’de, globalization ya da globalizm yabancı kelimelerinin karşılığı olarak kullanılmaktadır ve tanımı konusunda henüz bir fikir birliği sağlanmış değildir. Globalleşme, globalizasyon ya da uluslararasılaşma olarak da ifade edilen küreselleşme olgusu,² ülkeler arasındaki ekonomik ve siyasal sınırların etkisini kaybettiği, dünyanın tek pazar haline geldiği, mal-hizmet ve insan trafiğinin daha hareketli hale geldiği, herkesin birbirinin ne yapıp ettiğinden haberdar olduğu bir ortamı betimlemektedir.³ Esas itibarıyla, ekonomik bir olgu olarak karşımıza çıkan küreselleşmenin siyasal ve sosyo-kültürel boyutları da mevcuttur. Küreselleşme, tarihin akışı içinde ortaya çıkan bir olgu (realite) olduğu kadar, uluslararası ticaretin yaygınlaşması, emek ve sermaye hareketlerinin artması,⁴ ülkeler arasındaki ideolojik kutuplaşmaların sona ermesi, teknolojideki hızlı değişim sonucunda ülkelerin gerek ekonomik,⁵ gerekse siyasal ve

¹ Can C. Aktan ve Hüseyin Şen, **Globalleşme, Ekonomik Kriz ve Türkiye**, Ankara: TOSYÖV Yayınları, 1999, s.28.

² Can C. Aktan, “Globalleşme Kavramı”, (Çevrimiçi), <http://www.canaktan.org/yenitrendler/globallesme/kavram.htm> (Erişim Tarihi: 31.07.2007).

³ Merih Kutlu, “Küreselleşme Değil Küreselleştirme, Küresel Ekonominin Radikal Analizi”, (Çevrimiçi), <http://www.turkab.net/kure/wkuretehdit.htm> (Erişim Tarihi: 11.08.2007).

⁴ Sencer Ayata, **Toplumbilim Açısından Küreselleşme**, Emperyalizmin Yeni Masalı Küreselleşme, (Yayıma Haz. Işık Kansu), 3. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara 1997, s.12.

⁵ G. Turan. **Uluslararası Para Sistemi, Dünü ve Bugünü**. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, No: 2, 1980.

sosyo-kültürel açıdan birbirlerine yakınlaşmaları olarak tanımlandığı gibi⁶ dünyanın sıkışması ve tek bir yer olarak algılama bilincinin artışı olarak da tanımlanabilmektedir.⁷ Bir başka tanıma göre ise küreselleşme, “iletişim ve insani etkileşimin dünya ölçeğinde hızla yayılmasıyla birlikte uluslararası coğrafi sınırların önemini yitirmeye başlaması sonucunda insani gündem ve ilgilerin dünyalaşması sürecidir”⁸ Küreselleşmenin bir nicel bir de nitel yönünden söz edilebilir. Nicelik yönünden küreselleşme ticaret, sermaye akımları, yatırımlar ve insanların ülkeler arasındaki dolaşımında meydana gelen artışı ifade edilmektedir ki, bu olgu bazen trans-nasyonalizm (ulus-ötesileşme) veya karşılıklı bağımlılık olarak da anılmaktadır. Nitel yönden küreselleşme ise siyasal, ekonomik ve sosyal süreçleri içerir. Diğer yandan küreselleşme, “rekabet edebilirlik” kavramı ile de yakından ilişkilidir. Küreselleşme ile ortaya çıkan bu kavram, bir ülkenin, “ulusal politikasını” küresel pazarın gereklerini, rakiplerine göre daha etkili karşılayabilme yeteneğinde olacak şekilde sürdürebilmesini ifade etmekte, gücünü bu kapitalist temelden almaktadır.⁹ Çünkü kapitalizm ekonomik boyutları ile ele alındığında, küreselleşmeyle benzerlikleri görülecektir.¹⁰ Küreselleşme ile gündeme gelen; yeni dünya düzeni, postmodernizm, yenileşme ve neoliberalizmi de birbirinden ayrı düşünmemek gerekir. Çünkü söz konusu anlayış ve söylemler kapitalizm ile bağlantılıdır ve ancak kapitalizm bağlamında açıklanabilirler.¹¹ Günümüzde küreselleşme özellikle kapitalist bir yaklaşımla ulus-devletlerin işlevlerini yok etmeye yönelik, gelişmiş ülkelerin az gelişmiş ülkeler üzerinde sömürsünün yeni adı olarak görülebilmektedir.¹²

Sonuç olarak küreselleşmeyi; uluslararası ticaretin yaygınlaşması, emek ve sermaye hareketlerinin artması, ülkeler arasındaki ideolojik kutuplaşmaların sona ermesi, teknolojiye hızlı değişim sonucunda ülkelerin gerek ekonomik, gerekse siyasal ve sosyo-kültürel açıdan birbirlerine yakınlaşmaları olarak tanımlayabiliriz.

⁶ Okan Aktan ve Tercen Baysan, **Türk Ekonomisinin Dünya Ekonomisine Entegrasyonu: Liberasyon, Karşılaştırmalı Üstünlük ve Optimum Politikalar**, ODTÜ Gelişme (12), 1985, s.49.

⁷ Rana Aslanoğlu, **Kent, Kimlik ve Küreselleşme**, Bursa: Asa Yayınları, 2000, s. 136.

⁸ Özlem Işığışık, **Küreselleşme, Değişen Endüstri İlişkileri ve Sosyal Diyalogun Artan Önemi**, Küreselleşmenin İnsani Yüzü Haz. Veysel Bozkurt, İstanbul:Alfa Yayınları, 2000, s.87.

⁹ Korkut Boratav, **Ekonomi ve Küreselleşme, Emperyalizmin Yeni Modeli Küreselleşme**, Kansı Işık (Ed), Ankara: İmge Kitabevi, 1997, s.25.

¹⁰ C. David Korten, **The Post Corporate World: Life After Capitalism**, Berratel-Kohler Publishers, San Francisco, March 7, 1999, s.132-135.

¹¹ Sezgin Kızılcılık, **Küreselleşme ve Sosyal Bilimler**, Ankara: Arı Kitabevi, 2001, s.15.

¹² Rana Eşkinat, **Küreselleşme ve Türkiye Ekonomisine Etkisi**, Eskişehir: Anadolu Üniv. Yayınları, No: 1036, 1988, s.46.

1.2. Küreselleşmenin Oluşumu ve Özü

Küreselleşmenin ne zaman başladığı konusunda spesifik bir zaman belirlemek çok zordur. Bazıları, küreselleşmenin insanlık tarihi kadar eskiye dayandığını ve başlangıç tarihi olarak insanoğlunun sivilleşme çabalarını göstermektedir. Bazıları ise küreselleşmenin ortaya çıkışını modern çağın başlangıcı, bazıları ise 1800'lü yılların ortasını, bir kısmı da 1950'lerin sonları ya da 1970'li yıllar olarak göstermektedirler. Dolayısıyla tarihsel süreç içerisinde ülkeler kapsam ve boyutları itibarıyla çeşitli küreselleşme aşamalarından geçmişlerdir. Batının ekonomik sisteminin temelini teşkil eden kapitalizm, küreselleşmenin gerçekleşmesinde en önemli araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle kapitalizmin ortaya çıktığı ve gelişmeye başladığı 1870-1914 dönemleri arasında ülkeler arasındaki ekonomik ilişkiler artmıştır. Bu dönemde ulaşımın ve iletişim ağlarının gelişmesiyle dünyanın farklı yerleriyle fiziki temas kurma imkanı ortaya çıkmış ve bunun doğal bir sonucu olarak ülkeler arasındaki ticaret hızla artmıştır. Örneğin, bu dönemde dünya üretimi reel bazda yıllık olarak ortalama % 2.7 oranında artarken, ihracat % 3.5 oranında artmıştır.¹³ Ancak; 1914'te I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesi, 1929'da ekonomi buhranının baş göstermesi ve hemen ardından da II. Dünya Savaşı'nın başlaması, küreselleşme sürecini belli bir dönem yavaşlatmıştır. Gerek savaşların, gerekse Büyük Depresyon'un (1929 Bunalımı) etkisiyle ülkeler dış ticarete sıkı korumacılığa yönelmiş; sermaye hareketleri üzerindeki kısıtlamalar artmıştır. Başta Amerika Birleşik Devletleri (ABD) olmak üzere gelişmiş ülkeler tarife ve kotaları aşırı ölçüde artırmış ve sonuçta dünya ticaret hacmi hızla düşmüştür. Öte yandan, uluslararası sermaye hareketleri de kısıtlamalardan nasibini almış ve ülkelerin savaş ve ekonomik durgunluğun etkilerinden kendilerini korumaya çalışmaları sonucu sermaye hareketleri önemli ölçüde yavaşlamıştır.

II. Dünya Savaşı'nın hemen sonrasında ABD'nin himayesinde tesis edilen IMF (1947), Dünya Bankası (1948), OECD (1961) ve DTÖ (1994) gibi uluslararası kuruluşların hayata geçirilmesi küreselleşme sürecine ivme kazandırmıştır. Hemen hemen tamamı 1940'ların ikinci yarısında kurulan bu kuruluşların da katkısıyla 1950'ler

¹³ IMF and Turkey Page. "International 112 Integrating Human Rights into" (Çevrimiçi), <http://www.ejil.org/journal/Vol13/No3/art1.html>. (Erişim Tarihi: 21.08.2007).

ve 1960'larda yeni bir küreselleşme dalgası ortaya çıkmıştır.¹⁴ Öte yandan, 1950'li ve 1960'lı yıllarda küresel üretim ve bununla birlikte küresel ticaret, hem gelişmiş hem de bir çok gelişmekte olan ülkelerde hızlı bir şekilde artmıştır.¹⁵ Bütün bu gelişmeler, ülkeler arasındaki entegrasyon sürecini hızlandırmıştır. Bu yüzden 1970'li yıllar küreselleşme açısından bir dönüm noktası sayılabilir. Öte yandan, sanayi alanında yoğunlaşan firmaların faaliyetleri, hızlı pazar değişiklikleri, ürün ve üretim teknolojisindeki baş döndürücü gelişmeler, rekabetin kızışması sonucu 1980'li yıllarda küreselleşme çok daha belirgin bir hal almıştır¹⁶

1990'ların başlarında eski Doğu Bloku ülkelerinin ekonomik ve siyasi çöküşüyle bu süreç zirveye ulaşmıştır. Planlı ekonominin hakim olduğu bu ülkeler zamanla ekonomik ve siyasi açıdan Batı ülkelerine yaklaşımaya başlamışlardır. Uzun yıllardan beri hakimiyetini devam ettiren komünist sistem yerini demokrasi ve piyasa ekonomisine dayalı bir sisteme bırakmıştır.

Öz itibari ile küreselleşme dünya genelinde homojenleşmeyi ifade eden bir kavramdır. Bu homojenleşme çok uluslu işletme açısından gerek arz ve gerekse talep boyutlarının her ikisini de kapsamaktadır. Artan küreselleşme beraberinde artan rekabeti de getirmektedir. Artan rekabetle birlikte işletmeler, hızlı sermaye hareketleri, ticari düzenlemelerdeki hızlı değişimler ve ürün hayat eğrilerinde meydana gelen kısaltmalarla başa çıkmak zorunda kalmaktadırlar. Sayılan durumlar işletmelerin yüz yüze kaldıkları rekabet yapısını zorlaştırırken aynı zamanda hayatta kalmalarını da zorlaştırmaktadır.¹⁷

Rekabete dayalı yapısından da anlaşılacağı gibi ekonomik boyut öne çıkarılmakta ve küreselleşme, ekonomik faaliyetlerin dünya çapında birbirine bağlanması, bağımlı hale gelmesi olarak algılanmaktadır. Buna göre küreselleşme, sermaye, yönetim, istihdam, bilgi, doğal kaynaklar ve organizasyonun uluslararasılaştığı ve tam anlamıyla karşılıklı bağımlılaştığı bir ekonomik ve siyasal yapılanmadır.

¹⁴ Can C. Aktan ve Hüseyin Şen, **Globalleşme, Ekonomik Kriz ve Türkiye**, Ankara: TOSYÖV Yayınları, 1999, s.181.

¹⁵ Can C. Aktan ve Hüseyin Şen, age. s.182.

¹⁶ DPT, **Küreselleşme, Bölgesel Entegrasyonlar ve Türkiye**, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Yıllık Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 1995.

¹⁷ Birgül A. Güler, "Küreselleşme ve Yerelleşme", **Çağdaş Yerel Yönetimler**, Cilt: 6, Sayı: 4 (Temmuz 1997), s.75.

Sonuç olarak “Küreselleşmenin oluşumu ve özü, bazen dünya toplumlarının birbirine benzeme süreçlerini, buna bağlı olarak tek bir küresel kültürün ortaya çıkmasını; bazen de toplulukların ve kimliklerin kendi farklılıklarını ifade etme ve tanımlama süreci olarak görülebilmektedir.¹⁸ Aslında bu iki nitelik de, küreselleşen kültürel yapılar ile farklılıkları, yerelliği yaşama geçiren kültürel pratiklerin eşzamanlılığı, beraberliği ve birbirlerini tamamlayıcılığı, küreselleşme sürecinin tam da kendisidir.” Küreselleşme, hem küresel mali sistem ile uluslararası şirketlerin faaliyetleri, küresel iletişim ile medya ağlarının varlığı, küresel üretim ile yaygın bilgi akışı (küresel nüfus hareketleri ve göç gibi faktörlerle birlikte), hem de çok kültürlü değerlerin Batı kültürü ya da daha başka bir ifadeyle bir ulus-devlet olarak tanımlanan yerel toplumları kuşatan küresel toplum içinde erimesi gibi bağlantılara da atıfta bulunmaktadır.¹⁹

1.3. Küreselleşme ve Ulus-Devlet

Küreselleşme, dünya düzeni içerisinde, yerel kültürlerin ve geleneksel toplumsal bağların çözüldüğü, milli devletlerin belirleyiciliğinin azaldığı, gruplar ve kişiler arasındaki her türlü ilişkinin kolaylaşmış yaygınlaştığı, üretimin ve bölüşümün yeni bir dönüşüm içine girdiği, gerek toplumlar arasında gerekse aynı toplum içindeki sürtüşmelerin yayılma tehlikesinin her zamankinden daha çok olduğu, sınırların ve tekellerin öneminin azaldığı, farklı bir bireyselleşmenin geçerli olduğu, değerler sistemi henüz ortaya konulamamış bir süreçtir.²⁰ Ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki değişim küreselleşmenin maddi temelini oluştururken tek bir küresel kültür, egemenliği sermayenin tekelinde olan bir tek küresel pazar anlayışı, küreselleşmenin pratiksel hedeflerini oluşturmaktadır. Politik düzeyde ise küreselleşme, demokratik olarak ulus-devlet üzerinde bir hegemonya siyaseti uygulama, ulus-devlet oluşumunu zayıflatma bilincine dönüktür. Ulus-devlet olgusunun meşruiyet kaybını dünya düzeyinde büyük dönüşümler sonucu ortaya çıkan bunalımlara ve dolayısıyla küreselleşmeye bağlamak, küreselleşmenin tanımı gereği zorunludur. Çünkü küreselleşme, doğrudan ekonomik

¹⁸ Christopher Newman, "Realizm: Küreselleşme ve Bağımsız Devlet", (Çev. M, Türker), **Türkiye Günlüğü**, Sayı 64 (Kış 2001), s.81.

¹⁹ Emre H. Bağçe, "Küreselleşme, Devlet ve Demokrasi", **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt 32, Sayı 4 (Aralık 1999), s. 54.

²⁰ Anthony Giddens, **Modernliğin Sonuçları**, (Çev. E, Kuşdil), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1994, s. 62.

güçler hakimiyetinin, uluslarüstü sermaye gücünün bunalımdan çıkmak için toplumsal, siyasal, kültürel ve teknolojik alanlara yeni anlamlar katma, dünyayı tek bir küresel pazar haline dönüştürme çabalarıyla ilintilidir.²¹ Günümüzde artık devletlerin sınırları içinde gömülü olan ulusal ekonomilerden çok, piyasalar içine gömülü olan devletler söz konusudur. Günümüzün en önemli tartışma alanlarının başında, “ulus-devletin sınırlarının ötesinde ulus-üstü ve küresel düzeylerde kapitalizmin yol açtığı ekolojik, toplumsal ve kültürel tahribatın denetim altına alınmasının mümkün olup olmadığı”²² soruları gelmektedir. Bu ve benzeri konulardaki tartışmaların hemen hepsinin kaynağı, “gerisinde bilgi-işlem, iletişim, vb. alanlardaki teknolojik gelişmeler ve üretimin örgütlenmesindeki çok önemli değişimler bulunsa da, daha çok ulus-devletin aşılması sürecine işaret eden küreselleşme”²³ olgusuna dayanmaktadır. Küreselleşme temelli tartışmalardan da anlaşılacağı üzere, ulus-devletin tarihsel süreçteki oluşumunu sağlayan büyük kapitalist dönüşüm, bu sefer de yeni ve belli ölçülerde farklı etkilerle, ulus-devletin meşruiyetini yok etme amacıyla kendini göstermektedir.²⁴ Küreselleşmenin kapitalizmin bir aşaması olduğu düşüncesinin haklılığını ortaya koyan bu sav, bir çoklarınınca emperyalizmin ya da kapitalist mantığın kendini yenilemesinin bir önkoşulu olarak kabul görmekte, küresel kapitalizmle ulus-devlet ilişkisinin açıklanmasında hakim olan bir bakış açısı oluşturmaktadır.²⁵ Buna göre küreselleşme, ulus-devlet bütünlüğünü parçalamakta,²⁶ ulus-devletin dayandığı hem siyasal topluluğun sosyolojik niteliğini hem de topluluğun meşru kıldığı egemenliği dönüştürmektedir.²⁷

Yani bu anlamda egemenlik ve bağımsızlık hakkının yok olmasını, sosyal devlet olgusunun dönüşümünü, sömürünün sistemleşmesini ve meşrulaşmasını, demokratikleşme sorununu, sosyal politika yoksunluğunu, kitlesel yabancılaşmayı,

²¹ Sinan Sönmez, **Dünya Ekonomisinde Dönüşüm: Sömürgecilikten Küreselleşmeye**, Ankara: İmge Yayınları, 1998, s.147.

²² Friedric Jameson, “Küreselleşme ve Politik Strateji”, (Çev. Mehmet Beşikçi), **Birikim**, Sayı 139, 2000, s.39.

²³ İlhan Tekeli ve Selim İlkin, “Küreselleşme Ulus-Devlet Etkileşimi Bağlamında AB-Türkiye İlişkilerinin Yorumlanması” **Doğu-Batı**, Sayı: 10, Şubat, 2000, s.15.

²⁴ Kocacık Faruk, **Kütle Toplumu, Küreselleşme ve Türkiye**, Prof. Eyüp Kemerlioğlu’na Armağan, Sivas, 2000, s.109.

²⁵ Gordon Marshall, **Sosyoloji Sözlüğü**, (Çev. O. Akınhay, Derya Kömürcü), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1999, s.449.

²⁶ Ozan Erözden, **Ulus-Devlet**, Ankara: Dost Kitabevi, 1997, s.58-59.

²⁷ Amin Samir, **Küreselleşme Çağında Kapitalizm**, (Çev. V. Erenus), İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1999, s.10.

kimliklerin yok olmasını, ekolojik tahribatı vb. birçok olumsuzluğu beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda insan toplumunda küreselleşme, kültürel düzenlemelerin siyasi ve ekonomik düzenlemelere göreli olarak etkili olduğu daha olumlu olduğu görülmektedir.²⁸

Yadsınamaz olan diğer bir husus ise, küreselleşmenin -bir dayatma olarak algılandığında- özellikle kendini ulus-devlet olarak niteleme çabasında olan ya da ulus-devletleşme süreci yaşayan gelişmekte olan ülkelere getirdiği yeni olumsuzluklardır. Gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkelere dayatılan model olan küreselleşmenin belki de en olumsuz ancak çoğu zaman farkında olunmayan özelliği, az gelişmişliği kendiliğinden yenilemesidir.²⁹

Buradaki çelişki, gelişmekte olan ülkelerde yerleştirilmeye çalışılan ulus-devletin hala tam anlamıyla başarıya ulaşamamışken, sınırsız serbest değişimi öngören küreselleşme modelinin kabul ettirilmeye çalışılmasıdır. Bu çelişkinin açıklaması, yaşanan kapitalist krizler karşısında dünyanın içinde bulunduğu dönüş(tür)me süreciyle bağıntılı olarak yapılabilir. Dönüşüm hemen her alanda kimin lehine olursa olsun hızla sürmekte, küreselleşme bir gerçeklik olarak tüm dünyada etkisini göstermektedir. Yeni dünyada karşı ya da taraf olanlar bağlamında yadsınamaz olan, küreselleşmeyi oluşturan dinamiklerin etkilerinin günden güne arttığıdır.³⁰

²⁸ Rana Aslanoglu, **Kent, Kimlik ve Küreselleşme**, Bursa: Asa Yayınları, 2000, s.139.

²⁹ Turgut Cansever, "Sanat ve Kaybolan Estetik Değerlerimiz" Milli Kültürler ve Küreselleşme, **Milliyetçilik ve Milliyetçilik Tarihi Araştırmaları VI. İlimi Kongresi**, Haz. Bahaaddin Yediyıldız vd., Konya: Çizgi Kitabevi, 1998, s.234.

³⁰ Coşkun Adalı, **Günümüz Kapitalizmi ve Devleti Üzerine**, İstanbul: Sarmal Yayınları, 1997, s.86.

BÖLÜM II

EKONOMİNİN KÜRESELLEŞME İÇİNDEKİ YERİ

2.1.Küresel Ekonomik İhtiyaçların Doğuşu

Küreselleşme sürecini besleyen temel dinamikler arasında uluslararası ekonominin gelişmesi ve uluslararası ekonomik örgütlerin yaygınlaşması da, kuşkusuz önemli yere sahiptir. Bilindiği gibi II. Dünya Savaşı'ndan sonra üretimin ulusal sınırlar dışına çıkması hızlanmış ve giderek yeni bir dünya ekonomisi şekillenmeye başlamıştır. Uluslararası yatırım ve üretimin kaynağını teşkil eden uluslararası ekonomik örgütler, bu tarihlerden sonraki gelişmeleri ile dünya sisteminde büyük değişikliklere yol açmışlardır. Geniş üretim ve pazarlama alanında üst düzeyde yatay ve dikey bütünleşmeyi başaran çok uluslu şirketler, farklı ekonomik yapıları bütünleştirmekte dikkate değer bir kapasite göstermiş ve hatta karşıt amaçlı dahi olsa ekonomik ve sosyal sistemler arasında köprü oluşturmuşlardır.³¹

Ekonomik ve sosyal sistemlerdeki değişme de küreselleşme sürecinin gelişiminde belirleyici rol oynamıştır. Yeryüzündeki kaynak dağılımındaki devlet-piyasa dengesi, ideolojik dönüşümün bir yansıması olarak piyasa lehine değişmiş, Keynesçi ve Marksist ekonomi düşüncesi itibar kaybedip yerini neoliberal görüşlere bırakmıştır. Keynesçi ekonomiden neoklasik ekonomiye geçiş, (imparatorlukların destek çıkması olmaksızın) bütünleşik bir dünya ekonomisinin çok daha büyük ölçekte yeniden doğuşuna kuramsal destek vermektedir.³² Bilhassa piyasa ekonomisinin tartışmasız bir ulusal politika haline gelmesi, kapitalizmin ilk dönemlerine yönelik kuşkuları da gündeme getirmiştir. Ancak günümüzde yaşanan kapitalist süreç, ulusal sınırlara karşı kayıtsız ve ulusal güç (askeri, politik) araçlarından bağımsız, dünya

³¹ DPT, **Küreselleşme**, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara 2000, s.4-5.

³² Michael Stewart, "Keynesçi İktisat Öğretisi", **Liberalizm, Refah Devleti, Eleştiriler**, (Çev. Kemal Saybaşılı), İstanbul: Der Yayınları, 1993, s.52.

ölçeğinde bir gelişmedir.³³ Bunun karşısında, küreselleşmenin en somut ekonomik göstergesi olarak, milletlerarasındaki ekonomik uçurumların daha da büyümesidir.

Tablo 1’de, ekonomik küreselleşmenin boyutlarını ortaya koyabilmek amacıyla, uluslararası ticaret ve sermaye hareketlerinde 1987-1997 arasındaki dönemde meydana gelen değişimi gösteren veriler sunulmaktadır. Görüldüğü gibi, söz konusu dönemde uluslararası dış ticaret ve sermaye hareketlerinde artış gözlenmektedir. Ülkeler, özellikle dış ticaret ve sermaye açısından küreselleşme sürecine uyum göstermektedirler. Bununla birlikte hem dış ticaret hem de sermaye akışlarının GSYİH içindeki payı, gelişmiş ülkelerde dönem başında diğerlerine göre çok daha yüksektir. Söz konusu dönemde de, dış ticaret ve sermaye hareketlerinin gelişmiş ülkelerde yine diğer ülkelere göre çok daha belirgin bir oransal artış gösterdiği izlenmektedir.

Tablo 1: Küreselleşmenin Ekonomik Boyutları

	Uluslararası Ticaret Hareketlerindeki Değişim (Uluslararası Ticaret/GSYİH)		Uluslararası Sermaye Hareketlerindeki Değişim (Gayrisafi Doğrudan Yab.Ser.Yat./ GSYİH)		Uluslararası Sermaye Hareketlerindeki Değişim (Gayrisafi Özel Sermaye Akışı/GSYİH)	
	1987	1997	1987	1997	1987	1997
Gelir Düzeylerine Göre Ülkeler						
Düşük Gelirli Ülkeler	7.0	8.4	0.1	0.3	1.1	1.5
Orta Gelirli Ülkeler	10.3	18.6	0.3	1.4	2.3	3.7
Yüksek Gelirli Ülkeler	27.4	38.7	2.2	3.1	9.9	19.1
Dünya Ülkeleri	20.6	29.6	1.5	2.4	7.0	12.7

Kaynak: World Bank, World Development Indicators, 1999.³⁴

³³ Robert H. Ballance ve diğerleri, **Uluslararası Ekonomik ve Sınai Kalkınma**, (Çev. C. Balkır ve A. Ersoy), İstanbul: Çağlayan Kitabevi, 1985, s.195.

³⁴ Can C. Aktan ve Hüseyin Şen, **Globalleşme, Ekonomik Kriz ve Türkiye**, Ankara: Türkiye Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticileri Vakfı Ekonomik, Sosyal ve Siyasal Araştırmalar Serisi, No: 1, Kasım 1999, s. 32.

2.2. İhtiyaçların Karşılanmasında Örgütsel Yapıların Oluşumu

20. yüzyılın sonlarında sosyal, ekonomik, politik ve kültürel alanda dünyada esen değişim rüzgarları; devletleri, örgütleri ve bireyleri hızla etkisi altına alarak, yeni bir dünya düzeninin kurulmasına yol açmıştır. Dünya hızla değişmektedir. Eski değerler, eğilimler yerini yenilerine bırakmaktadır. İyimser bir bakış açısıyla bugün hiçbir ülke bu değişimin dışında kalmak, bildiğini okumak gibi bir lükse sahip değildir. Küresel etkileşimler, ülkeleri birbirleriyle daha yakın ilişkiler kurmaya ve dünyadaki trendleri yakalamaya zorlamaktadır. Artık ülkeler dışa kapalı bir ekonominin günümüz dünyasında yeri olmadığını anlamışlardır. Bugün hiçbir ekonomi kendi kendine yeterli olamaz. Kendini küresel dünyaya açmayan bir ekonomi, değişimin gerisinde kalır ve gelişemez. Bunun bilincine varan ülkeler, ulusal ekonomilerini dünyaya açmaya; mal, emek ve sermaye hareketlerinin sınır tanımadığı dünyada bir yandan uluslararası rekabet yarışında öne geçmeye, diğer yandan rekabet güçlerini arttırmak için ekonomik işbirliğine ve bölgesel birleşmelere ağırlık vermeye başlamışlardır.

Küreselleşme sürecinin oluşturduğu yeni durumun temelinde, uluslararası ekonomik örgütlerin dünyanın bütün bölgelerinde hiçbir kısıtlamaya maruz kalmadan tek bir pazar gibi faaliyet gösterebilmesi çabası yatmaktadır. Dünya genelinde tek bir pazar gibi faaliyet gösterebilmek için ülke yönetimlerinin ihtiyaçlarını daha iyi belirlemeleri ve ona göre düzenlemelerini yapmaları beklenir.³⁵

Günümüzde büyük ölçüde uluslararası ekonomik örgütlerin yönlendirdiği bu ihtiyaç döngüsü, dünyanın her yanında etkinliğini başarıyla sürdürmektedir. Yoğun yabancı sermaye girişi ulusal sermayeyi de etkileyerek “gayri millileştirmiş”, yabancı şirketlerle birleşen yerli girişimcinin de ulusal sınırlar ve ulusal çıkarlar çerçevesinden uzaklaşarak dünya ekonomisiyle bütünleşmesini sağlamıştır. Giderek ulusal niteliğini tamamen kaybeden uluslararası ekonomik örgütler dünya çapında etkin bir güç elde etmesi, ekonomik bir birim olarak devletin sonunun gelmek üzere olduğu şeklindeki

³⁵ Harun Bal, "Güneydoğu Asya Ülkeleri, Dış Borç Krizi ve Gelişmekte Olan Ülkeler", **Ekonomi Başak Dergisi**, Yıl:22, Sayı:101, (Eylül/Ekim),1998, s.98.

tezleri güçlendirmiştir.³⁶ "Uluslararası ekonomik örgütler yoluyla üretim, finansman ve diğer ekonomik kaynakların uluslararasılaşması hiç şüphe yok ki, herhangi bir ulus-devletin kendi ekonomik geleceğini kontrol etme gücünü zayıflatmaktadır. En azından devlet otoritesinde bir zayıflama olarak kabul edilmektedir. Kendi geleceği konusunda kendisi karar verebilen egemen devlet fikri ile modern ekonomilerin durumu arasında da bir kopma görülmektedir ki bu, ulusal ve uluslararası ekonomik güçlerin kesişmesi şeklinde kendini göstermektedir." Küreselleşmenin ekonomik boyutu aslında uluslararası ekonomik örgütler (IMF, OECD, Dünya Bankası, DTÖ vb.) tarafından şekillendirilmektedir. Son yıllarda bu tür örgütlerin öncülüğünde dünya ekonomisini düzenlemek amacıyla çok sayıda girişim yürütülmektedir. Bu girişimler daha çok ticaretin ve üretim faktörlerinin dolaşımında karşılaşılan engellerin kaldırılmasını sağlamaya yönelik olmuştur. Ekonomik alandaki küreselleşme sürecinin derinleştirilmesi, uluslararası ekonomik örgütlerin sürekli gündemini oluşturmaktadır. Bu örgütlerin bölgesel ve uluslararası nitelikteki faaliyetleri kesintisiz olarak devam etmektedir.

2.3. Ekonominin Küresel Dinamikleri

Ekonomik faaliyetlerin küreselleşmesi, 1950'li yıllarda başlamakla birlikte, özellikle 1980'lerde hız kazanmış, sermayenin daha düşük risk altında, daha yüksek kazanç sağlayabilme düşüncesiyle sınır-ötesi alanlara yayılması sonucu ulusal finans piyasaları hızla bütünleşmiş, aralarındaki sınırlar kalkmıştır. Küresel finansın temeli niteliği ise, en güçlü ülkeler de dahil hükümetlerin siyasi kontrolleri ve uluslararası kuruluşların etkisi dışında olması ve bu nedenle istikrarsız bir yapı göstermesidir. Bu durum ise finans sisteminin kredi yaratma fonksiyonuna bağlı olarak gelecekteki üretimi kontrol etmesi ve üretim artışının da finans kesimindeki istikrara bağlı olması nedeniyle reel kesimi de istikrarsızlıklar ve krizler karşısında zayıf bırakmaktadır. 1997'de yaşanan küresel krizde olduğu gibi finans piyasasının yönetimine ilişkin siyasi otorite yetersizliği, genel olarak küresel ekonominin yönetimine ilişkin siyasi otorite yetersizliği ile sonuçlanmaktadır.³⁷

³⁶ Korkut, Boratav, "Emperyalizm mi? Küreselleşme mi?", **Küreselleşme, Emperyalizm, Yerelcilik, İşçi Sınıfı**, Der. E. Ahmet Tonak, Ankara: İmge Kitabevi, 2000, s.28.

³⁷ K. Boratav, age. s.132.

Teknolojik devrim ve ekonomik küreselleşme sürecinin belki de en önemli sonucu, dünya ekonomisinin tüketim yönündeki değişimleri olmuştur. Gerçekten iletişim ve ulaşım konusundaki teknolojik buluşlar ve üreticiler arasındaki büyük rekabet, toplumlara daha çok, daha ucuz, daha kaliteli ve daha çeşitli mal ve hizmet imkanı sunmuş, dünyanın her köşesindeki alıcı ve satıcıların birbirlerine kolayca ulaşabildiği bir ortamda tasarruf, erdem olma niteliğini kaybetmiş, tüketim istek ve eğilimi artmıştır. Kişilerin artan tüketim eğilimi ile üreticilerin daha fazla mal satma, daha fazla kar elde etme hedefleri birbirini besleyerek, ekonomik küreselleşme sürecini hızlandırmıştır.

Ekonomik küreselleşmeye, ideolojik bir yaklaşımla bakıldığında ise, kapitalizmin 20. yüzyılının sonlarında düştüğü bunalımı aşma çabalarını yansıttığı görülmektedir. Çünkü 1929 yılında kapitalist sistemin yaşadığı şiddetli buhran, sisteme olan güveni sarsmıştır. Piyasa güçlerinin zannedildiği gibi ekonomiyi her zaman tam istihdama götürmediğinin anlaşılması bir yana, sistemin gelir dağılımındaki adaleti sağlama konusundaki bilinen eksikliği sosyal gerginliklerin artmasıyla iyice kendini hissettirmeye başlamıştır. Bilinen bir gerçektir ki, günümüzün ABD, İngiltere gibi gelişmiş kapitalist toplumları sanayileşme sürecinde halkın büyük bir kısmının yoksulluk içinde yaşamasına göz yummuştur. Piyasa sisteminin gerçek hayatta ekonomik sorunları açıklama ve çözüme yetersiz kaldığına ilişkin yoğun eleştiriler yanında giderek yükselen ve liberal ekonomiye alternatif olan sosyalizme karşı, kapitalist sistemin çözüm arayışları hız kazanmıştır.³⁸

Sonuçta esas olarak üretimdeki düşme ve işsizlik şeklinde ortaya çıkan ve giderek derinleşen 1929'daki Büyük Buhran sonrasında, tasarruf yerine tüketimin, arz yerine talebin ön plana çıktığı; ekonominin işleyişinde piyasanın görünmez eli yerine devletin görünen eline güvenildiği bir dönem başlamıştır. Sanayi devrimi ile birlikte gelişen ve güçlenen sermaye kesimi, saltanatını işgücüne kaptırmıştır. Bir yandan demokrasinin yükselişi, diğer yandan giderek bozulan gelir dağılımı ve artan yoksullukla birlikte tırmanan sosyal gerginlikler sonucunda refah devleti uygulaması ile işgücünün üretim sürecindeki ve toplumsal yaşamdaki konumunun iyileştirilmesi çabaları, sermayenin geri planda kalmasına yol açmıştır. Sonuçta kapitalist sistem

³⁸ Korkut Boratav, "Ekonomi ve Küreselleşme" Emperyalizmin Yeni Masalı: **Küreselleşme**; Haz. Işık Kansu, Ankara: İmge Kitabevi, 1997, s.21.

üzerinde, bu kez ekonominin merkezine işgücü yerine yeniden sermayenin konması, piyasa mekanizmasının tam işlerliğe kavuşturularak, görünmez elin ekonominin tek hakimi olması ve devletin ekonomik alandaki görevlerinin kural koyma, izleme ve engelleri kaldırma ile sınırlandırılması şeklindeki baskılar yoğunlaşmıştır. Diğer bir deyişle kapitalist sistemin bu bunalımı aşması, 1930'lardan önceki yapısına dönmesini gerektirmiş ve dünya ekonomisindeki değişimler de bu yönde gerçekleşmiştir.³⁹

Kapitalist sistemin böylece dünya genelinde yaygınlaşması ve ülkelerin piyasalarda serbestleşme yönündeki düzenlemeleri arttırmaları, sistemin özünü oluşturan ve devamını sağlayacak olan daha fazla üretme ve daha fazla mal satarak daha çok kazanç elde etme amacına hizmet etmekte; dolayısıyla kapitalizm varlığını sürdürmektedir. Küreselleşme olgusu da, bu anlamda, piyasa ekonomisinin dünya genelinde yaygınlaşması sürecinin bir bölümü niteliğini taşımaktadır.

Özetle; çağımızda dünya ekonomisinde yaşanan değişimin temel unsuru; evrensel düzeyde serbest piyasa ekonomisine geçişle birlikte; bütün ülkelerin dünya pazarı ile bütünleşmesi, mal-hizmet-sermaye hareketlerinin tam serbestleşmesi ile ekonomik küreselleşmenin gerçekleştirilmesine yönelik eğilimlerin hız kazanmasıdır. Bu doğrultuda; dış ticaretin koruma politikalarından arındırılması, sübvansiyonlarının kaldırılması, ulusal paraların konvertibilitesinin sağlanması, devlet tekellerinin kaldırılması, kamu iktisadi teşebbüslerinin özelleştirilmesi, mal-hizmet-sermayenin dolaşımındaki kamu müdahalelerinin kaldırılması; dolaysız yatırımlar, portföy yatırımları ve kısa vadeli sermaye hareketleri üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması hedeflenmektedir.

³⁹ Karl Polanyi, Büyük Dönüşüm: **Çağımızın Siyasal ve Ekonomik Kökenleri**. (Çev. A. Buğra), İstanbul: İletişim Yayınları, 2002, s. 128.

BÖLÜM III

ULUSLARARASI EKONOMİK ÖRGÜTLERİN KURULUŞ SÜRECİ

3.1. Uluslararası Ekonomik Örgütlerin Varoluş Nedenleri

3.1.1. Uluslararası Ekonomik Örgüt Nedir?

Küreselleşme sürecinin oluşturduğu yeni durumun temelinde, işletmelerin dünyanın bütün bölgelerinde hiçbir kısıtlamaya maruz kalmadan tek bir pazar gibi faaliyet gösterebilmesi çabası yatmaktadır. Dünya geneli tek bir pazar gibi faaliyet gösterebilmek için ülke yönetimlerinin ekonomilerini küresel bazda düzenlemeleri gerekmektedir. Küresel bazda faaliyet gösteren uluslararası ekonomik örgütler dünya portföyüne girebilecek ve platformada iş icra edebilecek yeterlikteki formal işletmeleri ifade etmektedir. Bu çerçevede gelişmiş ülkeler tarafından yönlendirilen DTÖ gibi uluslararası ekonomik örgütlerin oluşturduğu uluslararası ticaretteki yeni düzenlemeler empoze edilmektedir.⁴⁰

Kapitalizmin ciddi uzantısı olan uluslararası ekonomik örgütler, kapitalistler arasında piyasa-güdümlü rekabetçi kar hedeflemesinin ve işçilere nispetle avantajlarını korumak ve genişletmek için her türlü aracı kullanmaktadır. Kapitalist ülkelerin kar peşinde koşmak, hiçbir kısıtlama olmaksızın kendi ekonomilerine hakim olmak, imtiyazlarını geliştirmek için OECD, DTÖ, IMF ve Dünya Bankası'nı kullandıkları görülmektedir.

⁴⁰ Robert A. Blecker, **International Capital Mobility, Macroeconomic Imbalances, and the Risk of Global Contraction** Center for Policy Analysis, New School for Social Research, Working Paper Series III No 5, June, 1998.

3.1.2. Uluslararası Ekonomik Örgütler Nasıl ve Niçin Oluşturuldu?

Küreselleşme sürecinde gerek ekonomik ve gerekse diğer alanlarda karşılaşılan karmaşık yapı ve süreçlerin yönetilmesinde ulusal otoritelerin sahip oldukları araçların yetersiz kaldığı kuşku götürmemektedir. Ulusal-devlet modeline alternatif olarak öne sürülen küresel yönetim modeli ise (küresel ekonomik örgütlerin etkinliklerinin artırılması, yeni kurumsal oluşumlara gidilmesi), henüz gerçekçi bir temele oturtulabilmiş değildir. Dünya çapında etkin, ulus-devlet sisteminden bağımsız, AB türü ulus-üstü bir örgütlenme yapısı, küresel yönetime ilişkin tartışmalarda yoğun ilgi uyandırmakla birlikte, bu tür modellerin bugünkü aşamada uygulanabilir bir seçenek olarak değerlendirilmesi mümkün görünmemektedir. Günümüzde ekonomik örgütlerin küreselleşmenin yönetim anlayışı olarak nitelenen ve yerelleşme olgusunu da içeren çoklu yönetim (yönetişim) yaklaşımları, merkezi yönetimin elindeki planlama, karar verme, kaynak oluşturma ve bunları yürütme gibi yönetsel yetkilerin taşra kuruluşlarına, yerel yönetimlere, yarı özerk kurumlara, meslek kuruluşlarına, gönüllü örgütlere (vakıflar, dernekler gibi) ve şirketlere aktarılmasını öngörmektedir. Bu durum da uluslararası ekonomik örgütlerin oluşum sürecine zemin hazırlamıştır. Niçin bu örgütler oluşturulduğu sorusunun cevabı ise basittir. Küreselleşme ile kapitalizmin katmış olduğu ekonomik etkileşimlerin tek elden yönetiminin daha da kolaylaşması, başka bir deyişle büyük ekonomik gücün kontrol altında tutularak çoklu bir etki aracı halini almasıdır.

BÖLÜM IV

KÜRESEL EKONOMİ İÇİNDEKİ ULUSLARARASI EKONOMİK ÖRGÜTLER

4.1. Küresel Perspektiften Uluslararası Ekonomik Örgütlerin Yapılanması

İnsanın doğayı dönüştürme macerasında, üretimin yanı sıra birikim, artık-değer, sömürü kavramı gibi kategorileri en üst düzeyde içinde barındıran kapitalist üretim tarzında sermaye birikiminin hızlanması ve genelleşmesi için bir grubun diğer grubun yarattığı artık-değere el koyması kaçınılmazdır. Çünkü kapitalist üretim tarzının içsel çelişkisi olan kâr hadlerinin düşme eğilimini engellemek amacıyla genelleşmesi, yani tek bir coğrafyadan tüm dünyaya doğru yaygınlaşması bir zorunluluktur. Bu yayılmayı bazen iktisat politikalarında yaratılan paradigmatl dönüşümlerle, yani liberalizm, refah devleti ve ekonomik küreselleşme gibi stratejilerle bazen de direnişle karşılaştığında savaşlarla yapar. Özellikle 1929 Dünya Ekonomik Buhranı kapitalist sistemin karşılaştığı en büyük bunalımdır. Bunalım süresince, temel sanayileşmiş ülkelerin ekonomik faaliyetleri zayıflamış ve pek çok ülke ekonomilerini ithalat kısıtlamaları yoluyla korumaya yönelmiştir. Fakat bu durum, dünya ticaretini sekteye uğratmış, çıktıyı ve istihdamı olumsuz etkilemiştir. Bazı ülkeler, altın ve döviz rezervlerini koruyabilmek amacıyla ithalatı sınırlandırmış, ulusal paralarını devalüe etmiş ve hatta ülke içinde döviz kullanımını da sınırlayıcı önlemler almışlardır. Bu tür komşuyu zarara sokma politikaları sonucunda uluslararası ticaret hızla daralmış, istihdam ve yaşam standartları düşmeye başlamıştır.⁴¹ Dünya Ekonomisinde yaşanan bu büyük bunalımın olumsuz etkileri o güne kadar piyasa ekonomisinin kendi işleyişine bırakılmasını öngören anlayışın geçerliliğini yitirmesi ile bertaraf edilmiştir. Canlanmanın sonuçlarının alınmaya başlandığı sırada II. Dünya Savaşı'nın ortaya çıkması bu gelişmeleri sekteye uğratmıştır. Özellikle savaşın son yıllarında teknoloji ve iletişimdeki hızlı gelişmeler ulusal ülkelerin uluslararası entegrasyonunu arttırırken finansal krizlerin de ülkeler arasında daha çabuk yayılır hale gelmesine neden olmuştur. Bu

⁴¹ Walden Bello, Nicola Bullard ve Kamal Malhotra, **Global Finance: New Thinking on Regulating Speculative Capital Markets**, London ve New York: Zed Books. 2000, s.243.

gerçekleşmeler ulusal refah artışının ancak istikrarlı bir küresel ekonomik ortama bağlı olduğu savını güçlendirmiş ve uluslararası işbirliğini sağlayacak kuruluşların oluşturulmasının gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu çerçevede üç uluslararası yol tasarlanmıştır. Bunlar:

- Geçici ödemeler dengesi sıkıntıları çeken ülkelerin bu sıkıntılar nedeniyle ithalat kısıtlamalarına gitmemelerinin sağlanması için destek verecek bir para fonu,
- Avrupa'nın savaş sonrasında yeniden imarını gerçekleştirecek bir banka ve
- Dünya ticaretinin bu gibi durumlarda daralmasını önleyecek şekilde ticari işbirliğini sağlayacak dünya ticaret örgütüdür.⁴²

Bu düşüncelerin tartışılması ve uluslararası ticari ve mali sistemin esaslarının belirlenmesi amacıyla 1 – 22 Temmuz 1944 tarihleri arasında ABD'nin New Hampshire eyaletinin Bretton Woods kentinde “Birleşmiş Milletler Para ve Finans Konferansı” düzenlenmiştir. Bu konferansta 44 ülkenin temsilcileri bir araya gelerek uluslararası ticari ve mali sistemin esaslarını içeren iki tasarımı tartışmışlardır. Bu tasarımlardan ilki “Keynes Planı”, ikincisi de “White Planı” olarak tarihe geçmiştir. Nitekim kapitalist üretim sürecinde kâr hadlerinin düşmesiyle birlikte başlayan durgunluk eğilimi, 1980'lerden itibaren tüm dünyada artan mali sermayenin dolaşımının hızlanması için üretimin, ticaretin ve sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi politikalarını içeren ekonomik paradigmal dönüşümü ortaya koymuştur. Gelişmiş ülkelerde monetarist ya da yeni klasik iktisat politikaları olarak adlandırılan bu düzenlemelerin, IMF, Dünya Bankası ve DTÖ önerileri doğrultusunda az gelişmiş ülkelerdeki yansımaları, dünya kapitalist sistemine entegrasyonu sağlayacak yapısal uyum programlarını da içeren daha kapsamlı yeni liberal iktisat politikası stratejilerine dönüşmüştür. Günümüzde gelinen bu noktada küreselleşme sürecinde genel olarak iki taraf söz konusudur. Taraflardan birisi mali sermaye ve küreselleşmenin temsilcileri ve savunucuları olan, aynı zamanda da küreselleşme sürecinin etkin aktörleri konumunda bulunan, gelişmiş ülkeler ile bunların kontrol ve güdümündeki küresel uluslararası ekonomik örgütler (Dünya Bankası, IMF, DTÖ vb.), ikincisi ise birinci tarafın politikalarını yürüttüğü ve etki

⁴² Mahfi Eğilmez, "Global Finansal Kriz ve Türkiye'ye Etkileri", **MESS Mercek Dergisi**, Özel Sayı, (Ocak), 1999, s.33-34.

alanına aldığı, küreselleşme dinamiklerini dayattığı üçüncü dünya ülkeleri ya da dünyanın güney yarım küre ülkeleri olarak da adlandırılan az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeler ile bu ülkelerin halklarıdır. Küreselleşme bir yönüyle bu ülkelerin yönetimlerinin birinci tarafta yer alanlardan borç almaya zorlanmaları ve dayattıkları politikaları uygulamak zorunda bırakılmaları şeklinde işlemektedir.⁴³

Aşağıda, tüm dünyayı yakından ve güçlü bir şekilde etkileyen dört büyük uluslararası ekonomik örgüt irdelenmiştir.

4.2. IMF (Uluslararası Para Fonu)

4.2.1. IMF Nasıl ve Niçin Kuruldu?

İkinci Dünya Savaşı sonrası pek çok gelişmekte olan ülke, ekonomik kalkınmalarını tamamlayabilmek amacıyla finansman arayışı içerisine girmiştir. Yine bu dönemde, yeni bir uluslararası para sistemi kurulmuştur. Bu sistem içerisinde, ülkelerin ödemeler bilançosu dengesizliklerini gidermek ve finansman ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla IMF ve Dünya Bankası'nın kuruluşu gündeme gelerek, bu kuruluşlara üye olan ülkelerin ekonomik sorunlarına çözüm bulunmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla IMF; 01-22 Temmuz 1944 tarihleri arasında Bretton Woods'ta (New Hampshire, ABD) toplanan Birleşmiş Milletler Para ve Finans Konferansı'na katılan 44 ülkenin imzası sonucu Dünya Bankası ile birlikte kurulmuştur. Bu nedenle, bazı yayınlarda kurulmalarına karar verilen konferansın adı nedeniyle IMF ve Dünya Bankası, Bretton Woods kuruluşları olarak da anılmaktadır.⁴⁴

Bu konferansta ödemeler dengesi sorunu yaşayan ülkelerin devalüasyonlar ile hem dünya ticaretini daraltması ve hem de toplumların refah düzeyini aşağıya çekmesinin önüne geçmek üzere uluslararası bir örgütün gerekliliği fikri ortaya atılmış ve akabinde IMF kurulmuştur. Buna göre IMF, sunduğu mali kaynaklarla bu ülkelerin sıkıntılarını atlatabilmesi için destek verecek ve bu ülke ile ilişki içindeki diğer ülkelerin

⁴³ S. Yusuf, "Globalization and the Challenge for Developing Countries, World Bank", Haziran, DECRG.(Çevrimiçi), <http://www1.worldbank.org/economicpolicy/globalization/documents/wps2168.pdf> (Erişim Tarihi: 31.07.2007).

⁴⁴ Mahfi Eğilmez, "İmf ve Türkiye", (Çevrimiçi), http://www.mahfiegilmez.nom.tr/kose_8.htm#_ftn2#_ftn2, (Erişim Tarihi: 01.07.2007).

de bu durumdan ekonomik anlamda zarar görmesini engelleyeceği paradoksuna dayalıdır.

4.2.2. IMF' nin Kaynağı

Fonun temel kaynağı, üye ülkelerin kotaları karşılığında fona yapmış oldukları ödemelerdir. Kuruluşa üye olan her ülke, ekonomik gücüne göre belirlenen kota payını yatırır ve ülkelerin oy ve çekiliş hakları bu kotaya göre belirlenir. Dolayısıyla kotaları yüksek olan gelişmiş ülkelerin, yani ABD, Japonya, Almanya, İngiltere ve Fransa'nın IMF politikalarını belirlemede büyük bir etkinlikleri söz konusudur.

Uluslararası mali kuruluş olarak IMF'nin özü, dış ekonomik parasal ilişkilerde geçici sıkıntı içinde olan ülkelere finansman sağlamak iken, son yirmi yıldan bu yana işlevlerindeki farklılaşma giderek belirginleşmiştir. Bu da bir yandan, uluslararası sermaye hareketlerinde devlet dışı kuruluş ve firmaların egemenliklerini pekiştirmesi, diğer yandan IMF'nin politikalarını, derecelendirme kuruluşlarının daha profesyonelce değerlendirerek itibarlarını giderek arttırmalarının önemli payı olmuştur. Bu işleyişi sağlayan ve lokomotif görevi gören ana yapılar ise Dünya Bankası ve IMF olmaktadır. Çünkü küreselleşmeye maruz olan ülkeler, bu iki kuruluşu sürekli borçlanmak durumunda bırakılmaktadırlar. Uluslararası yatırımcılar, IMF, Dünya Bankası, G-7/8'ler ve bunların yarattıkları ve müttefikleri şeklinde ortaya çıkan bir "borç verenler karteli" aracılığıyla tüm dünyaya kendi iradelerini dayatmışlardır. Borç alan ülkelerin halklarına ekonomilerini zorlayıcı politikaları empoze etmişlerdir.

4.2.3. IMF'nin Kapsama Alanı ve Kuruluş Amacı

IMF kapsama alanı gün geçtikçe artan bir uluslararası ekonomik örgüttür. Dolayısıyla küresel ekonomi açısından son derece önem arz etmektedir. IMF'nin kuruluş amacı ise, üyelerinin beklenmedik likidite sorunlarını çözerek ve uluslararası ticarete aksaklıkları ortadan kaldırarak, ödemeler dengesizliği ile karşılaşan ülkelere bu sorunlarını aşacak krediler vermek olarak belirlenmiştir. 1960'lardan sonra gelişmekte olan ülkelerin kaynak ihtiyacının artması, IMF'nin üstlendiği rolü arttırmıştır. Finansman ihtiyacı artan ülkelerin fon kaynaklarından yararlanmak, borçlarını

ertelemek ve yeni krediler alabilmek için başvurmaları IMF'nin uluslararası finans piyasasındaki ve üyeler üzerindeki hakimiyetini çoğaltmıştır. 1970-80 döneminde petrol şokları, doların devalüasyonu, Bretton Woods sisteminin çöküşü gibi nedenlerle ülkeler daha fazla ödemeler bilançosu dengesizliği ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu dönemde Uruguay, Meksika, Mısır, Peru, Şili, Arjantin, Gine, Zaire, İngiltere v.b. ülkeler IMF'den kredi talebinde bulunmuşlardır. Ancak bu ülkelerden İngiltere hariç bütün ülkeler önerilen istikrar programının uygulanması sonucunda siyasi ve sosyal huzursuzluklarla karşı karşıya kalmışlardır. İngiltere ise aldığı 3.9 milyar dolarlık kredi karşılığında diğer ülkelere teklif edilen programların tersine yalnızca kamu harcamalarını kısarak, iç kredileri daraltmayı taahhüt etmiştir. Ödemeler dengesi sorunundan kaynaklanan rezerv sıkıntısı nedeniyle ülkelerin IMF'ye başvurması, IMF'nin ise bu sorunun çözümü için uygulanmasını istediği program ve kredi, ülkelerin kısa dönemde rahatlamasını sağlasa da uygulanan programların parasal açıdan yeterli düzeyde desteklenmemesi uzun dönemdeki rezerv sıkıntısını daha da arttırmıştır. 1946 yılında faaliyete geçen ve 182 ülkenin üye olduğu uluslararası bir organizasyon olan İMF'ye Türkiye 1947 yılında üye olmuştur.

İMF'nin kapsama alanları şu şekilde açıklanmaktadır:

- Uluslararası parasal işbirliğinin geliştirilmesi,
- Uluslararası ticaretin geliştirilmesi,
- Döviz kurlarında istikrarın teşvik edilmesi ve üye ülkelerin rekabetçi devalüasyonlarının önlenmesi,
- Dünya ticaretinin büyümesine engel oluşturan kambiyo kısıtlamalarının engellenmesi ve üyeler arasında çok taraflı bir ödemeler sisteminin oluşturulması,
- Dış ödeme güçlükleri ile karşılaşan üye ülkelere Fon'un kaynaklarını kullanabilme olanağı sağlamak,
- Üye ülkelerin uluslararası ödemeler dengelerinde olabilecek açıklarının azaltılmasına yardımcı olmaktır.⁴⁵

⁴⁵ IMF (International Monetary Fund), "What is the International Monetary Fund", (Çevrimiçi) <http://www.imf.org/external/pubs/ft/exrp/what.htm#box1>, (Erişim Tarihi: 22.05.2007).

4.2.4. IMF Yönetim Politikaları

IMF'nin üçüncü dünya ülkelerinin borç probleminin çözümüne katkı sağlamak hedefi ile oluşturduğu programları, uzun dönemde yönetsel ayarlamaları da beraberinde gerektirmektedir. Ticarete liberalizasyon, yabancı direkt yatırımlar üzerinde sınırlamaların kaldırılması ve yurt içi sermaye piyasasının liberalizasyonu şeklindeki uygulamalar da bunlardan bazılarıdır. Dünya Bankası, borç problemi için daha aktif rol oynarken IMF'nin borç verme politikası daha çok yapısal ayarlamalara yönelmiştir.

25 Mart 1985 tarihinde IMF tarafından borçlu ülkelerin 'yakın takip edilmesi' kararının alınması ile yeni bir prosedür uygulanmaya başlanmıştır. Bu prosedürün özellikleri üç bölümde toplanmaktadır. Bunlar:⁴⁶

- Borçlu ülkeler, bir yıl içerisindeki makro hedeflerini rakamsal olarak belirleyen bir mali program hazırlayacaklardır. IMF tarafından bu program değerlendirilecek böylece borcun bankalar ile borçlu ülke arasında uzun vadeye yayılabilmesi gerçekleştirilecektir.
- IMF borçlu olan ülkeye durum değerlendirmesi yapmak amacıyla heyetler gönderecektir.
- IMF heyetlerinin değerlendirmesi ile, programın başarısını ve genel performansını yansıtan bir rapor hazırlanarak yayınlanacaktır. Üye ülkelerin isteği üzerine bu rapor ticari bankalara verilebilecektir.

IMF 'iyi yönetim' konusuna makroekonomik istikrar ve sürekli büyümeye katkıda bulunması ve yöneticilerin de IMF'nin bu alanda aldığı rolü desteklemeleri nedeniyle önem vermektedir. Özellikle ödemeler dengesinde sorunları olan ülkeler IMF'den ödemeler dengesizliğini gidermek amacıyla kredi talebinde bulduklarında bu kredi ile beraber IMF'nin önerdiği istikrar programları ile karşılaşmışlardır. Bu programları uygulayan ülkelerin büyük bir bölümünde ise hedeflerin gerisinde bir performans sergilenmiştir. Bu durumda hatanın büyük ölçüde uluslararası ekonomik

⁴⁶ Mustafa Sönmez, **Gelir Uçurumu**, İstanbul: Om yayınları, 2001, s.56-58.

konjonktürden kaynaklandığı ya da programın, uygulamadaki yetersizliklerinden ortaya çıktığı ileri sürülmüştür. Bu ülkelerin uyguladıkları istikrar programları temelde,

- ortodoks ya da
- heteredoks olarak adlandırılır.

Ortodoks istikrar programları, ödemeler bilançosu açıklarının iyileştirilmesini ve ülke içerisinde enflasyon oranının düşürülmesini amaçlayan programlardır. Ayrıca sıkı para ve maliye politikası yolu ile kamu kesimi açıklarının büyük oranda kapatılmasını da hedeflemektedir. Heterodoks istikrar programları ise, sağlanacak toplumsal uzlaşma ile ücret, faiz ve döviz kurunun kısmen ya da tamamen dondurulması ve gelirler politikası uygulamalarını kapsamaktadır.

IMF kaynaklı istikrar programları genellikle Ortodoks yaklaşıma göre hazırlanmaktadır. Ödemeler dengesi krizine giren ülkeler IMF'den kredi sağlayabilmek amacıyla IMF ile anlaşma yapmak zorundadır. Bu anlaşma sonunda para, maliye ve kur politikaları yoluyla kamu açıklarının büyük oranda azaltılması ve ödemeler bilançosunun iyileştirilmesi hedeflenir.

Ana başlıkları ile ifade edilen bu politikalar şunları hedeflemektedir:

- Sıkı para politikası yoluyla toplam para arzının kontrol edilmesi, yüksek faiz politikası ile de tasarrufların artırılması, tüketimin kısılması ve sermaye kaçışının önlenmesi amaçlanır.
- Sıkı maliye politikası yoluyla bütçe açığının kapatılması kamu harcamalarının kısılması ve vergilerin artırılmasını hedefler. Bunun yanında, kamusal sübvansiyonların kaldırılması ve kamu ürünlerinin fiyatlarının piyasa şartlarına göre belirlenmesi böylece fiyat denetiminin kaldırılması da istenmektedir.
- Döviz kuru politikası da çok genel olarak, devalüasyon yoluyla ihracatı arttırıp ödemeler bilançosunu düzeltmek amacını taşır. IMF'nin önerdiği politikaların başında devalüasyon gelmektedir. Devalüasyonun teorik olarak ihracatı arttıracağı varsayılır. Oysaki ihraç ürünlerinin talebinin esnek olmadığı koşullarda, devalüasyondan beklenenin gerçekleşmesi mümkün değildir.

IMF'nin yönetim konusundaki müdahalesi ancak ekonomik yönetim alanında olabilir. Sorumluluk esas olarak ulusal yönetimdedir. IMF'nin politika önerileri ve

uygun olduğu durumlarda, teknik danışmanlık yoluyla iyi yönetime yapacağı katkı iki yoldan olabilir:

- Kamu kaynak yönetiminin iyileştirilmesi (kamu kurumları ve idari yöntemlerde reformlar aracılığıyla)
- Şeffaf ve istikrarlı, ekonomik ve yasal düzenleme ortamları yaratılarak ve geliştirilerek, etkin bir özel sektör faaliyeti sağlanmasıdır.

Yönetimin ekonomik niteliğini, politik niteliğinden ayırmak zor olsa da; IMF'nin konuya yaklaşımı şöyle özetlenebilir: IMF'nin kararları ülkenin politik rejiminden etkilenmeyecek ve ülkenin iç ve dış politikasına müdahale etmeyecek, bir üye ülkeye diğer bir ülke aleyhine olmak üzere çıkar sağlanmayacaktır. Ancak IMF destekli programlar uygulayan ve “program IMF'nin kural ve politikaları ile uyumludur ve uygulanacaktır” taahhüdünde bulunan ülkelerde olduğu gibi, IMF'nin ülkenin gerekli politikaları uygulayıp uygulamayacağı konusunda karar vermesi gereken durumlar olabilir. Böyle hallerde uygulanacak politikanın niteliğini belirlemede önemli bir nokta olarak IMF yönetiminin, ülkenin politik durumu hakkında araştırma yapmasında sakınca yoktur.

4.2.5. IMF' de Yaşanan Dönüşüm

1980'li yılların başından itibaren IMF'nin kuruluş amacından uzaklaştığı yolunda tartışmalar başlamıştır. IMF'nin işlevi artık sadece ödemeler dengesi tıkanıklıklarını gidermek için kredi açmakla sınırlı değildir. Aslında IMF kaynakları uluslararası ticaretle orantılı olarak da artmamıştır. 1948 yılında kotalar ithalatın %16'sı düzeyinde iken, 1980'de % 3'ün altına düşmüştür. Ancak fonun kredilerinin az gelişmiş ülkeler için önemi devam etmiş ve fondan yararlanma marjları da genişletilmiştir.

1980'lerden sonra IMF'nin dış borç sorununun çözümü için kalıcı yöntemler bulmaya çalıştığı görülmektedir. IMF'nin dış borçlanmaların hızlanması ile üstlendiği görevi de farklı boyutlar kazanmıştır. Uluslararası finansman sağlayan bankalar, IMF ile stand-by anlaşması yapan ve yapısal uyum programlarını uygulayan ülkelerin borçlarını ödeme kapasitesine sahip olduğunu düşünerek hareket etmeye başlamaları nedeniyle IMF ile yapılan stand-by anlaşmalarında artış olmuştur. 1980-84 döneminde altmıştan fazla ülke IMF'nin stand-by anlaşmasına uygun politikalar benimsemiştir. Bu

dönemden sonra IMF, artık zor durumdaki ülkelere 'kolaylıklar' sağlayan bir kuruluş olmaktan çok kendisine başvuran ülkelerin ekonomi politikalarını da yönlendirmeye başlayan bir kurum haline gelmeye başlamıştır. Öne sürülen teorik açıklamalar ne olursa olsun borçlu ülkelere krizin ağır faturası ödetilerek, borçlarını daha düzenli ödemelerine çalışılmaktadır. 1980 sonrasında IMF'ye yönelik eleştirilerden biri de, IMF'nin ülkelerin ekonomik sorunlarını çözme görevi yerine, kendisinin ve uluslararası finans kuruluşlarının alacaklarının tahsilini güvence altına alan bir kurum haline gelmesidir. IMF programlarının lehinde ya da aleyhindeki görüşler yanında uygulandıkları ülkelerdeki sonuçlar da önemlidir.

IMF'nin savunduğu görüşe göre, sıkı para politikası, maliye politikası ile desteklenmeden başarı tam olarak sağlanamamaktadır. Asya'daki finansal kriz IMF ile ilgili tartışılan pek çok konuyu yeniden gündeme getirmiştir. IMF'nin hızlı müdahalesine karşın beklenen sonuçların alınmaması IMF reçeteleri için tartışma yaratmıştır. Örneğin, IMF'nin borçlarını ödemeyen banka ve şirketlerin kapatılmasını şart koşması ile Endonezya'da 16 bankanın kapatılması halkı paniğe sokmuştur.

Asya'daki durgunluğun nedenlerinden biri olarak harcamaların düşürülmesi, faizlerin yükselmesi yoluyla durgunluğun daha da artmasına neden olan IMF tedbirleri gösterilmektedir. Bu stratejide ana hatlarıyla zor durumdaki ülkelere kredi verilmesi, kredi almak isteyenlere ekonomik reformun şart koşulması ve sermaye kaçışını engellemek için de faizlerin yükseltilmesi öngörülmüştür. Böylece ekonomik güven yeniden sağlandığında krizin yarattığı kısır döngüden çıkılacağı öngörülmüştür. Ancak Asya ülkelerinde bu kısır döngü yan etkileriyle birlikte güçlenerek gelişmiş ve IMF'nin dayattığı yüksek faiz politikası nedeniyle, para krizi olarak ortaya çıkan sorunlar tahmin edilenden daha çabuk reel ekonomiye sıçramıştır. Borçları öz varlıklarının 5-6 katına çıkan Asya şirketleri ekonominin durgunluğa girmesi ile iflas etmeğe başlamıştır.⁴⁷

Peki IMF neden çok tenkit edilen politika ve uygulamalarını bütün dünyada aynı kararlılıkla sürdürmektedir? Pek çok ülkede başarısız olmasına rağmen kendi politikalarını gözden geçirme gereği duymamaktadır? Bunun en önemli sebebi IMF'nin konumu ile ilgilidir. IMF, ülkelerin kalkınmasından sorumlu bir kuruluş değildir. Onun

⁴⁷ Ahmet E. Tonak, **ÇTYA'nın Bağlamı** "Küreselleşme ve Yabancı Sermaye" Küreselleşme, Der. E. Ahmet Tonak, Ankara: İmge Kitabevi, 2000.

amacı ülkeye verdiği kredilerin ödenmelerini sağlamak ve garantörlük yaptığı uluslararası fonların geri dönüşlerinde problemlerle karşılaşılmasını önlemektir. Bu da bir ülkenin büyümesi ile değil, küçülmesi ile gerçekleşmektedir. Yani büyüyen ekonomi kaynak tüketir, küçülen ekonomi ise tasarruf yapar ve borç öder. Bu nedenle de IMF ülkelerin kemer sıkmasını, talebi bastırmasını, küçülmesini ister. Ancak bu geçici bir durumdur. Çünkü, üretimi artmayan, reel geliri yükselmeyen bir ekonominin uzun dönemde borçlarını da ödemesi mümkün değildir.

4.3. Dünya Bankası

4.3.1 Tarihçesi

Uluslararası Yeniden Yapılandırma ve Kalkınma Bankası (The International Bank For Reconstruction and Development: IBRD) veya kısa adıyla Dünya Bankası, IMF ile birlikte 1-22 Temmuz 1944 tarihleri arasında Bretton Woods'ta (New Hampshire, ABD) toplanan Birleşmiş Milletler Para ve Finans Konferansı'na katılan 44 ülkenin imzası ile kurulmuştur. 27 Aralık 1945 tarihinde, Bankaya katılan üyelerin (sermayenin % 65'ini temsil eden ülkeler) önemli bir bölümünün Banka Anasözleşmesi'ni (Articles of Agreement) onaylaması ile çalışmalarına başlamıştır. Bu Banka'da IMF gibi, II. Dünya Savaşı'nın neden olduğu büyük yıkım ve tahribatı giderme amacını taşımaktadır. Ancak ilerleyen yıllarda Banka bu amaçtan uzaklaşarak, gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkelere yönelik kredi veren büyük bir sermaye kuruluşu haline dönüşmüştür. Dünya Bankası'na üye olabilmek için IMF'ye üye olmak gerekmektedir. (Ana Sözleşme Madde II/1). Bu nedenle, Banka üyeliği Fon üyeliğine paralel bir seyir izlemektedir. IMF'ten ayrılan ülke, Dünya Bankası'ndan da ayrılmak zorundadır.⁴⁸

4.3.2. Banka'nın Finansman Kaynakları

Dünya Bankası çeşitli dokümanlarında, kalkınmanın finansmanını sağlayan bir kurum olmasının yanı sıra güçlü bir mali kurum olduğunu belirtmektedir. Banka'nın bu

⁴⁸ İrfan Erdoğan, "Uluslararası Örgütlü Talan Örneği: Dünya Bankası, Kalkınma ve insan ve Çevre Peyzajı", (Çevrimiçi) <http://media.ankara.edu.tr/~erdogan/dunya.htm>. (Erişim Tarihi: 28.08.2007).

ikili fonksiyonu sağlam finansman kaynaklarına sahip olmasını gerektirmektedir. Bu nedenle aşağıda belirtilen finansman kaynaklarını tehlikeye atacak uygulamalara karşı tedbirler geliştirilmiştir.

Banka'nın çok çeşitli finansman kaynakları bulunmakla birlikte en önemlilerini, üç ana başlık altında toplamak mümkündür:

- Sermaye

Dünya Bankası'nın başta gelen finansman kaynaklarından birisi sermayesidir ve daha öncede belirtildiği gibi 30.06.2000 tarihi itibariyle 188.608 milyar ABD dolarına ulaşmış bulunmaktadır. Banka'nın sermayesinin miktarı önemlidir, çünkü kendi mevzuatına göre Banka'nın sermayesinin, rezervlerinin ve gelir fazlalarının toplamı, aynı zamanda açacağı kredilerinin sınırını da işaret eder.

- Borçlanma

“Dünya Bankası en üst düzeyde kredi değerliliğine (rating) sahip bir kurumdur.” AAA kredi değerliliği notu ile Banka'nın, bütün finans piyasalarından kolaylıkla ve çok ucuz maliyetle borçlanabilme şansı bulunmaktadır. Banka'nın da bu imkanı iyi kullandığı borçlanma kaynaklarını mümkün olan en üst düzeyde çeşitlendirdiği bilinmektedir. Halen bir yılda üye ülkelere kullandırdığı kredilerin %75'nin finansmanını, borçlanma yoluyla karşılamaktadır.

- Diğer Gelirler

Dünya Bankası'nın kullandırdığı kredilere piyasa rayici üzerinden faiz uygulanmaktadır. Söz konusu faiz gelirleri Banka'nın önemli bir finansman kaynağı durumundadır. Dahası, Banka tahsis ettiği fakat borçlusu tarafından henüz kullanılmayan kredilere de “Taahhüt Komisyonu” adı altında, %0,75 oranında faiz uygulamaktadır. Ayrıca Banka'nın elde ettiği karlar, mevzuatı gereğince sermaye payı sahibi ülkelere dağıtılmadığından, bu karlar da finansman kaynağına eklenmektedir.

4.3.3. Banka'nın Kapsama Alanı

Dünya Bankası içinde bulunduğumuz küreselleşme döneminin anahtar kurumlarından birisidir. Banka'yı tanımak ve izlemek dünyanın gidişini kestirmek bakımından önemli ipuçları vermektedir. Söz konusu ipuçlarını zamanında görebilmek az gelişmiş ülkelerin ülke çıkarları açısından uygun stratejiler geliştirmelerine imkân vermektedir.

Banka'nın bölgesel çalışmalarında gerçekleşen kapsama alanları dört ana başlık altında toplanmıştır:

- Kamu Yönetimi
- Güvenilirlik
- Gelişme için Yasal Yapı
- Şeffaflık ve Bilgi

Ayrıca politika, program ve projelerin hazırlanması ve uygulanmasına daha katılımcı yaklaşımlar, askeri harcamalar ve insan hakları gibi bankacılıkla ilgili başka konulara da önem verilmiştir. Banka'nın kuruluş sözleşmesi uyarınca, çalışmalar geleneksel ya da yeni yöntemlerle yönetimin ekonomik sosyal boyutu üzerinde yoğunlaşmıştır.

Banka'nın mevcut kamu hizmeti reformlarından dersler çıkartarak yeni yaklaşımlar geliştirmesi gerekmektedir (özellikle borçları ile ödeme gücü arasındaki geniş aralık nedeniyle, daha iyi ödeme yapan ve motivasyonu yüksek bir kamu yönetime geçişin zor olduğu ülkelerde). Ekonomik reformlar konusunda; kamu sektörü reformunun sıralaması önemlidir. Geçiş dönemindeki ülkelerde öncelikle ekonomik faaliyeti yürütecek, özelleştirmeyi, mali idareyi ve gelir toplamayı yapacak ana kurumlar oluşturulmalı, ardından merkezi ve yerel sorumluluklar belirlenmeli, istatistiki yapı oluşturulmalı, piyasa ekonomisine geçişi sağlayacak reorganizasyon yapılmalıdır.

Yönetim kapasitesinin çöktüğü ülkelerde, çok zaman alacak olmasına rağmen öncelik kamu hizmeti reformuna verilmelidir. Kamu idarelerini modernleştiren ülkelerde bütçe ön plana çıkmalı, pek çok ülke ise önceliği gelir toplayıcı kurumların güçlendirilmesine vermelidir. Tüm ülkelerde reformları ve uyum politikalarını destekleyecek çalışmalara ihtiyaç vardır. Bütçe reformu alanında alınan sonuçlar da farklı olmuştur. Bazı ülkelerde geliştirici reformlar yeterli olurken, bazılarında daha çok zaman isteyen tümden reformlar gerekli olmuştur. Tüm bölgelerde gelişmenin etkinliği açısından kamu sektörü yönetiminin ana noktayı oluşturduğu konusunda görüş birliğine ulaşılmıştır. Yönetimle ilgili sistemik konular, kurumsal gelişme ve kamu yönetimi bir ülkenin gelişiminde en önemli konulardır ve Banka'nın ülkelerle görüşmelerinde ana başlığı oluşturmalıdır.

4.3.4. Banka'nın Sahiplendiği Değerler

ABD Hazine Dairesi ile IMF ve Dünya Bankası'nın (Washington konsensüsü diye anılan) baskısı sonucu az gelişmiş ülkeler teker teker ulusal kambiyo rejimlerini serbestleştirmeye zorlanmakta ve bağımsız para, döviz kuru ve faiz politikaları izleyebilme ve dolayısıyla özgün kalkınma hedefleri saptayabilme olanağından yoksun kılınmaktadır.

Buna bağlı olarak bu örgütün aşağıda açıklanan değerlere daha çok sahip çıktığı görülür:

- Güvenilirlik

Güvenilirlik hükümetleri yaptıklarından sorumlu tutması nedeniyle iyi yönetim konusunun odak noktasını oluşturmaktadır.

- Güvenilirliğe Artan Talep

Resmi düzeyde güvenilirliğin pek çok şekli olabilir. Küreselleşen dünyada eğilimler artık özel sektörün gelişimi; gücün bir otorite tarafından uygulanmasının azaltılması yönündedir. Daha fazla güvenilirlik talebinin en önemli göstergesi de yönetimlerin merkeziyetçilikten uzaklaşmalarıdır. Bunun Banka açısından iki sonucundan biri; banka personelinin artık yerel çalışmalarda, proje hazırlanması ve finansmanında görev alması, diğeri ise belediye çalışmalarıyla da ilgilenilmesi olmuştur.

Güvenilirliğin bir başka unsuru da kamu ve özel sektörde, özellikle kamuda finansal güvenilirliktir. Banka'nın bu konudaki çabaları da bölgelere göre değişmektedir. Bazı durumlarda Güney Asya, Uzak Doğu ve Pasifik, Afrika, Avrupa ve Orta Asya'da çabalar etkin bir finansal yönetimin oluşturulmasına yönelik olarak bütçe, muhasebe, bilgi sistemleri alanlarında olmuştur. Banka'nın tüm bölgelerdeki çalışması da fonların amacı dışında kullanımının önlenmesi ve finansal yönetim standartlarının geliştirilmesi alanlarında olmuştur.

Güvenilirliğe artan talebin üçüncü ayağında ise yolsuzluklara karşı tavırlardaki değişimler vardır. Bu değişimin iki eğilimi vardır. Biri yardım alan gelişmekte olan

ülkelerdeki yolsuzlukların yardım programlarını uzun vadede yavaşlatması diğeri, bazı gelişmekte olan ve sanayileşmiş ülkelerde, geniş çaplı yolsuzlukların sonucunda politik liderlerin devrilmesinin, sistemik yolsuzluğa dikkat çekmiş olmasıdır. Banka'nın çalışmaları açısından; yolsuzluğu önlemeye yönelik tedbirler zaten Banka'nın yapısal uyum programlarının bir parçasıdır.

Bu tedbirler iki şekilde etkili olmaktadır:

- Kuralların basitleştirilmesi ve idari mekanizmaların piyasa mekanizmalarıyla yer değiştirmesi yollarıyla çıkar sağlamaya yönelik çabaların önlenmesi.

- Kurumların ve finansal kontrollerin güçlendirilmesiyle kamu hizmetinde çalışanların yolsuzluğa yönelmesinin önlenmesi.

- Banka'nın Deneyimi

Latin Amerika ve Karayipler'de Banka'nın danışmanlığı ileri aşamalara gelmiş, yasal ve yargı kurumlarının iyileştirilmesine yönelik teknik danışmanlık sağlanmıştır. Örneğin Venezuela'ya modernleştirme, Şili'ye ise bilgi sistemlerinin geliştirilmesi için kredi verilmiştir. Bu ve benzeri örnekler iyi yönetim için yeni alanlarda çalışma gerekliliğini ortaya koymaktadır. Banka'nın borç kullandırması ve ekonomik ve sektörel çalışmalarının önemli bir noktasını da merkeziyetçiliğin azaltılması oluşturmaktadır. Güney Asya'da Banka'nın çalışmaları daha çok ülkelere kamu sektörlerinin güvenilirliğinin artırılması konusunda danışmanlık vermek şeklinde olmuştur. Ayrıca kamu ve sektör sınırlarının yeniden çizilmesi, özelleştirme ve yeni düzenlemeler yapılması yani yönetimin iyileştirilmesine yönelik çabalar da Banka'nın bölgedeki önemli çalışmalarıdır. Uzak Doğu ve Pasifik bölgesinde geçiş dönemindeki ülkeler önemli sistematik değişikliklere gitmekte ve sonuçlar farklılıklar göstermektedir. Çin'in merkeziyetçilikten uzaklaşma çabaları beklenenden hızla ilerlemekte, Banka birkaç yerde yerel yönetimlerin gelişimini desteklemektedir.

- Şeffaflık ve Bilgi

Şeffaflık, bilginin ulaşılabilir ve tutarlı olmasını sağladığından işlem maliyetlerini düşürmekte ve ekonomik yönetimi piyasa ekonomisine dayalı ülke hükümetleri için daha da önemli bir hale gelmektedir. Şeffaflık, hükümetlere politika ve

programlarını açıkça sunma olanağı tanıdığından, piyasa ekonomisine yönelik bir ortam yaratılmasına da destek olacaktır. Reformlar üzerinde uzmanların yanısıra reformdan etkilenenlerin de yorum yapabilmeye, reformu anlama şansları nedenleriyle reforma karşı kapalı bir ortamdakine kıyasla daha az direniş olacaktır. Şeffaflık, işlemlerinde daha açık bir hükümet ile yolsuzluklar üzerinde caydırıcı olacaktır.

Kamu faaliyetlerinin daha açık hale getirilmesi değişimi oldukça yavaş olan kültür, gelenek ve tüm toplumun açıklığa yönelik yaklaşımlarına bağlı olacaktır.

- Yönetim için Politika Diyalogları

Banka'nın ödünç alan üyeleriyle yaptığı toplantılar eskiye oranla daha açık tartışmaların yapıldığı ekonomik ve politik bir ortamda gerçekleşmektedir. Toplantılar genelde dört grup halinde yapılmaktadır:

- Diğer kaynak sağlayıcılarla danışma grupları içinde ve benzer şekilde kaynak sağlayıcılarla yardım alanlar arasında,
- Banka'nın üst düzey yönetimi ile borçlanan ülkenin politik liderleri arasında,
- Banka'nın ülke ekipleri ile onların hükümetteki denklemleri arasında,
- Banka'nın yerleşik ekibinin günlük görüşmeleri.

Banka çalıştığı bölgelerde ayrıca hükümet dışındaki gruplarla da danışma toplantıları yapmakta, bu gruplarda yapılan tartışmalar Banka'nın yönetim ile ilgili çalışmalarına katkıda bulunmaktadır (Örneğin Afrikalı Danışmanlar Konseyi ya da Orta Doğu Danışmanlar Konseyi gibi). Yardımı yapacaklarla yardımcı olacak ülkeler arasındaki danışma toplantılarında Banka görüşmelere başkanlık etmekte ve iyi yönetim ile ilgili uygulanabilecek tamamlayıcı politikaları gündeme getirerek yardımın sağlanması için çaba sarf etmektedir. Ayrıca üst yönetim ile yapılan görüşmelerde askeri harcamalar ve insan hakları konuları da gündeme gelebilmektedir.

4.3.5. Banka'nın Temel Hedefi

Dünya Bankası'nın kuruluş yıllarında temel hedefi, yukarıda da belirttiğimiz gibi, savaş yıllarının yarattığı yıkıcı etkilerin ortadan kaldırılması olmuştur. Ancak, söz konusu yıllarda, Batı Avrupa'nın savaş öncesindeki gibi gümrük duvarlarını yükseltme

ve ticari ilişkilerini iki taraflı anlaşmalarla yürütmeye başlama girişimleri, ABD yönetiminin, bu ülkelerin üretim kapasitesinin yeniden inşası ve ABD'den yapacağı ithalatın finansmanı sağlamak amacıyla Marshall Planı'nı hayata geçirmesine neden olmuştur. Bu Plan çerçevesinde, 1946-1960 döneminde, Avrupa ülkelerine 41.3 milyar dolar yardım aktarılmış, Dünya Bankası'nın uluslararası kredi alanındaki payı ve dolayısıyla üye ülkeler üzerindeki etkisi ise önemsiz düzeyde kalmıştır. Ne var ki Marshall Planı deneyimi, 1950'li yılların sonlarından başlayarak "az gelişmiş" dünyanın sorunlarını çözümlenmeye yönelik siyasal önerilerin gelişmesi ve Banka'nın genel tutumunun belirlenmesi sürecinde etkili olmuştur. Bu bağlamda Banka uzmanları, az gelişmiş ülkelerde üretim ve gelir artışının sermaye birikimi ve ticaret hacimlerindeki artış ve teknolojik gelişmeyle sağlanabileceğini savunmuş ve bu amaçla özel teşebbüs için daha az çekici olan kritik alanlardaki ulaşım, iletişim ve baraj gibi altyapı faaliyetlerine yönelik proje kredilendirme faaliyetine yoğunlaşmıştır. Banka'nın faaliyetlerinde meydana gelen bu değişime ek olarak, Banka'yla beraber faaliyet göstermek üzere Uluslararası Finansman Kurumu (IFC) ve Uluslararası Kalkınma Birliği (IDA) olmak üzere iki kurum oluşturulmuştur. Günümüzde de faaliyetlerine devam eden bu kurumlardan IFC, gelişmekte olan ülkelerde kalkınmaya hizmet edecek özel sektör kuruluşlarının yatırımlarına yardımda bulunarak Dünya Bankası'nın faaliyetlerini tamamlamaktadır. IDA ise, ekonomik kalkınmayı ve verimliliğin artırılmasını teşvik suretiyle az gelişmiş ülkelerin hayat standartlarının yükseltilmesine yardımcı olmaktadır. Bu üç kuruluş Dünya Bankası Grubu olarak adlandırılırsa da, her birinin fonksiyonları farklılık göstermekte; buna karşılık ulusların ekonomik gelişmelerine yardımcı olma ortak amacına hizmet etmektedirler.⁴⁹

4.3.6. Banka'nın Kamu Sektörüne Yaklaşımı

Konunun en görünür boyutudur. Kamu yönetimi, hükümetlerin kamu politikası oluşturması ve uygulaması, bu programların etkinliği ve kamu kurumlarının güçlendirilmesiyle ilgilenmektedir. Dünya Bankası'nın geçmiş yıllardaki projeye dayalı olarak kurumların güçlendirilmesi yaklaşımı, kamu sektöründeki koşulların daha az sıkıntılı olduğu ve hükümetlerin programlarının kapsamını genişlettikleri dönemlerde

⁴⁹ Nigel, Harris, "Milliyetçilik ve Ekonomik Gelişme", **Piyasa Güçleri ve Küresel Kalkınma**, (Ed. Rene Prendergast ve Frances Stewart, Çev. İdil Eser), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1995, s.26.

işlemekte idi. Ancak sistematik hataların daha bariz hale gelmesiyle beraber, Banka'nın kamu sektörü yönetimine olan yaklaşımı da finansal yönetimin iyileştirilmesi için destekle, geniş çaplı sektör uyum kredilerine ve masrafları kısacak sivil hizmet reformlarına yönelmiş, Banka kamu kurumlarının ekonomideki payının kısıtlanmasını ve özelleştirilmelerini teşvik etmiştir.

- Sivil Hizmet Reformu

Maliyetlerin kısıtlanmasının ötesinde, insan kaynakları faaliyetlerinin iyileştirilmesi ve daha etkin yönetimine yönelik çalışmalara yönelmeye çalışmıştır. Kamu, sadece özel sektörün etkin bir şekilde çalışabileceği bir ortam yaratmak için ve düzenleyici olarak çalışacak, kamu ve özel sektör faaliyetleri arasındaki kapsam değişimiyle yönetim güçlendirilmiş olacaktır.

- Finansal Yönetim

Tek tek sektörler olarak değil tümünden bir rehabilitasyon hedeflenmekte, ülkelere özel çözümler üretilmeye çalışılmaktadır. Bazı bölgelerde sistemin modernizasyonuna ihtiyaç varken bazı bölgelerde ise sistem temelde etkin ancak kapasite zayıflamıştır.

- Kamusal Girişim

Banka hem kamu sermayeli bireysel girişimleri hem de sisteme yönelik reformları desteklemektedir. 1980'lerin ortalarında rekabet ve etkinliği artırmak ve kötü durumdaki kuruluşların bütçe açıklarına neden olmasını önlemek amacıyla kamu kuruluşlarının ekonomiye müdahalelerini kısıtlamaya ve özelleştirmeye özel bir önem vermiştir. Çalışmalar Şili, Malezya ve Meksika gibi ülkelerde başarılı sonuçlar verirken, Afrika'nın neredeyse tamamında başarısız olmuştur.

Banka'nın bölgesel çalışmaları, üye ülkelerin bu çalışmalardan fayda sağlama arzularının derecesine ve ülkedeki kamu yönetiminin gelişmişlik düzeyine göre farklılıklar göstermiştir.

- Katılım ve Yönetim

Banka, katılımcı bir gelişmeyi iyi yönetimin yerel düzeyde yansıması olarak görmektedir. Yönetimin etkinliğini ve verimliliğini artırmak üzere ulusal düzeyde alınan tedbirler, mikro düzeyde de etkilerini doğrudan göstereceklerdir.

Sivil toplum örgütlerine, sendikalara ve diğer benzer kuruluşlara katılıma daha fazla özgürlük tanınmasıyla halkın, özellikle fakir halkın, kendini etkileyecek kararları daha iyi anlama ve sesini duyurma şansı olacaktır.

- **Askeri Harcamalar**

Birçok gelişmekte olan ülke ekonomisi bütçesinde özellikle askeri harcamalar konusunda bir şeffaflık eksikliği görülmektedir. Banka'nın son yıllarda konuya olan ilgisinin gerisinde:

- Ülkelerin kamu açıklarını kapayıp kalıcı büyüme sağlayabilmeleri için, kaynakların tüketimden, altyapı çalışmaları gibi daha üretici alanlara kaydırılması gerekliliği,
- Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle askeri bütçelerin elden geçirilmesi konusunda bir fırsat doğması,
- Yardım yapanların pek çoğunda bütçe kaynaklarının transfer edilebilmesi nedeniyle yardımların sanıldığından daha fazla kısmının askeri harcamalara gittiğine dair inancın bulunması vardır.

Banka'nın bu hassas konuya yaklaşımı, ülkenin şartlarına ve ülkedeki hükümetle Banka arasındaki diyalogun niteliğine bağlıdır.

- **İnsan Hakları**

Banka'nın insan haklarına katkısı, kırsal kesimin geliştirilmesi, kırsal kesimde işsizliğin azaltılması ve fakirlerin bazı temel ihtiyaçlarının karşılanmasına yöneliktir. Bu da hedef belirlenmiş transfer politikaları ve sosyal güvenlik ağları aracılığıyla yapılmaya çalışılmaktadır.⁵⁰

4.4. DTÖ (Dünya Ticaret Örgütü)

4.4.1. Tarihçesi

Dünya ticaretinin II.Dünya Savaşı gibi olumsuz etkenler sonucu daralmasını engellemek amacıyla kurulmasını öngörülen Uluslararası Ticaret Örgütü'nün (ITO)

⁵⁰ Ayşe Peker, "Dünya Bankası: Büyüme Söyleminden İyi Yönetme Söylemine", **Toplum ve Bilim**, 69, Bahar 1996, s. 6.

kuruluş sözleşmesinde; uluslararası ticarete gümrük tarifeleri ve diğer kısıtlamaların kaldırılarak dünya ticaretinin serbestleştirilmesi kuruluşun temel işlevi olarak ifade edilmiştir. Ancak ITO sözleşmesi ülkelerin iç ekonomi politikalarına karışma niteliği taşıdığı gerekçesiyle onaylanmamıştır. Ülkeler dünya ticaretinin serbestleşmesine duydukları ilgiden dolayı ITO'nun ulusal parlamentolar tarafından kurulmasına kadar olan sürede belirli mallar üzerinde tarife indirimlerinde bulunmak için birbirleriyle anlaşmışlar, bu indirimleri uygulamaya koymak için Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması'nı (GATT) hayata geçirmişlerdir. ITO'nun onaylanmaması üzerine bu anlaşma geçici bir anlaşma olarak yürürlüğe konmuştur. Bu kapsamda 1995 yılına kadar olan sürede dünya ticareti GATT çerçevesinde düzenlenmiş, ancak 1995 yılında Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) dünya ticaretini serbestleştirme çabalarını sürdürmek üzere GATT anlaşmasını değiştirip, geliştirerek bünyesine almıştır.⁵¹

1930'lu yıllarda yaşanan ekonomik bunalımın ardından ülkeler kendi içlerine kapanmayı, bireysel davranarak büyük bunalımın getirdiği sorunlara yönelmeyi tercih etmişlerdir. Bu da dünya ticaretinde işbirliğinden uzaklaşılmasına neden olmuştur. Ülkeler, kendi sanayilerini korumak ve dış ödemeler dengesi problemlerini çözmek için gümrük tarifelerini yükseltme yoluna gitmişlerdir. Ancak aynı dönemde sanayisi yeni yeni gelişmekte olan batılı ülkeler, dış ticaretteki durgunluktan büyük ölçüde rahatsızlık duymuşlardır. 1945 yılında II. Dünya Savaşının sona ermesinden sonra ABD'nin öncülüğünde uluslararası ekonomik, sosyal ve siyasi yapılanma hedefi çerçevesinde önce Birleşmiş Milletler Örgütü, ardından dünya ekonomisinde piyasa koşullarının işleyişini sağlamak üzere IMF ve Dünya Bankası kurulmuş, uluslararası ticaretin serbestleşmesi hedefine yönelik olarak da GATT (General Agreement on Tariffs and Trade) imzalanmıştır. Ocak 1948'de yürürlüğe giren GATT, dış ticaretin serbestleşmesi hedefi çerçevesinde faaliyet göstermiştir. Dış ticarete rekabetin mal kalitesini artıracığı, fiyatları düşüreceği, böylece dış ticaretin hacminin artacağı düşüncesi ile dış ticaretin serbestleşmesinin önündeki engel olan gümrük tarifelerinin düşürülmesi, tarife dışı engellerin kaldırılması, karşılaşılabilecek diğer engellerin ve farklı muamelelerin ortadan kaldırılması GATT'in temel görevleridir. GATT ile uluslararası ticaret sistemi ilk kez kurulmuştur. GATT'in kuruluşundan günümüze kadar geçen süre içerisinde

⁵¹ R. H. Wade, "What Strategies are Viable for Developing Countries Today? The World Trade Organization and the Shrinking of 'Development Space'", **Review of International Political Economy** 10 (4), 2003, s.621.

rekabeti bozucu, ticareti kısıtlayıcı engellerin kaldırılması nedeniyle dünya ticaretinde önemli artışlar kaydedilmiştir. GATT ile ülkeler pazarlarını belli bir sistemle diğer ülkelere açmış, aynı zamanda, yerel bazdaki üretimlerini de rekabetten korumak için gerekli önlemleri almışlardır.⁵² GATT ile gelen sistem, ticaret pazarlıkları veya görüşmeler (rounds) serileri ile gelişmiştir. İlk round tarifler ve indirimlere yoğunlaşmış, daha sonra anti-dumping ve tarife dışı önlemleri de kapsamıştır. Son round olan Uruguay Round'unda (1986-94) DTÖ kurulmuştur. DTÖ, IMF ve Dünya Bankası ile birlikte Bretton Woods kurumlarının üçüncü ayağını oluşturmaktadır.

4.4.2. DTÖ Temelli GATT'ın Amaçları

DTÖ'nün amacı, üye ülkelerin ticaret ve ekonomi alanındaki ilişkilerini geliştirmek, hayat standartlarını yükseltmek, tam istihdamı sağlamak, reel gelir ve talep hacminde istikrarlı bir artış sağlamak, dünya kaynaklarının sürdürülebilir kalkınma hedefine uygun bir şekilde kullanımını sağlamak ve çevreyi koruyacak ve farklı gelişme seviyelerindeki ülkelerin ihtiyaç ve endişelerine cevap verecek şekilde mevcut kaynakları geliştirmektir. GATT'ın amaçları, aslında anlaşmada genel ve özel olarak ayrılmış bulunmaktadır. Genel amaçlar ana hatları ile üyelerin hayat seviyelerini yükseltmek, reel gelir ve efektif talepte istikrarlı bir büyüme ile dünya kaynaklarında tam kullanımı sağlamak, üretimin ve uluslararası ticaretin geliştirilmesine yardımcı olmaktır. Özel amaçlar ise genel amaçlara ulaşmak için tarifeler ile uluslararası ticarete konan diğer ayrımcı engelleri azaltmak olarak belirlenmiştir.

Bu amaçların gerçekleşebilmesi için uluslararası ticareti kısıtlayan her türlü engelin ve farklı muamelenin kaldırılması gerekmektedir. Ticareti kısıtlayan engellerin kaldırılması, ithalat ve ihracata uygulanan her türlü tarife dışı engeli tarifeye dönüştürerek ortadan kaldırılması anlamına gelmektedir. Farklı muamelelerin kaldırılması maksadıyla iki önemli kural geliştirilmiştir. 'En Çok Kayrılan Ülke' kuralı'na göre, bir ülkeye sağlanan kolaylık ya da verilen taviz ayırım yapılmaksızın tüm diğer ülkelere de sağlanacaktır. İkinci kural olan 'Milli Muamele Kuralı' ise yurt içinde uygulanan vergi ve muamelelerde yerli ve yabancı ayırımı yapılmaksızın her türlü mal ve hizmete eşit muamele uygulanmasını öngörmektedir.

⁵² Kerem Alkin, **Gelişmiş Ülkelerde İthalatın ve Dış Rekabetin Kontrolü**, İstanbul: İTO Yayınları, 2006, s.19.

4.4.3. GATT'ın Yapısı ve Yönetimi

GATT üyesi ülkeler, yönetimin temelini oluşturmaktadırlar. Örgütün başlıca dört organı bulunmaktadır. Kuruluşun en üst yetkili organı Genel Kurul'dur. Genel Kurulda her üyenin bir oyu vardır. Kararlar basit çoğunlukla alınmaktadır. Temsilciler Konseyi, akdedici taraflar adına işleri yürütmekte olup bağımsız bir organ gibi hareket etmektedir. 1975 yılında kurulan Danışma Grubu, Genel Kurula uluslararası ticaretle ilgili tavsiyelerde bulunmaktadır. Bu organların yanı sıra çeşitli konuları takip ve denetleme görevi ile Ticaret Kalkınma Komitesi, Ödemeler Dengesi Kısıtlamaları Komitesi, Katılan Ülkeler Komitesi, Tekstil Komitesi, Tarife Ayrıcalıkları Komitesi, Koruma Komitesi, Bütçe ve Finans Yönetim Komitesi gibi Komiteler kurulmuştur.

GATT ana ilke olarak, sanayi mallarının dünya ticaretinin serbestleştirilmesine yönelik çabalarda bulunurken; DTÖ, yasal zemine oturtulup, yaptırım gücü artırılarak sanayi malları ile birlikte tarım, tekstil ve hizmetler ticaretinin serbestleştirilmesi yanında fikri mülkiyet haklarını da bünyesine alan bir kuruluş niteliği taşıyıcı yapıya kavuşmuştur. Günümüzde hala işlevini sürdürmekte olan DTÖ'nün amacı, ülkeler arasındaki ticari akımların mümkün olduğunca serbest ve olağan olması için gerekli çerçeveyi oluşturmak ve bu amaca yönelik kuralları koymaktır. Bu anlamda DTÖ, ülkeler arasındaki ticaretin küresel kurallarını ortaya koymaya çalışmaktadır.

4.4.4. DTÖ'nün Hedefleri

Bugün DTÖ, uluslararası ekonomik ve siyasal ilişkilerdeki artan gücüyle, dünya ekonomisini yönlendiren en önemli örgütlerden biri haline gelmiştir. DTÖ'nün kurulması ile oluşturulan geliştirilmiş ve güçlendirilmiş kurallara dayalı sistem, uluslararası ticaretin teşviki ve genişlemesini hedeflemektedir. Sistemin temel hedefi, ihracatçı kuruluşların mal ve hizmet ürünleri için yabancı pazarlara liberal, güvenli ve öngörülebilir erişimlerini sağlamaktır. DTÖ'yü kuran 15 Nisan 1994 tarihli Marakeş Anlaşmasında Örgütün hedefleri ve küresel beklentileri aşağıdaki şekilde sıralanmıştır:

- Hayat standardının yükseltilmesi, tam istihdam ve istikrarlı bir şekilde artan gelir dağılımı ve talep hacmini sağlamak, üretim ve ticareti geliştirirken dünya kaynaklarının sürdürülebilir kalkınma hedefine uygun olarak kullanımını sağlamak, çevreyi korumak ve farklı ekonomik düzeylerdeki ülkelerin ihtiyaçlarına cevap vermek;

- Gelişmekte olan ülkeler ve özellikle en az gelişmiş olanlarının artan dünya ticaretinden ihtiyaçları ile orantılı olarak pay almalarını sağlamak;
- Bu hedeflere ulaşılmasına yardımcı olmak üzere uluslararası ticari ilişkilerde ayrımcılığı ve ticaretin önündeki engelleri ortadan kaldıran karşılıklı anlaşmalar yapmak;
- ‘Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması ve Uruguay Turu Çok Taraflı Ticaret Müzakerelerinin’ sonuçlarına uygun bütünleşmiş, uygulanabilir ve kalıcı bir çok taraflı ticaret sistemini geliştirmek;
- Çok Taraflı Ticaret Sisteminin temel ilkelerini korumak.

4.5. OECD (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)

4.5.1. Tarihçesi

OECD, 1961 yılında Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü'nün (OEEC) yerine geçmiş ve batı ülkeleri arasındaki işbirliğinin temel öğelerinden biri olmuştur. II. Dünya Savaşı sonrasında yıkıma uğrayan Batı Avrupa ekonomilerinin onarımı amacıyla Marshall Planı çerçevesinde ABD'nin yaptığı yatırımların dağıtımına yardımcı olmak ve Avrupa ülkeleri arasındaki ticaret ödemeleri serbestleştirerek geliştirmek için kurulan OEEC zamanla fonksiyonlarını yitirmiştir. 1950'lerin sonlarına doğru Dünya ekonomisi, yeni yeni sorunlarla karşı karşıya gelmiş ve gelişme yolundaki ülkelerin ekonomik kalkınma sorunları dünya çapında önem kazanmaya başlamıştır. Bu sorunların aşılmasında artık gücünü kaybetmiş OEEC'nin güncellenerek eski gücüne dönmesinin gerekliliğine inanılmış ve Paris'te imzalanan anlaşma ile OEEC, OECD'ye dönüştürülmüştür. OECD'nin kurucu üyeleri 18 Avrupa ülkesinden (Avusturya, Belçika, Danimarka, Fransa, Almanya, Yunanistan, İzlanda, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Portekiz, İspanya, İsveç, İsviçre, İngiltere ve Türkiye) oluşmaktadır.

4.5.2. Kuruluş Nedeni

OECD, ABD'nin artan ödemeler bilançosu açığının ve dünyanın geri kalanındaki yavaş büyümenin küresel ekonomide yarattığı artan dengesizlikler

konusunda uyarıda bulunan son örgüt olmuştur. Bu uyarıları yapan OECD, dünya ekonomisini dengeli bir büyüme politikasına geri döndüreceği varsayılan olağan önlemler listesini öne sürmektedir. ABD'nin tasarruflarını artırması ve ödemeler açığını azaltması gerekmekte, Avrupa'nın büyüme desteklemesi ve Asya para birimlerinin ABD doları karşısında değer kazanması beklenmektedir.

Aslında alışlageldik reçetelerin başarısızlığı, ekonomik politikadan sorumlu olanların bir cevap üretmediklerinin kabul edilmesine yol açmış durumdadır. Birkaç yıl boyunca en rağbette olan slogan, büyüme desteklemek için Avrupa'nın "yapısal reformlar" yapması - "serbest piyasa" önlemlerini benimsemesi, sosyal harcamaları azaltması ve daha "esnek" bir işgücü oluşturması - gerekir şekilde olmuştur. Ancak Avrupa Merkez Bankası (AMB) üyelerinden birine göre bu önlemler işe yaramamıştır.⁵³

4.5.3. Amaçları

OECD'nin küresel yapı içerisinde, ekonomik etkileşimler açısından sahiplendiği amaçları aşağıda özetlenmiştir:

- Finansal istikrarın eşzamanlı olarak korunduğu üye ülkelerde ve hem de özellikle gelişmekte olan ülkelerde halkın yaşam standartının iyileştirilmesi, sürekli ve dengeli ekonomik gelişim sağlayan politikaya destek ve yardım, işsizliğin ortadan kaldırılması,
- Ekonomik genişleme politikasının uyandırılması ve sosyo-ekonomik eşgüdümlü gelişmenin desteklenmesi,
- Uluslararası yükümlülükler uygun olarak çok taraflı ve ülkeler arasında ayırım gözetmeyen dünya ticaretinin geliştirilmesine destek verilmesi,
- OECD'ye üye veya bu örgüte üyelik talebinde bulunan ülkeler, sosyo-politik ve ekonomik yaşamda, aşağıda belirtilen üç ilkeyi vazgeçilmez değerler olarak benimsemişlerdir:
 - Demokrasi,
 - İnsan hakları,
 - Yurttaş özgürlüğüne bağlılık.

⁵³ OECD, **Ulusal Bilim ve Teknoloji Politikası Raporu**, (Çev. D. Özdemir), Z. Tozar, Ankara: TÜBİTAK, 1996.

Bu ilkeler, aynı zamanda, yukarıda belirtilen amaçların gerçekleştirilmesine de hizmet ederler. OECD, bir taraftan bu ilkelerin üye ülkelerde güçlendirilmesine katkı sağlarken, diğer taraftan da örgüte üye olmayan ülkelerde ilkelerinin tanıtımını yapmaktadır.

4.5.4. Misyonu

OECD, sahiplendiği değerleri gerçekleştirmede üstlendiği önemli görevlerin başında küresel ekonominin gelişim aşamaları gelmektedir. OECD'nin üstlendiği bu misyon aşağıda özetlenmiştir:

- Tasarlanan politikaların geliştirilmesi için yürütülen faaliyetler,
- Sürdürülebilir ekonomik büyümenin ve istihdamın sağlanması için üye ülkelerin yaşam standartları yükseltilirken, mali istikrarın devam ettirilmesi ve dolayısıyla ekonomik küreselleşmenin geliştirilmesi,
- Ekonomik kalkınma sürecinde üye ülkelerin ve diğer ülkelerin ekonomik yayılımlarına önemli katkılarda bulunulması,
- Dünya ticaretinin büyümesine çok taraflı, ayırım gözetmeyecek şekilde katkıda bulunulmasıdır.

OECD'nin bu misyonu gerçekleştirmedeki çalışma yöntemi ise, veri toplama ve analiz işlemleriyle başlayan ve daha sonra bu işlemlerin sonuçları ışığında gerekli politikaların kolektif bir şekilde tartışıldığı bir süreç olarak nitelendirilebilir. Karşılıklı hükümet incelemeleri ve uluslararası bir gözetim, OECD'nin etkinliğinin ve belirleyiciliğinin en temel nedenleridir. OECD'nin analizleri, teknolojik gelişmenin ekonomik gelişmeye katkısını ortaya koyarak, hükümetlerin ekonomik politika amaçlarına yardımcı olurken, özellikle işsizliğin nedenleri ve nasıl aşılabileceği konusunda da hükümetleri cesaretlendirmektedir.

4.5.5. OECD' nin Bilim, Teknoloji, Sanayi ve Tarım Üzerindeki Etkisi

Bilimsel buluşlar ve yeni teknolojiler sanayiye oldukça yakından etkilemektedir. OECD üyesi ülkelerin bilgiye dayalı teknolojileri ekonomiye adapte etmeleri konusunda yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Uluslararası düzeyde koordine edilen bilgi ve iletişim altyapısının önemi vurgulanmakta ve yeni ortaya çıkan bilim, teknoloji ve sanayiyle ilgili konulardaki hükümet politikalarına destek verecek analizler yapmaktadır.

Özellikle innovasyon sistemleri ile ilgili uluslararası karşılaştırmalar yapar, sanayiyle ilgili şartları KOBİ'lerin (küçük-orta boy işletmeler) geliştirilmesi ile ilgili özel politikaları ortaya koyarak sanayiye ilişkin sübvansiyonların daha belirgin hale gelmesini sağlar. OECD, tarım alanında da geniş bir fonksiyona sahiptir. Özellikle tarımsal üretim ve pazarlamanın daha etkili olabilmesine yönelik politikalarla ilgilenir ve çevresel ile kırsal kalkınma arasındaki bağlantıyı kurucu çalışmalar yapar. Ayrıca ekonomiyi desteklemek için uluslararası kalitede meyve, sebze, orman ürünleri ve tarım makineleri ile ilgili kuralları koyarak, bunların idaresini üstlenir.

4.5.6. OECD'nin Güttüğü Sosyal Politikalar

Yüksek oranda işsizlik, yolsuzluk ve yoksulluk gibi ülkelerin en büyük sorunlarını ele alarak ekonomik bağlamda çözümler üretir. Eğitim, istihdam, işgücü ve sosyal yönden birbiri ilişkili politik çalışmaları yürütür. Şehirlerin nasıl büyüdüğünü, kırsal alanların nasıl organize edildiği, ekonomik pazarların nasıl çalışması gerektiği ile yakından ilgilidir. Ayrıca şehirselleme, kırsal politikaların ve yerel girişim istihdam yaratabilme güçleri, yaşam standartlarını ve yaşam kalitesini yükseltebilmeleri, yapısal değişikliklere yardımcı olabilmeleri ve çevreyi koruyabilme konularıyla ilgilenir. Hükümetler arası bir örgüt olan OECD, ilişkide bulunduğu tüm kesimlerle (Hükümet kuruluşları, akademisyenler, iş dünyası, sivil toplum örgütleri, medya vb) şeffaflık ve açıklık politikası gözetmekte ve ilişkisini bu yönde sürdürmektedir.

BÖLÜM V

ULUSLARARASI EKONOMİK ÖRGÜTLERİN KÜRESELLEŞME ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

5.1. Uluslararası Ekonomik Örgütlerin Küresel Etki Sahaları

Uluslararası ekonomik örgütler küreselleşmeyi “özellikle malların, hizmetlerin, ve paranın, hızlı ve sürekli bir biçimde sınır ötesine akışı” biçiminde tanımlamaktadır. Buna göre küreselleşme sayesinde ülkelerin ekonomileri arasında daha önce örneği görülmemiş bir bütünleşme sağlanmakta, bir enformasyon devrimi yaşanmakta ve pazarlar, şirketler, örgütler ve yönetim uluslararası hale gelmektedir. Bu hal dünya genelinde ekonomik bir homojenleşmeyi ifade etmektedir. Bu homojenleşme uluslararası ekonomik örgütler açısından gerek arz ve gerekse talep boyutlarını, ya da her ikisini de kapsamaktadır. Artan küreselleşme beraberinde artan rekabeti de getirmektedir. Artan rekabetle birlikte ekonomik örgütler, hızlı sermaye hareketleri, ticari düzenlemelerdeki hızlı değişimler ve ürün hayat eğrilerinde meydana gelen kısalmalarla başa çıkmak zorunda kalmaktadırlar. Sayılan durumlar örgütlerin yüz yüze kaldıkları rekabet yapısını zorlaştırırken aynı zamanda hayatta kalmalarını da zorlaştırmaktadır.⁵⁴ Günümüzde meydana gelen gelişmelerle birlikte, özellikle üretim faaliyetlerine odaklanmış yöneticiler değişik çevrelerden gelen baskılarla yüz yüze kalmışlardır. Maliyetleri düşürmek için oluşan küresel rekabet baskısı, yüksek kalitede ürün ortaya koyma ve dağıtım esnekliği, rekabeti artırmak için örgüt tarafından oluşturulan baskı ve yerel pazarları aşarak küresel pazarlara hizmet vermek için oluşan pazarlama baskısı bunlardan bazılarıdır. Sayılanlar da göstermektedir ki günümüzde işletmeler kendi faaliyetlerini küreselleşme sürecine entegre etmekle yüz yüzedirler. Şayet uluslararası ekonomik örgütler küresel alanlarda rekabet etmeyi istiyorlarsa, kendi faaliyetlerini küreselleşme sürecine entegre etmek zorundadırlar. Çünkü küresel ortamda, uluslararası ekonomik örgütlerin bir ülkedeki rekabetçi yapısı, diğer ülkelerdeki rekabetten etkilenmektedir.

⁵⁴ Jean Duffar, “Küreselleşme, Evrensel Değerler ve Ulusal Egemenlik”, (Çev. B. Öztürk), **Uluslararası Anayasa Hukuku Kurultayı**, Ankara: BB Yayını. 2001, s. 538.

Küreselleşme süreci içinde gelişen ekonomik örgütlerin, ortaya çıkmasındaki nedenler, temel özellikleri ve etkileri açısından da tartışmalı bir konudur. Öte yandan, günümüzdeki küreselleşme tartışmalarının bu boyutlarıyla bütün dünyada giderek yaygınlaşan neoliberal iktisat politikalarıyla ilişkilendirildiği gözlenmektedir. Neoliberal küreselleşme olarak tanımlanabilecek bu süreçte kalkınma olgusu doğrusal bir süreç olarak değerlendirilmekte ve piyasa ekonomisinin mutlak hâkimiyetiyle sonuçlanan bir “ideal son”la özdeşleştirilmektedir.

Aşağıda uluslararası ekonomik örgütlerin dünya bazında belli kriterler dahilinde küreselleşme üzerindeki etkileri tartışılmıştır.

- İstihdam
- Gelir Dağılımı
- Bütçe ve Bütçe Açıkları
Gelişmekte Olan Ülkelerde Bütçe Açıklarının Nedenleri
- Küresel Piyasa ve Sermaye
- İşsizlik
Küreselleşme ve Ticaretin İşsizlik ile İlişkisi
- Yolsuzluk
- Teknoloji
Teknolojik Küreselleşme ve Güç
- Küresel Bilgi ve Eğitim
- Demokrasi
- Savunma ve Ulusal Güvenlik

5.1.1. İstihdam

İstihdam dengesi açısından dünyada 1950’lerden 1980’lerin ortalarına kadar gelişmekte olan ülkelerde ortaya çıkan yüksek enflasyon ve ödemeler dengesi problemlerinin çözümü için uygulamaya konulan ortodoks istikrar programları uygulandıkları ülkelerde mevcut sosyal ve ekonomik bunalımların daha da derinleşmesine neden olmuştur. Birçok ortodoks programın uygulanmasının ardından askeri müdahalelere tanık olunmuş ve programın yürütülmesi “bürokratik-otoriter-askeri” çizgide gerçekleşmiştir. Bunun nedeni, bu programların reel ücretlerde azalmayı, yükün ücret ve maaş geliri elde edenler ile küçük işletmeler üzerine bindiği ciddi bir “talep yönetimi” politikasını, toplam talepte düşüşü, endüstriyel büyüme ve GSMH’da (Gayrisafi Milli Hasıla) daralmayı içermesidir. Bu çerçevede, bu programların temel amacı, üretim ve istihdam düzeyinde bir gerileme yaratmadan

enflasyonu kısa bir sürede ve ani olarak aşağıya çekmektir. Fiyatların ve ücretlerin dondurulması, kısa dönemde fiyat-ücret spiralini durdurarak istikrar programının inandırıcılığını artırıcı etki yaratmaktadır.⁵⁵ Böylelikle, istikrar çabalarının kapsamlı ve sürekli olduğu kanıtlanmakta ve sağlanan kredibilite ile enflasyonun düşürülmesinde olumlu sonuçlar elde edilebilmektedir. Ayrıca bu programlarda, enflasyonist beklentilerin hızla düşürülmesi için bir anahtar fiyatta istikrarın sağlanması önem taşımaktadır. İstikrarsız bir ekonomide dengenin sağlanması için değişkenlerden en az birisinin sağlanması gerekmektedir ve bu bağlamda istihdama yönelik ticari bir aktivite sağlanmalıdır. Bu aktivite de ekonomik örgütlerin sisteme kattığı ivme ile gerçekleşecektir. Bu konjektörde küresel bağlamdaki her uluslararası ekonomik örgüt küresel ekonomiler arasındaki dengenin kurulmasında birer köprü vazifesi üstlenmekte, istihdama yönelik bir arz yaratmaktadırlar.

Tablo 2: Dünya Kamu İstihdamının Toplam İstihdama Oranı

Ülke	(%)
Kanada	19.6
İtalya	16.1
Almanya	15.6
İspanya	15.2
İngiltere	14.4
ABD	14.0
İsviçre	11.4
Türkiye	14.2

Kaynak: DPT verileri ⁵⁶

Tablo verilerine göre, kamu istihdamını toplam istihdama oranında, Türkiye orta sıralarda yer almaktadır. Ayrıca Türkiye'nin bu konumunda, giderek daralan toplam istihdam kapasitesinin de etken olduğu gözden uzak tutulmamalıdır. Buna rağmen ILO'nun (Uluslararası Çalışma Örgütü) her yıl açıkladığı "Küresel İstihdam Eğilimleri" raporuna göre, güçlü ekonomik büyümeye karşın küresel işsizlik geçen yıl yüksek

⁵⁵ Guillermo Calvo ve Carlos A. Vegh, **Inflation Stabilization and BOP Crises in Developing Countries**, J. Taylor ve M. Woodford (ed) North Holland: Handbook of Macroeconomics, 1999, s.1535.

⁵⁶ DPT. Küreselleşme, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 2000.

düzeşini sürdüşmüştür. Çalışanların yoksulluğunun azaltılmasında ise pek az ilerleme kaydedilmiştir. Dünyadaki 1 milyar 370 milyon çalışan yoksulun durumunda pek az iyileşme sağlanabildiğı ifade edilen raporda, işsizlik oranının düşürülmesi veya daha fazla yükselmemesi için ekonomik büyümeyle iş yaratma arasındaki bağlantının pekiştirilmesi gerektiğı belirtilmiştir. Sanayi sektörünün toplam istihdam içindeki payı ise yüzde 21.3 olarak gerçekleşmiştir. Dünyanın birçok bölgesinde, işsizlik oranlarının 2005-2006 yıllarında kayda değer bir farklılık göstermediğı belirtilen raporda, en büyük azalmanın gelişmiş ekonomiler ile AB ülkelerini oluşturan bölgelerde görüldüğüne işaret edilmiştir. Buralarda işsizlik oranının geçen yıl bir önceki yıla göre yüzde 0.6'lık bir azalmayla yüzde 6.2'ye indiğı bildirilen raporda, en düşük işsizlik oranına sahip bölgenin ise yüzde 3.6 oranıyla Doğu Asya olduğu belirtilmiştir. Raporda, gençlerin yetişkinlere göre işgücü piyasasında daha fazla güçlkle karşılaştığı, kadınların erkeklerle eşit fırsatlara sahip olmadığı ve insana yakışır işin hala kıt olduğu belirtilerek, hükümetlerin ve uluslararası topluluğun, dünyanın birçok bölgesinde görülen olumlu ekonomik koşulları istihdamın genişlemesine dönüştürecek çabalara girişmeleri gerektiğı ifade edilmiştir.⁵⁷

5.1.2. Gelir Dağılımı

Birleşmiş Milletler Üniversitesi Kalkınma Ekonomi Araştırmaları Enstitüsü 2006 yılında gelir dağılımı eşitsizliğinin küresel boyutta durumunu inceleyen raporunu yayınlanmıştır. Bu rapor, Birleşmiş Milletler'e bağı tüm ülkeleri kapsamına aldığı bunun yanı sıra bu ülkelere ait güncel veriler ya da istatistiki analizlere dayalı tahminlerle yapıldığı için bir ilk olma özelliğini taşımaktadır. Rapor ayrıca gelir yerine ilk kez ülkelerdeki servet düzeyine odaklanmakta, BM Binyıl Kalkınma Planının en önemli hedefi olan yoksullukla mücadelenin ne kadar kritik bir unsur olduğunu bir kez daha tüm açıklığıyla gözler önüne sermektedir. Çünkü çalışmaya göre, dünyanın zenginliği Kuzey Amerika, Avrupa ve Asya-Pasifik bölgesindeki Japonya ve Avustralya gibi ülkelerde yoğunlaşmakta ve bu ülkeler dünyanın hanehalkı servetinin yüzde 90'ını elinde tutmaktadır. Durumu daha da vahim kılan boyutu dünyada yaşayan yetişkinlerin sadece yüzde ikisinin serveti, kalanların yüzde 50'sinden daha fazla

⁵⁷ Hüseyin Özgür ve Erdal Fuat, **Yerel bölgesel ekonomik büyüme ve gelişme Teorileri**, Der. M. Akif Uzunçayır, Konya: Çizgi Kitabevi, 2003, s.65.

oluşudur. Yani dünya nüfusunun sadece yüzde 10'nu dünya servetinin yüzde 85'ine sahiptir. Dünyanın en varlıklı yüzde 30'u Amerika'da yüzde 27 ise Japonya'da yaşamaktadır.⁵⁸

Aşağıdaki tabloda, dünya ülkeleri bazında popüler anlamda derlenmiş gelir oranları ve karşılaştırmalarına yer verilmiştir:

Tablo 3: Günde Bir Dolardan Daha Az Bir Gelirle Yaşayan Nüfus
(Milyon Kişi)⁵⁹

	1987	1990	1998
Doğu Asya ve Pasifik	417,5	452,4	267,1
Doğu Asya ve Pasifik (Çin Hariç)	114,1	92	53,7
Doğu Avrupa ve Orta Asya	1,1	7,1	17,6
Latin Amerika ve Karayipler	63,7	73,8	60,7
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	9,3	5,7	6
Güney Asya	474,4	495,1	521,8
Sub-Saharan Afrika	217,2	242,3	301,6
Toplam	1.183,20	1.276,40	1.174,90
Çin Hariç Toplam	879,8	915,9	961,4

Kaynak: Dünya Ekonomi İstatistikleri

Tablodan da anlaşıldığı üzere, yıllar geçtikçe günde bir dolardan daha az gelirle yaşayan nüfus artmaktadır. Bu sonuç insanların günden güne daha da fakirleştiğinin bir göstergesidir. Ancak fakirlik ve zenginliğin de toplumdan topluma değişen bir imajı bulunmaktadır. Yani diğer bir ifadeyle bireylerin sahip oldukları varlıkların türü ülkelere göre farklılık göstermektedir. Mesela, az gelişmiş ülkelerde toprak ve çiftlik mülkiyeti daha önemliken, gelişmiş ülkelerde nakit veya mücevharat daha değerli olarak görülmektedir. Yine raporda belirtilen diğer dikkat çekici bir noktaysa zengin ülkelerin bazı vatandaşlarının borcu sahip oldukları servetten daha fazla oluşudur. Bu durum da hane halkı zenginliği açısından söz konusu kişileri dünyanın en yoksulları haline getirmektedir. Ancak muhtemelen bu kişiler, tüketim olanakları bağlamında, kalkınmakta olan ülkelerin vatandaşlarından daha iyi durumdadır.⁶⁰ 19 yüzyıl boyunca uygulanan ve piyasaya müdahaleyi reddeden *bırakınız yapsınlar* yaklaşımının iki dünya savaşı ve 1929 Büyük Buhranı ile birlikte çökmesi, devletin ekonomiye

⁵⁸ Mustafa Sönmez, **Gelir Uçurumu**. İstanbul: Om Yayınevi, 2001.

⁵⁹(Çevrimiçi) [Http://Mubs.Mdx.Ac.Uk/Research/Discussionpapers/Economics\(Dpapeconno100\).Pdf](http://Mubs.Mdx.Ac.Uk/Research/Discussionpapers/Economics(Dpapeconno100).Pdf) (Erişim Tarihi: 03.07.2007).

⁶⁰ Ilene Grabel, "Speculation-Led Economic Development: A Post-Keynesian Interpretation of Financial Liberalization Programmes in the Third World" **International Review of Applied Economics** 9(2), 1995, s.132.

müdahale etmesine ve böylece tam istihdam ile yeniden dağılımı sağlamasına yönelik görüşlere güç kazandırmıştır. Kapitalist ekonominin devlet tarafından düzenlenmesini esas alan Keynes, 1929 iktisadi buhranının yeniden ortaya çıkışını engelleyecek uluslararası ekonomik araçlar üretmiş ve devletin ekonomiyi soğutmak ve ısıtmak için harcamaları artırıp, azaltması gerektiğini savunmuştur.⁶¹

Buna göre, Dünya nüfusunun yüzde 10'u mal ve hizmetlerin yüzde 70'ini üretmekte ve dünya toplam gelirin yüzde 70'ini almaktadır. Dünya nüfusunun yüzde 50'sini oluşturan bu 3 milyar insanın dünya üretimindeki payı sadece yüzde 6'dır. Başarılı ülkelerin ortalama gelirlerinin, daha az başarılı ülkelere oranı iki yüzyıl boyunca artış göstermiştir. Dünya Kalkınma Raporu'na göre dünya genelinde kişiler arasındaki gelir eşitsizliği 19. yüzyılda önemli bir şekilde yükselmiş ve 20. yüzyılın ilk yarısında hemen hemen sabit kalmıştır. 20. yüzyılın ikinci yarısında çok hızlı olmamakla beraber tekrar yükselmiştir. Küresel gelir eşitsizliğinin ve zengin-yoksul ülkeler arasındaki ortalama gelir farklılıklarının temel belirleyicisi nispi ekonomik büyümedir.⁶²

Ayrıca fonksiyonel ya da sınıfsal gelir eşitsizliği, gelirin sosyo-ekonomik gruplar, sosyal sınıflar arasındaki dağılımını gösterir. Bu dağılım, üretim süreci sonucunda ortaya çıkan gelirin, üretim sürecine katılan faktörler (emek, sermaye, toprak, girişim) arasındaki bölüşümünü ifade eder. Emek dışı gelirler; kâr, faiz, kira gelirleri gibi alt gruplara ayrılabilir gibi, emek gelirleri de ücret, maaş veya yevmiye gibi alt gruplara ayrılabilir. Gelirin sınıfsal dağılımı kendi içinde de bireysel bir eşitsizlik gösterir. Örneğin emek gelirleri kendi içinde, kalifiye-kalifiye olmayan işçi, sendikalı-sendikasız işçi, beyaz yakalı-mavi yakalı işçi gelirleri, bireysel olarak önemli ölçüde farklılık gösterebilmektedir. Kişisel gelir eşitsizliği, gelirin bireyler ya da haneler arasındaki dağılımını ve eşitsizliğini ele alan bir türdür.⁶³ Bu dağılımda kişilerin gelir düzeyleri onların sosyal ve sınıfsal durumlarından bağımsız olarak ele alınır. Kişisel gelir dağılımında bireyler ya da haneler elde ettikleri gelirlerinin büyüklüğüne göre sıralanır ve bu yolla gelir eşitsizliği ölçülür. Bu yöntem ile hane halkları çeşitli dilimlere bölünerek gelir eşitsizliğinin düzeyi saptanır.

⁶¹ Ronaldo Munck, **Emeğin Yeni Dünyası**, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2003, s.41.

⁶²Karl Polanyi, age. s.136.

⁶³ Hakan Arslan, **Küreselleşmenin Emek Üzerindeki Etkileri ve Seçenek Sorunu**, (Der. E. A. Tonak), Küreselleşme, Ankara: İmge Kitabevi, 2000, s.86.

Fonksiyonel ve sınıfsal gelir eşitsizliği türünün sanayi kapitalizminin başlangıç ve olgunluk aşamalarında ve bireylerin tek bir üretim faktörüne sahip oldukları koşullarda aydınlatıcı olduğu ancak günümüzde bireysel gelir eşitsizliğinin esas yöntem olarak öne çıktığı ileri sürülse de gelirin sınıfsal dağılımındaki eşitsizlik ve sosyal dinamiklerin belirleyici rolü varlığını sürdürmektedir. Sınıfsal, sosyal içeriği olmayan bireysel gelir eşitsizliği araştırmaları “kimlerin, neden gelirden daha az pay aldığı” sorusunun yanıtını vermeyecektir. Fonksiyonel gelir eşitsizliği makro düzeyde bir sorun iken, bireysel gelir eşitsizliği mikro düzeyde (hanehalkı) bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.⁶⁴

DTÖ, IMF ve Dünya Bankası gibi örgütlerin etrafında oluşan protestolar; esas olarak dünya ekonomisinin daha adaletsiz hale gelmekte olduğu, küreselleşme ile birlikte zengin ve yoksul ülkeler arasında artan eşitsizliğin ülkelerin kendi içinde de eşitsizliği artırdığı kaygılarından kaynaklanmaktadır. Küresel gelir eşitsizliği tablosu bu kaygıların hiç de haksız olmadığını bütün çıplaklığı ile göstermektedir. Küresel gelir eşitsizliği, gelirin dünyanın zengin ve yoksul ülkeleri ile bölgeler arasındaki dağılımının çarpıklığını ortaya koyan bir ölçüttür. BM Kalkınma Programı (UNDP) İnsani Gelişme Raporu (Human Development Report) ve Dünya Bankası raporları küresel gelir eşitsizliğine dair etraflı veriler içermektedir. Küresel gelir eşitsizliğinde ülkeler kişi başına GSMH esas alınarak düşük, orta ve yüksek gelir düzeyine sahip ülkeler olarak tasnif edilmektedir. Dünya Bankası 2003 verilerine göre bu eşitsizlik devam etmektedir.⁶⁵ Yüksek gelir grubunda yer alan ülkelerin nüfus payı 15.6, gelirden aldıkları pay ise 80.7'dir. Kişi başına GSMH artışı (ekonomik büyüme) ile gelir eşitsizliğinin giderilmesi arasında doğrudan bir bağlantı olmadığı açık bir biçimde gözükmektedir. GSMH'nin dönem içinde önemli ölçüde arttığı pek çok ülkede, gelir dağılımı iyileşmemiş tam tersine bozulmuştur. Piyasa mekanizması üzerinde düzenleme ve denetimin azalması, gelir eşitsizliğini daha da artırıcı bir rol oynamaktadır.

⁶⁴ Mustafa Sönmez, **Gelir Uçurumu**, İstanbul: Om Yayınevi, 2001, s.27.

⁶⁵ Korkut Boratav, **İstanbul ve Anadolu'dan Sınıf Profilleri**, 2. Baskı, Ankara, İmge Kitabevi, 2004, s.166.

5.1.3. Bütçe ve Bütçe Açıkları

Devletin belli bir dönemde (genellikle 1 yılda) bütçe giderleri ile gelirleri arasındaki giderler lehine oluşan fark olarak ifade edilen bütçe açıkları, gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerde farklı boyutlarda olmak üzere ekonomik ve mali bir sorun olarak görülmektedir. Bütçe açığı gider-gelir uyumsuzluğunu gösterdiğine göre, sorunun hem giderler hem de gelirler açısından ele alınması gerekmektedir. Ancak, günümüz uygulamalarında daha ziyade giderler ön plana çıkmakta ve gelirlerin giderlerdeki artış hızına karşılık veremediği gözlenmektedir. Özellikle 1929 dünya ekonomik buhranından sonraki dönemlerde, kamu kesiminin genişleyerek ülke ekonomilerinde etkin bir rol oynaması sonucu, klasik bütçe dengesi yerine, ekonomik dengenin sağlanması ve korunması önem kazanmaya başlamıştır.⁶⁶ Bu doğrultuda ekonomide kamu müdahalelerinin sürekli artması, pek çok ülkeyi kronik bütçe açıkları ve enflasyonist baskılarla karşı karşıya bırakmıştır. Günümüzde açık finansman politikalarının gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere geçerli olduğu bilinmektedir. Bunda, en önemli faktörlerden biri, kamu gelirlerindeki yetersizlik nedeniyle hükümetlerin siyasi tercihlerini açık finansman yönünde kullanmalarıdır.

Öte yandan ülkelerin ekonomik ve siyasi yapılarındaki farklılıklar, bütçe açıklarının ekonomik etkilerinin de değişik boyutlarda ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bütçe açıkları, Türkiye'nin de içinde yer aldığı gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere göre nispi olarak daha önemli, niteliği daha farklı ve sonuçları çok daha ağır olarak kendini hissettirmektedir. Gelişmiş ülkelere dış borçlanmanın aşırı boyutlarda olmaması, dış borç geri ödemelerinin bütçeye yük oluşturmasını engellemektedir. Ayrıca gelişmekte olan ülkelere farklı olarak gelişmiş ülkelere, dış ticaret dengesinin genelde pozitif olması yani ihracat gelirlerindeki artışlar, döviz rezervlerinin yeterli bir büyüklüğe ulaşması, sermaye birikiminin yüksekliği, enflasyon oranlarının düşüklüğü gibi faktörler nedeniyle bütçe açıkları, makroekonomik dengeler üzerinde pek fazla olumsuz sonuçlara yol açmamaktadır.⁶⁷ Öte yandan, gelişmiş ülkeler

⁶⁶ Nevin Özkan, Planlı Dönemde Bütçe Açıklarının Nedenleri (Vergi Gelirleri Açısından), **Devlet Bütçe Uzmanlığı Araştırma Raporu Dizisi: 3**, Maliye Bakanlığı Bütçe Mali Kontrol Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, 1987.

⁶⁷ Jeffrey G. Williamson, "Globalization, Labor Markets, and Policy Backlash in the Past", **Journal of Economic Perspectives**, Vol. 12, No: 4, 1998, s. 64.

bütçe açıklarını kontrol etmede iç ve dış kaynakları daha rahat harekete geçirip, bu açıkların ekonomik ve mali dengeler üzerindeki olumsuz etkilerini kontrol edebilme gücüne sahip oldukları halde, gelişmekte olan ülkeler bu konuda daha sınırlı olanaklara sahiptirler. Gelişmekte olan ülkelerde ise yüksek enflasyon, dış ödemeler dengesinin açık vermesi, fert başına milli gelir seviyesinin düşüklüğü, kamu harcamalarındaki aşırı artışlara karşılık kamu gelirlerinin yeterli seviyeye ulaşamaması gibi yapısal faktörler nedeniyle bütçe açıkları giderek artmakta ve makroekonomik dengeleri olumsuz yönde etkilemektedir. Bu koşullar altında gelişmekte olan ülkeler, büyük boyutlarda ortaya çıkan ve süreklilik arzeden bütçe açıklarını iç ve dış kaynaklardan borçlanmanın yanısıra emisyon mekanizmasını da kullanarak finanse etme yoluna gitmektedirler.⁶⁸ Gelişmekte olan ülkelerde parasal genişlemeye en önemli katkı bütçe açıklarının finansmanından kaynaklanmaktadır. Bu durumda, artan bütçe açıklarının, ek parasal finansmanı gerektireceği ve böylece enflasyonist baskıyı hızlandıracağı açıktır. Gelişmekte olan ülkelere büyük boyutlara ulaşan bütçe açıkları, ekonomik istikrarın gerçekleştirilmesi açısından önemli bir engel oluşturmakta; bu da, bir iktisat ve maliye politikası aracı olarak devlet bütçesinin ekonomik istikrar hedefi de gözönünde tutularak kullanılması gereğini doğurmaktadır.

5.1.3.1. Gelişmekte Olan Ülkelerde Bütçe Açıklarının Nedenleri

Gelişmekte olan ülkelere bütçe açıkları sorununu inceleyen Hinrichs, yaptığı araştırmada, gelişmekte olan ülkelerdeki bütçe açıklarının gelişmiş ülkelere göre daha büyük olduğunu ve bu farkın gelişme sırasında arttığını ileri sürmektedir.⁶⁹

Bu konuda bir diğer araştırma Thomas Morrison tarafından yapılmıştır. Morrison, ekonomideki bazı yapısal faktörler nedeniyle gelişmekte olan ülkelerin bütçe açıklarına daha meyilli olduklarını ortaya koymuş ve bu yapısal faktörleri ise; küresel ekonomiye uyum sağlayamama, iktisadi gelişme düzeyi, devlet gelirlerindeki istikrarsızlık, devlet gelirlerinin artış hızı, harcamalarda devlet denetimi ve ekonomiye devletin katılım derecesi şeklinde ifade etmiştir. Araştırmada gelişmekte olan ülkenin

⁶⁸ TÜSİAD, **Türkiye’de Enflasyon ve Enflasyonda Başarı Koşulları**, Yayın No. TÜSİAD - T/86-790, İstanbul, 1986, s.86.

⁶⁹ Nevin Özkan, Planlı Dönemde Bütçe Açıklarının Nedenleri (Vergi Gelirleri Açısından), Maliye Bakanlığı Bütçe Mali Kontrol Genel Müdürlüğü **Yayını, Devlet Bütçe Uzmanlığı Araştırma Raporu Dizisi: 3**, Ankara, 1987, s.21.

verileri incelenmiş ve bütçe açıklarının her ülkenin yapısal özellikleriyle ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Morrison' a göre, bütçe açıkları yapısal faktörlerden etkilenmekte ve ülkelerin sosyo-ekonomik yapılarının özelliklerine göre farklılıklar göstermektedir. Bazı yapısal faktörler harcama yönüyle, bazıları ise gelir yönüyle etkili olmaktadır. Ancak; bu faktörlerden iktisadi gelişme düzeyi, devletin ekonomiye katılım derecesi gibi yetersizliklerin yanısıra, iç ve dış borç anapara ve faiz ödemeleri, açıkların giderek artmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Aynı şekilde devlet gelirlerindeki yetersizlik de bütçe açıklarında önemli bir etken olmaktadır. Gerçekten de, gelirleri hızla artan ülkeler, geliri yavaş artan ülkelere göre, açıkların finansmanına daha az ihtiyaç duyacaklardır. Öte yandan, gelişmekte olan ülkelerde özel tasarrufların düşüklüğü, bütçe açıklarının borçlanmayla finansman maliyetini yükselterek borç-faiz sarmalına ve ikincil açıkların büyümesine yol açmaktadır. Gelir düzeyi düşük ülkelerde devletler, harcamaları kısmanın güçlükleri karşısında, özel tasarrufları arttırmaya ve vergi gelirlerindeki yetersizliği ortadan kaldırmaya yönelik çalışmalarda bulunmaktadır.⁷⁰

5.1.4. Küresel Piyasa ve Sermaye

Küresel piyasanın ön plana çıkmasının temel nedeni, piyasaların kazandığı genişleme, derinlik ve egemektir. Piyasanın, 1970 sonrası iki açıdan önemli ölçüde bir genişleme içinde girdiği bilinmektedir. İlk olarak, 1970 sonlarında ABD ve Batı Avrupa'nın karşılaştığı ekonomik duraklama ve enflasyonist baskıların, uluslararası ticarete ilişkin temel ilkelerin belirlendiği 1944 tarihli Bretton Woods Anlaşması'nı değişime zorladığını görülmektedir. Değişim iki yönlü; ilk olarak, uluslararası ticarete sınırlar büyük ölçüde ortadan kalkmakta ve korumacı politikalardan vazgeçilip küresel bir piyasaya doğru yol alınmaktadır; ikincisi ise, böyle bir sistem içinde ulusal devletlerin egemenlik alanına bırakılan ekonomik kararların büyük ölçüde ulusüstü düzeye kayması gibi bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Bu kararların arkasında gerekçe olarak da, bir yandan ülkeler arasındaki ticaret artışıyla büyümenin sürdürülmesini sağlamak, öte yandan teknolojinin katkısı ve karşılıklı üstünlükler ilkesine dayalı olarak mal üretiminde küresel olanaklardan daha fazla yararlanılması olarak dile

⁷⁰ Nuray Altuğ, "Bütçe Açıklarının Hiperenflasyonist Etkileri", **Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F.Dergisi**, Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Basın Yayın Teknikleri Anabilim Dalı Baskısı, İstanbul, 1993.

getirilmektedir. Gerçekten de büyüme duraklaması yaşayan gelişmiş ülkelerin, hem mal ticaretini küresel düzeye yaymak, hem birikmiş sermaye için yeni yatırım olanakları yaratma ihtiyacıyla karşı karşıya oldukları görülmektedir. Bu ihtiyacı da, bir yandan direkt yatırımların artışıyla karşılamakta (örneğin özelleştirmeler bu konuda yeni bir yatırım alanı doğurmaktadır), öte yandan gelişmekte olan ülkelerin artan borçlarına bağlı olarak büyüyen mali piyasa büyük ve kârlı bir yatırım alanı yaratmaktadır. Böylece 1980 sonrasında mal, hizmet ve sermaye dolaşımı açısından “ulusal sınırların” olmadığı bir dünya yaratılmış olmaktadır. 1989 sonrasında Doğu Bloku’nun çözülmesi ise, yalnız tek merkezli ve tek sistemli bir dünya yaratılması açısından değil, fakat aynı zamanda serbest piyasa ekonomisine büyük bir genişleme sağlayan bir başka gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle 1998’de küresel mal ticaret hacmi yıllık 5.4 trilyon Amerikan Doları iken, ortalama günlük sermaye hareketinin mal ticaretinin yaklaşık 70 katı olarak 1.5 trilyon ABD Doları olduğu görülmektedir. Yine bu dönemde uluslararası ekonomik örgütler büyüüp dünya mal ticaretinin yüzde 70’ini kontrol eder duruma geldikleri gibi, reel sektörde kullanılan her bir dolara karşılık, dünya finans piyasalarında 25-30 dolarlık bir işlem hacmi gerçekleşmektedir.⁷¹

Özellikle Dünya ekonomisinin panoraması 2004-2007 yıllarında ülkeler bazında daha açık şekilde farklılık arz etmektedir. Aşağıdaki tabloda ülke gruplarına göre Dünya ekonomisindeki yıllık değişim oranları verilmiştir.

Tablo 4: Dünya Ekonomisine Genel Bakış

	2004	2005	2006	2007
Dünya Üretimi	5.3	4.9	5.1	4.9
Gelişmiş Ülkeler	3.2	2.6	3.1	2.7
Gelişmekte olan Ülkeler	7.7	7.4	7.3	7.2
Dünya Ticaret Hacmi	10.6	7.4	8.9	7.6

Kaynak: IMF, World Economic Outlook 2007.⁷²

Dolayısıyla piyasa derinleşmesinin dikkati çeken birkaç özelliği sayılabilir; örneğin, sermaye küreselleşmesi üretimden önde gelmekte, üretim küreselleşirken büyük bir tekelleşme de yaşanmakta, üretim zincirleri yaratılsa ve bu anlamda şirket düzeyinde yatay bir bütünleşme sağlansa da dünyadaki işbölümü büyük ölçüde aynı

⁷¹ Nurhan Yentürk, “Short-term Capital Inflows and Their Impact on Macroeconomic Structure: Turkey in the 1990s”, **The Developing Economies**, 37(1), 1999, s.101.

⁷² IMF, 2007. age.

kalmakta ve bu zincirlerde üretilen katma değerin önemli bir bölümünün Batı'ya aktarımının önüne geçilememektedir. Bunun dışında, üretim ve sermaye küreselleşirken ulusal bağlardan ve sınırlardan kurtulmak istediğinden kendi kurallarını yaratmaya da özen göstermektedir; bu da derinleşmenin başka bir boyutu olmaktadır. Örneğin bu dönemde, bir yandan IMF ile gelişmekte olan ülkeler üzerinde istikrar politikaları adı altında devletin ekonomideki rolünü azaltmaya yönelik ve kamu harcamalarının daralması, kamu sektörünün özelleştirilmesi gibi liberal politikalar doğrultusunda politikalar uygulanmaktadır. Bu politikaların, ulusal hükümetlerin ekonomi ve sosyal politika alanında hareket kapasitesini büyük ölçüde daralttığı ve hükümetleri, borç döndürme gayreti içinde ulusal olmaktan çok uluslararası bir ajan konumuna getirdiğini iyi biliyoruz. Öte yandan, 1994 yılında DTÖ'nün kurulması ile, artık çok daha net bir biçimde uluslararası ticaretin kurallarının ulus-üstü düzeyde belirlenmeye başlandığı bir döneme girilmektedir. Sonuç olarak, geçmişte tek bir ticaret rejimine tabi olmak isteyen ticaret ve sanayi burjuvazisinin uluslaşmayı ve ulus-devletleri desteklemesi gibi, şimdi de uluslararası sermaye ulus-üstü düzeyde bir ticaret hukuku yaratılmasını istemektedir.

Kısacası, küresel ve toplumsal bölünme artmakta, sorun ve eşitsizlikler büyümekte, buna karşın ulus-devletlerin küresel sermayeye artan bağımlılıkları nedeniyle piyasayı da kapitalizmi de denetleyecek bir tavır ortaya koydukları görülememektedir. Gelişmekte olan ülkelerde geçmişte kalkınma politikalarına bağlanan umutların yerini bugün borçların döndürülme kaygısı almakta, büyüme ve yeni istihdam yaratılması yerine varolan istihdamın korunması derdine düşülmekte, kamudan hizmet beklemek yerine kamu açıklarının azaltılmasının yolları aranmakta, çalışanları korumak yerine durmadan sermayeye yeni tavizler verilmektedir. Öte yandan, olumsuz gelişmelerin bir bölümü gelişmiş ekonomiler de karşımıza çıkmaktadır.

5.1.5. İşsizlik

Gelişmiş ülkelerdeki işsizlik oranları incelendiğinde, birçok dünya ülkesinin de bu aşamaya geldikleri anlaşılmaktadır. Avrupa Birliği'nde 1995'de yüzde 10.6 olan ortalama işsizlik oranı 1998'de yüzde 9.7'ye gerilemesine rağmen, oldukça yüksek seviyesini korumaktadır. Gelişmiş ülkelerin ekonomik zorlukları yeni bir olgu değildir.

Örneğin, Avrupa'daki işsizlik 1970'lerin ilk yıllarından itibaren artmaya başlamıştır. Keza ABD için geçerli olan gelir eşitsizliğinin başlangıcı da aynı döneme rastlamaktadır. İşsizlik olgusunun sadece gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelerin değil, aynı zamanda gelişmiş ülkelerin de bir meselesi olduğu yukarıdaki verilerden anlaşılmaktadır. Elbette ki bu ifade, işsizliğin her ülke grubunda aynı derecede önemli bir sorun olduğu anlamına gelmemektedir. Bazı ülkeler bu sorunun ağırlığını daha fazla hissederken, diğerleri için, bunun tersi geçerli olabilmektedir.

Tabloda görüldüğü gibi farklı ülke grupları için 2004, 2005 ve 2006 yılları ortalama GSYİH (Gayrisafi Yurtiçi Hasıla) büyüme oranları ve aynı ülke grupları için 1995, 2004, 2005, 2006 yılları işsizlik oranları verilmektedir.

En yüksek oranlı büyüme süreçlerinin yaşandığı Doğu Asya ve Güney Asya ülke gruplarının yıllık istihdam artışları bu yüksek büyüme performanslarına karşılık son derece düşüktür.

Tablo 5: Dünya Ekonomisindeki Büyüme ve İşsizlik

Bölge	İşsizlik oranı (%)				GSYİH Reel büyüme oranı (%)			1996-2006 yıllık istihdam artışı (%)
	1995	2004	2005	2006	2004	2005	2006	
Dünya	6.0	6.3	6.3	6.3	5.1	4.9	5.2	1.6
Gelişmiş ülkeler ve AB ülkeleri	7.8	7.1	6.8	6.2	3.3	2.5	3.0	0.7
Orta ve AB dışı Avrupa	9.4	9.5	9.4	9.3	8.2	6.4	6.3	0.3
Doğu Asya	3.7	3.7	3.5	3.6	8.7	9.2	9.2	0.9
Güney Asya	4.0	4.7	5.2	5.2	7.1	8.2	7.9	2.1
Latin Amerika ve Karayipler	7.6	7.4	8.1	8.0	5.5	4.3	4.7	2.4
Ortadoğu ve Kuzey Afrika	14.3	13.1	12.3	12.2	5.4	5.5	6.1	3.5
Sahraaltı Afrika	9.2	9.9	9.7	9.8	5.4	5.5	4.8	2.5

Kaynak: DPT⁷³

İşsizliğin nedenleri ve nasıl önleneceği üzerine çok geniş bir literatür bulmak mümkündür. Literatür incelendiğinde işsizliğin nedenleri ve uygulanacak sosyo-ekonomik politikaların gelişmiş ülkeler ve diğerleri arasında farklılaştığı

⁷³ DPT. **Küreselleşme, Bölgesel Entegrasyonlar ve Türkiye**, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Yıllık Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 1995.

gözlemlenmektedir. Gelişmiş ülkelerdeki işsizlik üzerine yapılan çalışmalarda ise iki nokta dikkatleri çekmektedir. Birinci nokta, konunun yapısal ve çevrimsel nedenlere dayandırılarak ele alınmasıdır. P.Krugman OECD ülkelerindeki işsizliğin esas itibariyle, doğal işsizlik oranındaki bir artıştan kaynaklandığını belirtmektedir. Yine bu bağlamda, içerdekiler dışarıdakiler, histeri olgusu, ücretlerin aşağıya doğru esneksizliği, yasal düzenlemeler gibi konular üzerinde durulmaktadır. İkincisi ise, başta küreselleşme, ticaret ve teknolojinin her geçen gün artan işsizliğin sorumluları olduğu yönündeki tartışmadır. Küreselleşme, ticaret ve teknoloji işsizlik bağlantısı henüz bir konsensüse bağlanmış değildir.

5.1.5.1. Küreselleşme ve Ticaretin İşsizlik ile İlişkisi

Küreselleşme ve ticaretin işsizlik üzerine olası etkilerini anlayabilmek için uluslararası ticaretin hangi yönlerde gelişim gösterdiğini analiz etmek gerekmektedir. Uluslararası ticaretin işsizlik yarattığının ispatlanabilmesi için öncelikle ticaret hacminin büyüdüğünün belirlenmesi gerekmektedir.

Küreselleşme, ticaret ve teknolojinin işsizlik ile bağlantısını gün ışığına çıkarmaya çalışan pek çok araştırma yapılmış ve halen de yapılmaktadır. Bu alanda söz sahibi olan iktisatçıların görüşü üç ana grupta ele alınabilir: Birinci grupta yer alan iktisatçılar küreselleşme, teknoloji ve ticaretin işsizliğin (ve gelir eşitsizliğinin) başlıca sorumluları olduğunu düşünürken, ikinci grupta yer alan iktisatçılar ise bu görüşün gerçeği yansıtmadığını savunmaktadırlar. Üçüncü grupta yer alan iktisatçılar ise küreselleşme, ticaret ve teknolojinin işsizliğe etkisini ayrı ayrı ele almaktadırlar. Örneğin P.Krugman, küreselleşme ve ticaretin işsizlik yaratıcı etkisinin ihmal edilebilir boyutlarda olduğunu savunurken, aynı zamanda teknolojinin işsizlik yaratıcı bir mekanizmaya sahip olduğunu ileri sürmektedir. Sonuç olarak, teknolojinin işsizlik yaratıcı etkisi daha belirgin olmakla birlikte, küreselleşme ve ticaretin işsizlikteki rolü konusunda ise kesin bir yargıya varmak en azından şimdilik mümkün değildir.

5.1.6. Yolsuzluk

Kalkınma, büyüme ve refahın tüm toplum katmanlarına adil bir biçimde dağıtılması birçok ülkenin temel sorunları arasında yer almaktadır. Bazı ülkeler doğal kaynaklar yönünden zengin olmalarına karşılık yeterli büyüme sağlayamamaktadır ve kişi başına gelirleri son derece düşüktür. Öte yandan, kalkınmanın insani boyutunda yeterli düzeyde eğitilmiş insan gücü bulunan bazı ülkelerde de ekonomik istikrarsızlık gözlenmektedir.

“Temel çevresel, toplumsal ve ekonomik hizmetlerin, bu hizmetlerin dayandığı ekolojik ve toplumsal sistemlerin varlığını tehdit etmeksizin herkese sunulduğu” sürdürülebilir kalkınma tanımı dikkate alındığında; evrensel kriterler olarak düşünülen kişi başına düşen gelirin yükseltilmesi, daha uzun yaşam beklentisi veya bebek ölüm oranının azaltılması ülkeden ülkeye değişmektedir.⁷⁴ Küreselleşme eğilimiyle dünya ekonomisinin bütünleşmesinin etkileri ülkeleri ekonomik yaşamın liberalleştirilmesine yönlendirmektedir. Bu sürecin önemli bir tamamlayıcısı olan ilke ekonomi yönetimlerinin saydam ve hesap verebilir bir biçimde yeniden yapılandırılmasıdır. Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle birlikte, uluslararası para hareketlerinin dayandığı ilkeler değişmiştir. Önceki dönemde iyi yönetim ilkelerine uymayan siyasi rejimlerin iş başında olduğu, genellikle, iki taraflı anlaşmalara dayanan yatırım ortamında kredi verenler neredeyse koşulsuz yatırım yaptıkları ülkelerin siyasi düzenlerini olumlu anlamda değiştirmek niyetinde de olmamışlardır. Günümüzde, yüksek rekabet ortamında yatırımların beklenen geri dönüşümleri sağlaması önem kazanmıştır. İstikrarlı uluslararası ekonomik politikalar, sağlıklı düzenleyici yapılar, daha saydam ve hesap verebilen kamu kurumları ve mülkiyet ve yatırımcı haklarının korunması “doğrudan yabancı sermaye yatırımları” ve “uluslararası mali piyasalara” anlamlı düzeyde ulaşmak için temel ön koşullar haline gelmiştir.

⁷⁴ Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, Sürdürülebilir Kalkınma ve Yönetişim, **Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi Türkiye Ulusal Raporu** TEMA III, İstanbul: IULA-EMME, 2002, s. 11.

Merkezi ve planlı ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçen ülkelerde düzenleyici mekanizmaların bulunmayışı “rant arama,” “yolsuzluk” ve “büyük çaplı soygunlar”a neden olmaktadır. Bunların yanı sıra, düzenli, açık, adil ve rekabetçi seçimlerle iş başına gelen yöneticilerin bulunduğu demokratik ülkelerde etkin bir sivil toplumun geliştirilmesi, hükümetin hesap vermesi ve yönetimin olabildiğince saydamlığa sahip olması önem kazanmaktadır. Yolsuzluk ve “iyi yönetim” konularının giderek önem kazanmasının başka nedenleri de bulunmaktadır. Her şeyden önce, ticari ve düzenleyici örgütler yanında uluslararası ekonomik örgütlerin saydam siyasa oluşturulması ve uygulanması konularında uluslararası standartlar geliştirmektedirler. Bu bağlamda, başta IMF olmak üzere, Dünya Bankası ve Uluslararası İskan Bankası gibi kuruluşlar mali ve bankacılık alanlarında standartlar ve ilkeler oluşturmaktadırlar. Hükümet dışı örgütler ve medya dahil öteki sivil toplum örgütleri de daha saydam ve hesap verebilen ekonomi yönetimlerinin oluşturulması konularına ilgi göstermektedirler. Gelişen teknoloji ve internet aracılığıyla, hükümetlerin ekonomik başarıları yanında başarısızlıkları da hızlı bir biçimde kamuoyunun bilgisine sunulabilmektedir. Bu tür haberler arasında yolsuzluk ve görev suistimal olaylarının yaygınlığı, global kamuoyunun iyi yönetime ilgisini artırmıştır. Hükümet dışı örgütler, kendi hükümetlerinin daha etkin ve verimli çalışması için izleme görevi yapmak yanında, Uluslararası Saydamlık örgütü gibi kuruluşlar yolsuzlukla doğrudan mücadele etmektedirler. Ayrıca, ülkelerin saydamlık, hesap verme ve iyi yönetim göstergeleri itibarıyla siyasi ve ekonomik risk değerlendirmesi yapan örgütler de bulunmaktadır.⁷⁵

OECD, Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği gibi uluslararası kuruluşlar ve ulus-üstü siyasi yapılar yolsuzlukla mücadele konusunda sözleşme ve ilkeler geliştirerek yolsuzluk konusunda uluslararası kamuoyu yaratılması, yolsuzluğun azaltılması ve iyi yönetimin yaygınlaştırılmasına çalışmaktadırlar. Türkiye’de yapılan saha araştırmaların sonuçlarına göre, yolsuzluğun toplumsal, siyasal ve ekonomik yapılar üzerindeki olumsuz etkileri artmaktadır. Son yıllarda yaşanan kronik ekonomik krizlerin temel nedenleri arasında kamu yönetimindeki yolsuzluk olgularının etkisi yadsınamaz.

⁷⁵ Korkut Boratav, Erinç A. Yeldan ve Ahmet H. Köse, “Globalization, Distribution and Social Policy”. New School University Center for Economic Policy Analysis, 2000, www.newschool.edu/cepa (Erişim Tarihi: 11.06.2007).

5.1.7. Teknoloji

Küreselleşme ile teknoloji birbirinden ayrılamaz ikilidir. Teknolojik küreselleşmenin en önemli özelliği internet ağı ve diğer şebekeler ile fiziki sınırları ortadan kaldırarak, kritik altyapıyı, resmi ve kamu hizmetlerini ve kuruluşlarını, yazılı, görsel, sesli medya kuruluşlarını, sivil toplum örgütlerini, çıkar gruplarını, meslek kuruluşlarını, uluslararası organizasyonları, endüstri ve ticari kuruluşları, üniversiteleri, teknoloji ve AR-GE kurumlarını, strateji kuruluşlarını ve tüm askeri güç unsurlarını şebekelendirmekte, farklı ve yeni yeteneklerin oluşmasını sağlamaktadır.⁷⁶

Yaygın ve yeni bir teknolojik altyapı oluşturarak küresel erişim ve bağlantı sağlanmış ve coğrafi sınırların önemini azaltılmıştır. Bu özellik tüm değinilen kuruluşların küresel, bölgesel ve ülkesel bazda örgütlenmesini değiştirmiştir. Farklı örgütlenmeler aynı zamanda tehdidin biçimini ve algılamasını değiştirmiştir.

Teknoloji ve bilgi, geleneksel güç kuramının karşısında yeni bir versiyon olarak değerlendirilmektedir. Güç kuramını, unsurlarını ve araçlarını değiştirmektedir. Bilgi ve teknoloji önemli bir güç çarpanı ve insan, malzeme ve finanstan daha önemli bir stratejik kaynak olarak değerlendirilmektedir. David Gombert, geleneksel yaşam tarzı ve büyüklüğü ne olursa olsun, teknolojiyi yaratma ve kullanma yarışına katılmadan, hiçbir ülkenin bilgi ile güç arasındaki ilişkiden dolayı modern bir güç geliştiremeyeceğini savunmaktadır. Konrad Seitz'e göre, gelecekte dünyaya Rusya gibi geniş topraklara ve büyük kaynaklara sahip uluslar değil, Japonya gibi bilgi ve teknoloji üreten uluslar hakim olacaktır. Ülkelerin güç sıralamasını asker veya silah sayısı değil, bilgi ve teknoloji gücü belirleyecektir. Askeri güç de bilgi ve uzay teknolojilerinin bir fonksiyonu olacaktır. Yine medya ağlarının birbirleri ile şebekelenmesi sonucu oluşan örgütlenmenin küreselleşmesi boyutu ile bağlantılı olarak, zaman, mekan ve güç etkileşimi açısından da medya önemli bir güç unsuru olmuştur. Bilgi hareketi icra edilirken medyanın manipülasyonu, modern orduların müşterek vizyonları programında ve transformasyon stratejilerinde büyük önem arz etmektedir. Medya artık güvenlik ve strateji için önemli bir milli güç unsuru, kuvvet çarpanı, ağırlık merkezi ve aynı zamanda zafiyet, tehdit, risk ve fırsat alanı olmuştur.

⁷⁶ Metin Durgut, **Küreselleşmenin Ekonomik, Teknolojik, Sosyal, Siyasal, Kültürel Boyutu**. Der. TMMOB Uluslararası İlişkiler Komitesi, Ankara: TMMOB Yayınları, 1998.

5.1.7.1. Teknolojik Küreselleşme ve Güç

Teknolojik küreselleşmenin oluşturduğu yeni güç kuramı ile yeni demokratik değer yargıları ve yeni egemenlik anlayışı ortaya çıkmıştır. Yeni güç kuramı genelde uluslararası güvenlik kuruluşları, ulus-devletleri, özelde savunma-güvenlik ve strateji kurumlarını yeniden yapılanmasını talep etmektedir. Yeniden yapılanma veya dönüşüm için de ekonomik, siyasi, sosyal, askeri alanlarda yeni konseptlerin, doktrinlerin, stratejilerin, transformasyon ve teknoloji yol haritalarının üretilmesini zorunlu kılmaktadır. Küreselleşme olarak bilinen ekonomik liberalizasyon ve teknolojik gelişmelerin bir sonucu olarak ve insanların gittikçe birbirlerine yakınlaşmasına rağmen gelir farklılıkları dünyanın en göze çarpan gerçeklerinden biridir.

Teknolojik küreselleşmenin ortaya koyduğu yeni stratejik bağlamda, güvenlik alanına üç ana etkisi vardır. Birincisi, ulaşım, haberleşme ve bilgi teknolojileri gelişmeye, daha genişletilmiş ekonomik bağları ve uluslararası konularda diğer paydaşlarla bağlantılı olmaya olan ilgiyi arttırmaktadır. Mevcut güvenlik ve ekonomik ortam, uluslararası ortaklıklar kurulmasını teşvik etmektedir. Uluslararası güvenlik kuruluşları ve modern ordular kendi hükümetlerinin diğer organları, uluslararası organizasyonlar, örgütler, dernekler, vakıflar, vd. ile işbirliği yapmakta ve çok uluslu, müşterek, birleşik, koalisyon ve savaş dışı askeri operasyonlar icra etmektedir.

İkinci etkisi, birçok ülke, geçmişe göre küresel ticaret ve endüstri merkezlerine, teknoloji üreten ülkelerin orduları ile aynı ticari teknolojilere erişim imkanına sahip olmaktadır. Ticari uyduların, sayısal haberleşmenin ve internet'in yaygınlaşması, tüm olası rakip ülkelere nispeten düşük maliyetlerde yeni imkan ve kabiliyetler sağlamaktadır. Bu durumun, ticari amaçlı yeni teknolojik yeteneklerin, yeni tehditleri doğurabileceği değerlendirilmektedir.

Üçüncü etkisi, teknolojik küreselleşme, modern orduların bilgi çağının olgu ve şartlarına uyumu olarak tanımlanan bilgi, haberleşme, şebeke, bilgisayar, sensör teknolojilerine dayalı yeni bir savaş teorisi olan “Ağ Destekli Muharebe”nin (ADM) ortaya çıkmasına neden olmuştur. ADM'nin ana hedefi bilgi üstünlüğünü sağlamaktır. Tüm milli güç unsurlarının teknolojik yeteneklerle tek bir platformda şebekelendirilmesi ve örgütlenmesi sonucu elde edilen bilgi üstünlüğü, modern

orduların yeni muharebe ve hareket konseptlerinin işlemlerini sağlamaktadır. Bilgi hakimiyeti geleceğin savaş alanı olarak nitelenmektedir. Bilgi hakimiyetini gerçekleştirmek amacıyla ağ destekli yetenekleri ve etki odaklı hareket unsurlarını da bünyesinde barındırarak, bilgi harbi icra etme yeteneklerine sahip olmak, tüm modern ordular ve NATO için ana hedef olmuştur.⁷⁷

ADM, yeni hareket ve muharebe konseptlerin ve doktrinlerin geliştirilmesine neden olmuştur. Yeni hareket nevi ve hareket tarzlarını ortaya çıkarmıştır. Teknolojik küreselleşmenin sonucu çift kullanımlı ticari teknolojilerin askeri yeteneklere dönüştürülmesi aynı zamanda bilgi harbi ve hareketinin önemini arttırmıştır. Siyasi, askeri, ekonomik, bilgi, altyapı ve sosyo-kültürel sistemlere yönelik defansif ve taaruzi bilgi harbi ve operasyonları icra etme yeteneklerine sahip olmak, modern orduların ana gündem maddesidir. Bilgi operasyonlarının hedefleri kısa vadede mevcut durumu algılamasını düzeltmek, orta vadede davranışını değiştirmek, uzun vadede de karar çemberinin içine girerek inançlarını değiştirmektir. Bu bağlamda sivil-asker ilişkilerinin önemi artmış, askerler için kamu diplomasisi öne çıkmıştır.

5.1.8. Küresel Bilgi ve Eğitim

20. Yüzyılın ortalarında başlayan, özellikle son çeyreğinde yoğunlaşan değişimler, ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel alanlarda olduğu gibi eğitim alanında da değişmeyi zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda son yıllarda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin çoğu, küreselleşmenin her alanda kendisi gösterdiği gibi eğitim sistemlerini de geliştirmek amacıyla birçok yenilikler yapmıştır. Bu yenilikler, sistem düzeyinde reformları, modern kurumlar oluşturma çabalarını, modern öğretim araç ve gereçlerin sağlanmasını, öğretmenlerin mesleki bilgi ve beceri düzeylerinin yükseltilmesini ve okul yönetiminde yenilikler yoluyla öğretme-öğrenme sürecini geliştirmeye yönelik değişik politika ve uygulamaları kapsamaktadır. Küreselleşme ve bilgi toplumunun dinamik ve halen devam eden oluşumlar olduğu dikkate alındığında

⁷⁷ J. Stiglitz, "The Future of Global Governance," Initiative for Policy Dialogue Working Paper Series, Task Force on Governance of Globalization, November (Çevrimiçi) http://www0.gsb.columbia.edu/ipd/pub/Barcelona-FutureofGlobalGovernance11_8.pdf (Erişim Tarihi: 21.08. 2007).

eğitim, eğitilmiş insan, öğrenme, okul, okul yöneticisi, öğretmen ve öğrenci gibi kavramların yeniden tartışılması gerekmektedir.⁷⁸

Çağdaş uygarlığın ulaştığı bilgi düzeyini tanımlamada tam bir görüş birliğine henüz varılmış değilse de, son 20 yıl içerisinde bilim ve teknolojiadaki baş döndürücü gelişmelerin meydana getirdiği bilgi patlaması ve bilgi teknolojilerinin toplumsal ve ekonomik gelişmeye sundukları olanaklar dikkate alındığında, Toffler'in "üçüncü dalga" olarak betimlediği aşamanın "bilgi çağı", bu dönemin öngördüğü toplumun da "bilgi toplumu" olarak adlandırılması uygun görülmektedir. Enformatik yüzyıl ya da bilgi çağı, bilginin üretim için temel kaynak olduğu, bilgi üretimi ve iletiminin yaygınlaştığı, bilgi üretimi ve dağıtımında çalışanların çoğunlukta olduğu, sürekli öğrenme ve bilgilenme yoluyla değişme ve gelişmenin kaçınılmaz hale geldiği yeni toplumsal ve ekonomik örgütlenme dönemini işaret etmektedir. Bilgi çağı, öğrenmeyi herkes için olanaklı kılan yeni eğitim teknolojilerinin gelişmesine yol açtığı için "Sanayi Devrimi"nden sonra insanlığın bugüne dek tanık olduğu en önemli olay olarak nitelendirilmektedir. Bir çok akademik yayında, "Enformasyon Devrimi"nin ekonomik, siyasal, toplumsal ve kültürel alanlarda ve ilişkilerde köklü değişimlere yol açacağı ileri sürülmektedir.

Küreselleşme, bu değişimler içerisinde sosyal, kültürel, ekonomik değerlerin uluslararası alanda yayılması ve kabul görmesidir; ulusal bir alanda üretilmiş değerlerin, ulusal sınırları aşmasıdır. Kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ve ekonomik, kültürel ve siyasal düzeyde dünya toplumlarının içiçe girmesidir. Küreselleşme kavramını okuduğumuz tüm kaynaklardan yola çıkarak, hızla gelişmekte olan ulaşım ve iletişim kaynaklarıyla dünyanın coğrafi uzaklık kavramının ortadan kalkması olarak değerlendirebiliriz.⁷⁹

Eğitimin küreselleşmeye etkisi, birbirleri ile yakın ilişkileri olan ulusların, ülkeler arasında rahatça dolaşabilecek, çalışabilecek, kültürler arası etkileşim ile farklı ortamlarda rahatça yaşayabilecek insanları yetiştirmek şeklinde anlaşılır. Öyleyse bilişim çağında eğitim hedefi, kimliğini kaybetmeden, farklı kültür ve coğrafyalarda uyum ve başarı sağlayabilecek insanları yetiştirmek olmalıdır. Küreselleşme sürecinde

⁷⁸ Onur Öymen, **Geleceği Yakalamak**, İstanbul: Remzi Kitapevi, 2000, s.23-24.

⁷⁹ Kadir Cangızbay, "Globalleşme ve Kamusal Alan" **Global Yerel Ekseninde Türkiye**; Der. E. Fuat Keyman, Ali Yaşar Sarıbay, İstanbul: Alfa yayınları, 2000.

insan, içinde bulunduğu ülkedeki eğitimi almak zorunda kalmaz. İnternet aracılığıyla, insanlar eğitimlerini istediği ülkedeki bir eğitim kurumundan alabilirler. Hatta, evinden çıkmadan dünyanın herhangi bir yerindeki şirkette istihdam edilebilir. Mademki eğitim gelecektir, gelecek de küreselleşecektir, öyleyse küreselleşmiş bir dünyaya uyum sağlayabilecek bireyler yetiştirmek de eğitimin temel hedefleri arasında olmalıdır.

Küreselleşme olgusunun eğitim sistemine, özellikle de eğitim siyasasına, eğitim ekonomisi ve finansmanına, öğretmen örgütlenmelerine, yaşam boyu eğitim yaklaşımlarına, okullara, öğretim programlarına ve sair alanlara ne gibi etkileri olacağı incelenebilir. Ekonomideki küreselleşme nasıl günümüzde çoğu değişkeni etkiliyorsa eğitim de benzer sonuçları ortaya çıkarmıştır. Eğitim geleceğe yapılan bir yatırım olduğuna göre, küreselleşmenin eğitimin planlaması, uygulanması gibi her safhasında etkili olacağı açıktır. Küreselleşmenin eğitime hem olumlu hem de olumsuz etkileri vardır. Eğitim, küreselleşmeye uyarlanmadan, küreselleşmeyi kendi amaçlarına uyarlayabilecek güçtedir. Küresel bir dünyada, küresel değerleri kolayca kavrayabilen, ulusal değerlerini koruyabilen yurttaşlar yetiştirmek eğitimin görevidir.⁸⁰

Eğitim, sadece küreselleşmeye uyum ya da entegre sorunu için değil, aynı zamanda küreselleşmenin yarattığı sorunları aşmak için bir araçtır. Eğitim küreselleşmeyi yenen insan tipini yetiştirecektir. Toplumların ve bireylerin, küreselleşmenin doğuracağı muhtemel sonuçlara karşılık önlem alabilecek ve değişimlerden yarar sağlayabilecek yetilere sahip olmaları gerekmektedir. Bu nedenle, muhtemel gelişmeleri önceden sezinleyip değişimlere ayak uydurmasını bilen bireylerin yetiştirilmesi amaçlanmalıdır.

5.1.9. Demokrasi

Küreselleşme sonrası, gerek uluslararası ilişkiler gerek toplumsal ilişkiler açısından ulus-devletin konumu önemli bir tartışma konusu olmaktadır. Örneğin; küreselleşmecî yaklaşımlar, devletin hem insanın değişen ihtiyaçlarına hem dünyanın istemlerine yanıt verme kabiliyetinin kalmadığını ve özellikle ekonomik aktiviteler için

⁸⁰ A. Durmuş, “Küreselleşmenin Eğitime Etkileri Üzerine Öngörüler”, (Çevrimiçi) www.yarindergisi.com/yarindergisi2/yazilar, (Erişim Tarihi: 11.10.2007).

artık sınırsız bir dünyanın gerektiğini söylemekte. ⁸¹ Oysa, gerçekçi veya geleneksel görüş, uluslararası alanda devletin öneminin kalmadığı veya işlevini yitirdiği görüşünü reddetmekte ve siyasal anlamda asıl aktör olarak devleti kabul etmekte, uluslararası ilişkiler açısından da asıl olanın güç ve çıkar ilişkileri olduğunu söylerken, sistemin değişiminden çok, güç ilişkileri gibi sistem içinde bazı değişiklikler olduğunu kabul etmektedir. Dolayısıyla küreselleşmeyle devletin rolünde önemli bir değişim olmamakta ve devlet kapitalizmin gelişmesi açısından yardımcı ve destekleyici rolünü yine sürdürmekte, ancak şimdi küresel sermayeye destek olmak zorunluluğu nedeniyle devletin ulusal ve sosyal boyutları değişime uğramaktadır. Küreselleşmenin ulus-devlet açısından ortaya çıkardığı bu ayrışma, demokratik haklar ve egemenliğin kullanımı açısından önemli çelişkiler doğurmaktadır. İlk olarak, ekonomi küreselleşirken siyasetin ulusal düzeyde kalmasının, yani iki temel istemin birbirinden ayrılmasının bireyler ve toplumlar açısından yarattığı boşluktan söz etmek gerekmektedir. Bu durum küreselleşmenin, Batılılaşmanın öteki yüzü, yani siyasal, hukuki ve kültürel gelişmeler açısından engelleyici özellikler taşıdığını da göstermektedir. Oysa günümüzde demokrasi ve insan haklarının serbest piyasanın bir fonksiyonu gibi sunulduğu veya eski Doğu Bloku ülkelerinde olduğu gibi yeni demokratikleşen ülkelerde demokrasinin “serbest piyasayla” özdeşleştirilir biçimde kullanıldığını görüyoruz. Yaşanan gerçeğe baktığımızda ise, ne küreselleşen ne de serbestleşen piyasanın genel olarak gelişmekte olan ülkelerde demokratikleşmeye katkısı olduğu söylenebilir. ⁸² Bu ülkeler zaten toplumsal güçlerin ve sivil toplumun ortaya çıkması ve güçlenmesi açısından ciddi sorunlar yaşarlarken, gerileyen toplumsal politikalar nedeniyle toplumsal güçleri daha da zayıflamakta ve özellikle emek açısından bu zayıflama çok da elle tutulur bir hal almaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde artan küresel baskılar nedeniyle zaten yetersiz olan eğitim, sağlık, istihdam ve bölgesel kalkınma politikaları daha da gerilemekte ve demokratik gelişme için vazgeçilmez olan toplumsal dinamiklerin gelişmesi daha da zorlanmaktadır. Öte yandan, bu ülkelerde sermaye yetersizliği karşısında nüfus bolluğu zaten sermaye karşısında emeği güçsüz kılarken, özelleştirme, enformelleşme, kuralsızlaşma gibi olumsuz etkilerle bu güçsüzlük daha da artmaktadır. Toplumsal taraflar arasındaki bu güç dengesizliği de yalnız emeğiyle geçinenler açısından sorun

⁸¹ Cem Eroğul, “Ulus-devlet ve Küreselleşme” **Emperyalizmin Yeni Masalı: Küreselleşme**, Haz. Işık Kansu, Ankara: İmge Kitabevi, 1997, s.24.

⁸² Erol Anar, İnsan Hakları: **Küreselleşme Postmodernizm Yeni Perspektifler**, Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Forumu Vakfı, 1999.

yaratmamakta, dengesiz güç ilişkileri siyasi sistem ve demokrasi açısından da zaafılara yol açmaktadır.⁸³ Öte yandan, küresel kapitalizm karşısında küresel siyasetin yükseltilmesi gereği dile getirilmekte veya insan haklarını temel alan küresel bir anayasa veya küresel sözleşmeden söz edilmektedir.⁸⁴

5.1.10. Savunma ve Ulusal Güvenlik

Gelişmişlik düzeyi tanımı geçtiğimiz yüzyılda hızlı bir değişime uğramıştır. Bu değişim süreci içinde ülkelerin “teknolojik yetkinlik” düzeyleri, gelişmişlik düzeylerinin en önemli göstergelerinden biri haline gelmiştir. Yirminci yüzyılın başlarında teknolojik yetkinlik ifadesinin daha çok “üretim yapabilme” yeteneği olarak yorumlandığı görülmektedir. Yüzyılın sonlarında ise yeni bir ürünün tasarım ve üretim teknolojilerine hakim olma yetkinliği ön plana çıkmıştır. İngiliz Sanayi Devrimi’nden sonra sanayileşen bütün devletler ulusal sanayi şirketlerini desteklerken, aslında “ulusal teknoloji yeteneklerinin” geliştirilmesini desteklemişlerdir. Küreselleşme uygulamalarıyla birlikte ticaret, rekabet ve sermaye hareketlerinin dünya ölçeğinde serbestleştirilmesi hız kazandıkça, devletlerin, kendi ülkelerinde teknoloji geliştirilmesini desteklemelerinde bazı farklı ve değişik uygulamalar olmuştur. Savunma sanayiinde de özellikle ulusal savunma sanayii şirketlerinin yabancıların kontrolüne geçmesini normalde engelleyen devletlerden bazılarının, 90’lı yılların sonlarına doğru bu uygulamalarında bazı değişiklikler gerçekleştirdikleri bilinmektedir.⁸⁵

Sanayide ve özellikle savunma sanayiinde uluslararası işbirliklerine veya ortaklıklara karar verilirken, yapılacak işin sonunda ulusal teknoloji yeteneğine herhangi bir katkı olacak mı olmayacak mı diye düşünülmeli ve ona göre karar verilmelidir. Özellikle savunma sistem tedariklerinde AB ülkelerinin özerkliğine bazı kısıtlar getirilmesinin konuşulduğu, Avrupa Savunma Ajanlığı’na (EDA) konu hakkında görev verildiği bugünlerde, bu konuda çok dikkatli olunmalıdır. Bilinmelidir ki

⁸³ Cem Somel, “Küreselleşen Dünyada Kalkınma Stratejisi Nasıl Olmalı?” **Mülkiye Dergisi**, XXV sayı 229 (Temmuz-Ağustos), 2001, s. 198.

⁸⁴ Ayşe Peker, Dünya Bankası: “Büyüme” Söyleminden “İyi Yönetme” Söylemine, **Toplum ve Bilim**, Bahar 1996, s.6.

⁸⁵ D. Braddon, “Regional Impact of Defense Expenditures”, **Handbook of Defense Economics I**, (Ed: Keith Hartley and Todd Sandler), Amsterdam: Elsevier Science B.V., 1995, s. 491.

savunma sanayii bulunan bütün ülkeler, tedarikte bir ölçüde liberalleşmeye gitseler de, savunma sistem tedariklerinin ulusal teknoloji geliştirilmesi için kullanılmasına kısıt getirilmesine asla razı olmayacaklardır. Türkiye'nin de aynı şekilde hareket etmesi gerekmektedir. Savunma sanayiinde, ulusal teknoloji ile üretilmemiş sistemlerin güvenilir olmayacağı da ayrıca değerlendirilmelidir.

Küreselleşme süreciyle birlikte, daha önce askerî imkânlar ve ekonomik kapasite gibi parametreler vasıtasıyla belirlenen güç kavramının artık bilgiye ulaşabilme ve bilgiyi kullanabilme yeteneğini ifade etmesi dikkat çekmektedir. Bunun nedeni, küreselleşme sürecinde insan faktörünün ön plâna çıkmış olmasıdır. İnsan kaynaklarından azamî ölçüde istifade edebilme imkân ve kabiliyetine sahip ülkeler diğer ülkelerin siyasî uygulamalarını, ekonomik politikalarını ve güvenlik stratejilerini etkiler hâle gelmişlerdir. 1789 yılında Fransız Devriminin gerçekleştirilmesinden sonra üç önemli kavram dünya uygarlık sahnesine birlikte çıkmışlardır. Yeni bir dünya düzeninin temellerinin atıldığı bu kavramlar “özgürlük”, “eşitlik” ve “barış”tır. Eşitlik istekleri özellikle politik alanda kendisini göstermiştir. Özgürlük yeni düzenin sosyal, politik ve ekonomik temelini oluşturmuştur. Bireysel girişim, özel mülkiyet ve bunları tamamlayan piyasa mekanizması ile hâlihazırda içinde yaşadığımız ekonomik ve sosyal sistemlerin yerleşmesi ve serpilip gelişmesi sağlanmıştır. Yine de bu gelişmelerin insanlığın kaderi olmadığına yönelik inancı ortadan kaldırmamış aksine daha da güçlendirmiştir.

BÖLÜM VI

ULUSLARARASI EKONOMİK ÖRGÜTLERİN GELECEK SENARYOLARI VE HEDEFLERİ

6.1. Uluslararası Ekonomik Örgütlerin Neoliberal Yaklaşım Senaryoları

Uluslararası ekonomik örgütler esas itibariyle küreselleşme sürecinde neoliberal önermeyi kabul etmektedir ki bu önerme de küreselleşmenin, kaynakların etkin dağılımını sağlayacağını ve koşulları yerine getiren ülkelerde hızlı büyüme ve kalkınmanın gerçekleşeceğini, sosyo-ekonomik sorunların tedrici olarak ortadan kalkacağını öne sürmektedir. Ticaret ve sermaye akımları, ülkeler arasında standart kuralların uygulanması, üretim, bölüşüm ve pazarlamanın küreselleşmesi, ülkeleri hiç olmadığı kadar birbirine bağlamıştır.

Bu durum uluslararası ekonomik örgütlerin, küreselleşme bağlamında, gelişmiş ülkelerin hem kaynak hem de hedef ülke olarak mal ve sermaye akımlarından ve küresel gelirden daha fazla pay almaları ile sonuçlanmıştır. Entegrasyonun en belirgin tanımlayıcı özelliği tek fiyat kanunu yani ülkeler arasında mal ve üretim faktörleri fiyatlarının eşitlenmesidir. Bu süreçte ekonomide etkili kaynak tahsisi gerçekleşmekte ve teknolojinin yaygınlaşmasından yarar sağlanmaktadır. Teorik olarak ülkeler arasındaki eşitsizlikler bu faydaların sağlanmasına engel teşkil etmemektedir. Yoksul ülkelerin fiyat yapılarının zengin ülkelere daha da uzaklaştığı görülmektedir. Gelir dağılımı açısından baktığımızda da eşitsizlikler düzelme yolunda görülmemektedir.⁸⁶

Ayrıca küreselleşme sürecinin gelişmiş ülkelerde yoğun işsizliğe neden olduğu ve özellikle niteliksiz işgücünün acımasız rekabetin kurbanı olduğu sık sık iddia edilmektedir. Şöyle ki; küreselleşmenin ortaya koyduğu şiddetli rekabet ortamı, düşük işgücü maliyetine sahip gelişmekte olan ülkelere emek yoğun üretime dayalı mallarda karşılaştırmalı üstünlük sağlamaktadır. Bu durum gelişmiş ülkelerin tekstil, demir-çelik, gıda gibi daha çok emek yoğun ve niteliksiz işgücünün istihdam edildiği endüstrilerdeki rekabet gücünü alabildiğine zorlamaktadır. Hızla artan rekabet, gelişmiş ülkeleri daha

⁸⁶ Feza Öztürk, “Küreselleşme – Yeni Dünya Düzeni” (Çevrimiçi) [www.mfa.gov.tr/turkce/grupe/ues/ 5 Fozturk](http://www.mfa.gov.tr/turkce/grupe/ues/5_Fozturk) (Erişim Tarihi: 09.09.2007).

düşük ücretli işgücü kullanımına ya da arayışlarına zorlamakta; bu durum ise söz konusu ülkelerde hem işsizliği körüklemekte, hem de işgücünün işveren karşısında pazarlık gücünü zayıflatmakta ve böylece ücretlerin gerilemesine yol açmaktadır. Bundan da özellikle bu ülkelerdeki niteliksiz işgücü en fazla zararı görmekte ve yaşam standartları düşmektedir.⁸⁷ Ayrıca, endüstri toplumundan bilgi toplumuna geçiş, iş alanlarını imalat sektöründen hizmet sektörüne kaydırarak gelişmiş ülkelerin istihdam yapısını değiştirmekte ve böylece sendikalı olarak çalışan kesim için iş olanaklarını hızla azaltmaktadır.⁸⁸ Diğer taraftan küreselleştirme, gelişmekte olan ülkelerdeki niteliksiz işgücünü de zora sokmaktadır. Dünya çapında artan ticaret ve yatırım fırsatları küresel firmalara faaliyet gösterdikleri bölgelerde muazzam sermaye ve nitelikli işgücü arzı sunarken, niteliksiz işgücü ya da toprak gibi mobil olmayan üretim faktörleri bundan istifade edememekte ve niteliksiz işgücünde arz fazlalığı ortaya çıkmaktadır. Niteliksiz işgücü piyasasındaki artan arz fazlalığı zaten düşük olan ücretleri daha da düşürmekte ve sonuçta bu kesimin hayat standartlarını kötüleştirmektedir.

Bu durumda uluslararası ekonomik örgütlerin şekillendirdiği küreselleşme ile ülkeler arasındaki gelir dağılımındaki adaletsizliğin de arttığı gözlemlenmektedir. Özellikle, 1980 sonrasında gelişmiş ülkeler arasında kişi başına gelir açısından bir yakınlaşma gözlemlenirken; gerek gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler, gerekse gelişmiş ülkelerin kendi aralarında uçurum büyümüştür. Bir çok gelişmekte olan ülkede kişi başına gelir artışı ortalama olarak ikiye katlanmasına rağmen, bu artış yine de gelişmiş ülkelerin sağladığı artışın çok gerisinde kalmıştır. Ayrıca, gelişmekte olan ülkeler arasında kişi başına gelir açısından bir kutuplaşma söz konudur. Kore, Malezya, Tayland gibi ülkeler gelişmiş ülkelerin kişi başına gelirden sağladıkları artışı yakalayabilirlerken; Orta Doğu ve Afrika ülkeleriyle, Hindistan ve Bangladeş gibi Asya ülkelerinde bu artış çok gerilerde kalmıştır.⁸⁹

⁸⁷ Mustafa Aykaç, "Globalleşen Dünyada İşgücü Piyasaları", **Çerçeve Dergisi**, Yıl: 4, Sayı: 14, 1995, s.30-33.

⁸⁸ Samir Amin, **Kaos İmparatorluğu Yeni Kapitalist Küreselleşme**, Çev. İ.Soner, İstanbul: Kaynak Yayınları, 1993.

⁸⁹ Can C. Aktan ve Hüseyin Şen, **Globalleşme, Ekonomik Kriz ve Türkiye**, Ankara: TOSYÖV Yayınları, 1999.

6.2. Uluslararası Ekonomik Örgütlerin Rekabet Gücü

Genel olarak küreselleşmenin olumsuz etkileri çerçevesinde, ticari ve finansal liberalleşme ile birlikte fiyat kontrollerinin kaldırılması, piyasaların kuralsızlaştırılması ve diğer zor ekonomik reformlar bu sürecin uzak kalınması mümkün olmayan geçiş maliyetlerini gündeme getirmekte ve özellikle küreselleşmeden zarar gören ülke için önem taşımaktadır. Ancak küreselleşen bir dünya ekonomisine katılmanın en önemli gereklerinden biri olarak ekonomik reform programlarına güçlü sosyal unsurların dahil edilmesi, uygulanan ekonomi politikasının sosyal temeli olarak değerlendirilebilir. Küreselleşme ve artan uluslararası rekabet, öncesine göre çok daha güçlü şekilde ulusal istihdam ve emek politikalarını şekillendirmektedir. Ulusal politikalar üzerindeki bu güçlü etki, rekabet gücünün sadece düşük ücretler ve düşük çalışma standartlarından kaynaklandığını göstermemekte; emek verimliliğini yükseltmek suretiyle de bunun mümkün olabileceğini ifade etmektedir.⁹⁰ Diğer taraftan, küreselleşme ve artan ekonomik entegrasyon, çalışma standartları açısından bağımsız ulusal politikanın kalmadığını ifade etmemektedir. Çünkü, çalışma standartlarının yüksek emek maliyetlerini ifade ettiği açık bir husus değildir. Dolayısıyla artan küreselleşmeye rağmen, istihdamın ve çalışma standartlarının belirlenmesinde ulusal politikaların hala önemini koruduğu söylenebilir. Bu politikaların uluslararası rekabet gücü ile ilgili gelişmelere daha duyarlı olmaları ve tahsis etkinliğini artırmaya yönelmeleri şartıyla geçerliliklerini sürdürmeleri mümkün görünmektedir. Küreselleşme, siyasi ve sosyo-kültürel boyutları olan bir kavram olarak karşımıza tüm dünyada 1980’li yılların ortasından itibaren çok daha belirgin olarak hissedilmeye başlanmıştır. Özellikle uluslararası ekonomik örgütlerin küreselleşme açısından yaşadıkları rekabet çok büyük önem kazanmakta ve küresel rekabet, ülkeleri sürekli yenilik yapmaya yöneltmektedir. Ancak, küreselleşmenin evrensel manada eşitlik, refah, barış ve özgürlük ortamı yaratarak sınırsız bir dünya ortaya çıkaracağı konusunda ciddi endişeler dile

⁹⁰ Nusret Ekin ve Ahmet Selamoğlu (Haz.), Küreselleşme Rekabet Gücü ve Endüstri İlişkilerinde Dönüşüm: **V. Ulusal Endüstri İlişkileri Kongresi**, İstanbul: 14-15 Kasım 1996; Düzenleyen: Türk Endüstri İlişkileri Derneği, Ankara: Kamu-İş, 1998.

getirilmektedir. Küreselleşmenin, bu anlamda, bölge ve ülke sınırlarının önemini tamamen ortadan kaldırdığını söylemek güçtür.⁹¹

Bilhassa gelişmekte olan ülkelerin küresel ilişkilerde kendi sınırlarını aşamamaları, bu ülkelerin karşılaştırmalı üstünlüklerini geliştirmelerine ve artan küresel rekabette daha az faydalanmalarına neden olmaktadır. Küreselleşme, bir taraftan gelişmekte olan ülkelerin daha geniş ticari pazarlara, daha büyük sermaye girişine sahip olmasını sağlarken, diğer taraftan da bu ülkeler için ihraç ya da ithal edilebilir malların genişlemesini ve bu ülkelerin teknolojik gelişmelerden daha fazla yararlanmasını sağlayacak düzeyde olabilmektedir. Küreselleşme, ayrıca, ulaşım ve iletişim maliyetlerini düşürerek üretimde işbölümü ve uzmanlaşmaya olanak sağlamaktadır. Üretimde iş bölümü ve uzmanlaşmada etkinliği ve dolayısıyla verimliliği artırmaktadır. Artan verimlilik ise gelişmekte olan ülkelerin uluslararası piyasalarda rekabet güçlerinin yükselmesine imkan sağlamaktadır.⁹² Uluslararası ekonomik örgütlerin küreselleşmeye etkilerinin özünde taşıdığı temel paradoks, artan uluslararası rekabetin yol açtığı sosyal bozulmaya karşılık hükümetlerin telafi edici veya iyileştirici gücünün zayıflamasıdır. Bunun bir ifadesi olarak küreselleşme bugün, “daha az devlet” sloganıyla devletin sınırlandırılmasına yönelik dünya çapında bir trendle paralel gitmektedir. Daha az devlet anlayışı kamu harcamalarında azalmayı, düşük vergileri, yeniden dağılıma yönelik siyasi desteğin azalmasını, emek piyasası ve diğer piyasaların dünya çapında kuralsızlaştırılmasını gerektirmektedir. Küreselleşme sürecinde kaybedenleri destekleme ihtiyacının artması ve artan eşitsizliklerin giderilmesine, işini kaybeden ve dışlanan işçilere yeniden eğitim imkanı verilmesine ve fakirliğin azaltılmasına daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır.⁹³ Küreselleşme, ayrıca, uluslararası iş bölümünde ve tasarrufların kullanımında etkinliği sağlamak suretiyle üretkenliğin artmasına ve tüketicilerin yabancı malların her çeşidini daha düşük maliyetle elde etmesine de imkan vermektedir. Bir malın üretim sürecinin değişik aşamaları, alternatif üretim yerlerinin karşılaştırmalı üstünlüğüne bağlı olarak dünyanın değişik bölgelerinde

⁹¹ Merih Kutlu, “Küreselleşme Değil Küreselleştirme, Küresel Ekonominin Radikal Analizi”, (Çevrimiçi) <http://www.turkab.net/kure/wkuretehdit.htm> (Erişim Tarihi: 11.08.2007).

⁹² Memet Zencirkıran, “Küreselleşme: Sorunlar ve Çözüm Önerileri.” (Çevrimiçi) www.isguc.org/memet2.htm (E- dergi) (Erişim Tarihi: 08.09.2007).

⁹³ Haluk Geray, “İletişim, Bilgi Toplumu ve Küreselleşme” **Emperyalizmin Yeni Masalı: Küreselleşme**; Haz. Işık Kansu, Ankara: İmge Kitabevi, 1997, s.12.

gerçekleştirilmektedir. Gelişmekte olan ülkeler üretimin küreselleşmesi sayesinde teknoloji transferini de gerçekleştirebilmektedirler.⁹⁴

6.3. Uluslararası Ekonomik Örgütlerin İnsana Yönelik Öngörülleri

Uluslararası ekonomik örgütlerin küreselleşmeye etkilerinin bir diğler boyutu da kültürel küreselleşmedir.⁹⁵ Kültürel küreselleşmenin etki ve sonuçları, bu sürece maruz kalan ulusal ve yerel kültürün öznel şartlarına göre değişmektedir. Bu durumda, ulusal ve yerel kültürü tamamen reddedip küresel kültüre bağlanmak veya kendi kültürü içine hapsolüp dış dünyaya kapanmak şeklinde tercihler gündeme gelmektedir. Bu iki tercihin dışında küreselleşme ve yerelleşme arasında orta bir yol bulup insanların kendi kültürel değerlerini kaybetmeden, küresel değerlerle bütünleşmeleri de söz konusu olabilir. Bu yüzden küreselleşmeyi bir 'küresel realite' olarak ele almak ve buna uyum sağlamak için çaba sarfetmek önem taşımaktadır. Uluslararası ekonomik örgütler, işgücü ağırlıklı teknoloji yerine mega-teknolojiye yönelen, uzun dönemi faaliyetlerinde baz alan, ulusal ekonomiden ziyade küresel ekonomiyi hedefleyen; merkezi yönetim yerine yerinden yönetimleri benimseyen; sınırlı sayıdaki tercihler yerine çok çeşitli tercihlere ulaşmayı kendisine gaye edinen ve endüstri toplumunun ötesinde bilgi toplumu olmayı yeğleyen toplumlar küreselleşme sürecinden kazançlı çıkacaklardır.⁹⁶

Uluslararası ekonomik örgütlerin küreselleşme sürecine dahil ettiği insanlar arası ilişkiler ve sosyal etkileşimlerle dünya gerçekten birbirine yakınlaşırken, aynı dünyada siyasal ve ekonomik koşullar açısından bir kutuplaşma yaşanmakta, metropolleşen kentlerde gettoların oluşması önlenememekte, sınıflar, kuşaklar, kimlikler arasındaki çözümler de hızla artmaktadır. Kuşkusuz yaşadığımız dünyayı anlamak açısından tüm bu ikilemler önemli olmakla birlikte, bu kadar geniş spektrumlu bir tartışma yapmak kolay değildir. Bu nedenle irdelediğimiz konu açısından daha önemli görünen birkaç boyutuyla meseleyi ele almakla yetinmek gerekmektedir.

⁹⁴ Can C. Aktan ve Hüseyin .Şen, **Globalleşme, Ekonomik Kriz ve Türkiye**, Ankara: TOSYÖV Yayınları, 1999.

⁹⁵ Ali R. Büyüksulu, "Küreselleşmenin Sosyal ve Kültürel Hayata Etkisi" **Küreselleşmenin İnsani Yüzü** Der. Veysel Bozkurt, Bursa: Alfa Basın Yayım Dağıtım, 2000.

⁹⁶ Steven Globerman ve Daniel Shapiro, "Global Foreign Direct Investment Flows: The Role of Governance Infrastructure" (<http://www.cbe.wvu.edu/cib/globerman%20research/global%20foreign%20direct%20investment%20flows.pdf>), (Erişim Tarihi: 07.07.2007).

6.4. Uluslararası Ekonomik Örgütlerin Ulus-Devlet İlişkisi

Küreselleşme ile ülkeler arasındaki ekonomik, siyasi ve sosyo-kültürel entegrasyonun artması, ulus-devletin güç ve etkinliğini azaltmıştır. Ulus-devlet, sınırları içindeki fikirlerin akışını ve ekonomik politikaları artık kontrol edememekte ve böylece iç politika araçları etkisini yitirmektedir. Bir bakıma ulus-devlet, rolünü, sorumluluklarını ve politik ilişkilerini yeniden tanımlamaya zorlanmaktadır. Küreselleşme sürecinde ulus-devlet, yetkilerinin birçoğunu bir taraftan uluslararası ekonomik örgütlerle diğer taraftan da yerel otoritelerle paylaşmaya mahkum olmuştur. Bir zamanlar ulus-devletin sorumluluk alanı içinde yer alan savunma, ekonomik yönetim gibi pek çok alan artık büyük ölçüde IMF, Dünya Bankası, DTÖ, NATO, OECD ve BM gibi uluslararası ekonomik örgütler ya da bölgesel düzeydeki siyasi ve ekonomik birlikler (Avrupa Konseyi, Avrupa Merkez Bankası gibi) temelinde koordine edilmektedir. Küreselleşme, bu bağlamda bir paradoksu ortaya koymaktadır.

Öte yandan uluslararası ekonomik örgütlerin yakından etkilediği küreselleşme, siyasi etkinliğini azaltmakta ve ülkelerin radikal kararlar almasını güçleştirmektedir. Ulus-devlet, artık ne ekonomik politikaların yönlendiricisi ne de tek başına ulusal güvenliğin sağlayıcısıdır. Dünyanın dörtbir yanında ulus-devlet içinde etnik milliyetçiliğe ya da dini temele dayalı özerk bölgeler ortaya çıkmıştır. Rusya'da, Çeçenistan; Kanada'da, Quebec; Yugoslavya'da, Kosova ve İspanya'da, Katalonya örnek gösterilebilir.

Bu bağlamda küreselleşme; uzak yerleşimleri de birbirlerine, yerel oluşumların kilometrelerce ötedeki olaylarla biçimlendirildiği ya da bunu tam tersinin söz konusu olduğu yollarla bağlayan dünya çapındaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşmasıdır. Politik düzeyde ise küreselleşme, diyalektik olarak ulus-devlet üzerine bir hegemonya siyaseti uygulama, ulus-devlet oluşumunu zayıflatma bilincine dönüktür. İşte bu nedenle gelişmekte olan ülkelere anlatılan kendi kendine yetmenin ve merkezi kalkınmanın erdemleri (uluslaşma), bugün tüm yıkıcı etmenlerine karşın sınırsız serbest değişim modelinin (küreselleşme) dayatılmasına dönüşmüştür. Buradaki çelişki, gelişmekte olan ülkelerde yerleştirilmeye çalışılan ulus-devletin hala tam anlamıyla başarıya ulaşamamışken, sınırsız serbest değişimi öngören küreselleşme modelinin kabul ettirilmeye çalışılmasıdır. Karşı ya da taraf olanlar bağlamında yadsınamaz olan

küreselleşmeyi oluşturan dinamiklerin etkilerinin günden güne arttığıdır. Yadsınamaz olan diğer bir husus ise, küreselleşmenin -bir dayatma olarak algılandığında- özellikle kendini ulus-devlet olarak niteleme çabasında olan ya da ulus-devletleşme süreci yaşayan geliştirmekte olan ülkelere getirdiği yeni olumsuzluklardır. Geliştirmekte olan ya da az gelişmiş ülkelere dayatılan model olan küreselleşmenin belki de en olumsuz ancak çoğu zaman farkında olunmayan özelliği, az gelişmişliği kendiliğinden yenilemesidir.

SONUÇ

Görüldüğü gibi uluslararası ekonomik örgütlerin etkilediği küreselleşme sürecinin sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel alandaki olumlu ve olumsuz yönleri bir arada bulunmaktadır. Küreselleşme, kapitalist sistemin bütün kurum ve kurallarıyla dünya ülkelerine yayılma sürecidir. Böyle bir süreç, kısmen uluslararası ekonomik ilişkilerin doğal gelişimi ile ortaya çıkarken büyük ölçüde de IMF ve DTÖ gibi devletler üstü, uluslararası ekonomik örgütler tarafından empoze edilmektedir. Bu örgütlerin gerisinde gelişmiş ülkeler ve onların çok uluslu şirketleri vardır. Bu örgütler ve çıkarlarını korudukları gelişmiş ülkeler veya şirketler; ulusal ekonomilerin serbest piyasa mekanizmasına dayanmasını, uluslararası serbest dış ticaretin ve serbest sermaye dolaşımının gelişmesini savunmaktadır. IMF kendisinden borç isteyen hükümetlere “IMF Koşulları” adı altında bir “önlem paketi”nin uygulanmasını zorunlu kılmaktadır. IMF Koşulları, devlet bütçesinin denk olması, tarımsal ürünlere devlet yardımının yapılmaması, vergi oranlarının azaltılması, devlet işletmelerinin özelleştirilmesi, gümrük vergileri ve kotaların kaldırılması, sosyal refah harcamalarının azaltılması, yabancı şirketlere teşvikler verilmesi gibi, koşulları kapsamaktadır. DTÖ ise düzenlediği çok taraflı uluslararası anlaşmalarla dünya ticaretinin, uyulması zorunlu kurallarını belirleyip, ülkelere dayatmaktadır. Tekstil ve giyim, tarım, imalat sanayii ürünleri ticareti gibi mallar yanında; bankacılık, sigortacılık ve turizm gibi hizmet sektörleri ile ilgili ticari işlemler de bu tür anlaşmalarla düzenlenmekte, kontrol edilmekte ve ortaya çıkan ihtilaflar, yine bu örgüt tarafından karara bağlanmaktadır. İhtilafları Çözme Mekanizması (DSM) diye adlandırılan bu örgütün, devletleri yargılama ve hatta cezalandırma yetkisi vardır. Dünya Bankası, OECD ve Uluslararası Ödemeler Bankası (IBS) gibi pek çok uluslar arası kuruluş da ‘dünya ülkelerine liberal ekonomiyi benimsetmek yolunda’ IMF ve DTÖ’e yardımcı olmaktadır.⁹⁷

Kısaca söylemek gerekirse küreselleşmenin, üzerinde ilk durulması gereken, devletler-üstü bu gibi uluslararası ekonomik örgütlerin, devletlerin egemenlik haklarını önemli ölçüde kısıtlamakta oluşudur. Devletlerin, ulusal ekonomilerin yönetiminde

⁹⁷ Bill Witherell, “The Roles of Market Discipline and Transparency in Corporate Governance Policy”, OECD at the Banque de France International Monetary Seminar, (Çevrimiçi) (<http://www.oecd.org/dataoecd/21/4/2717763.pdf>), (Erişim Tarihi: 18.06 2007).

kullandığı para politikası, maliye politikası ve dış ticaret politikası gibi politikaları kullanma yetkileri bu tür örgütler tarafından önemli ölçüde ellerinden alınmıştır. Bir başka deyişle ulusal ekonomilerin işleyişi kendi devletlerinin değil bu uluslararası ekonomik örgütlerin iradesine terk edilmektedir. Böyle bir durum “devlet egemenliği” ilkesi ile asla bağdaşmaz. Buna rağmen bu süreç devam etmekte ve “devlet egemenliği” her yeni uluslararası düzenlemeyle bir parça daha azalmakta ve “bağımsızlık ilkesi” ortadan kalkmaktadır.

Küreselleşmenin uluslararası ekonomik örgütlerce nasıl etkilenimlere maruz kaldığının incelendiği bu çalışmanın sonuçlarını ve bu sonuçlar paralelinde oluşturulan önerileri şu şekilde sıralamak olasıdır:

Uluslararası ekonomik örgütlerin küreselleşme sürecindeki olumsuz etkilerini en aza indirmede, bağımsız, güçlü, sorun çözen, girişimci ve risk alabilen bireylere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu insanı yetiştirecek olan da eğitim sistemleridir. Eğitim sistemleri, böyle niteliklere sahip insanları yetiştirebilecek şekilde yapılandırılmalıdır.

Uluslararası ekonomik örgütlerle yönlendirilen dünyanın küresel etkileşiminde sosyo-ekonomik olarak, öncelikle istihdam, işsizlik, gelir dağılımı ve sosyal güvenlik gibi konularda meydana gelen olumsuz etkilere karşı etkin önlemler alınmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Küreselleşmenin ekonomik boyutuna hakim olan ve dünya ekonomileri üzerinde ciddi anlamda söz sahibi olan uluslararası ekonomik örgütlerin güttükleri politikalarla; ülkelerin kendilerine olan bağımlılıklarını arttırarak, ulusal güvenliklerini tehdit edici ve ulusal çıkarlarını zedeleyici sosyo-politik sorunlara neden olabilecekleri görülmektedir. Bu yüzden, ülkelerin uluslararası ekonomik örgütlerle dengeli ilişkiler kurabilecek tedbirleri alması gerekmektedir.

Bilhassa IMF gibi uluslararası ekonomik örgütler, yaşanan ekonomik kırılganlıkları fırsat bilerek, yardım ettikleri ülkelere sadece ekonomik açıdan değil, bir çok boyutta etkide bulunmakta, hatta o ülkelerin ulusal güvenliklerine ve içişlerine karışabilme özerkliğini kazanabilmektedirler. Uluslararası ekonomik örgütlere bu seviyede bağımlı olmamak için, özellikle ekonomi politikalarının popülist uygulamalardan arındırılarak, yolsuzluk gibi ekonomiyi derinden sarsan olgular üzerine kararlıkla gidilmesi gerekmektedir.

Ülke bazında yaşanan ekonomik zorlukların çözüme ulaştırılmasında hemen dış yardım alınmaması, ülkenin kendi bünyesindeki kaynakları kullanmaya öncelik vermesi ve kendi kaynaklarına bağlı alternatif çözüm yollarını üretilebilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla bu kaynakların tesbiti, kullanım alanları ve işlevselliği ile ilgili geliştirilecek olan politikaların zaman kaybedilmeden rasyonel bir şekilde uygulanmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Yeraltı ve yerüstü kaynaklar, insan potansiyeli, sosyo-kültürel geçmiş ve jeopolitik konum, gibi ciddi değerlere sahip olan Türkiye’de, bu değerler yeterince etkin kullanılmamakta, küreselleşmenin getirmiş olduğu faydalardan da yeterince istifade edilememektedir. Kötü yönetim ve popülist politikalar sonucunda ekonominin dışa bağımlı hale geldiği, sürekli olarak büyüme trendindeki dış borcun ve ithalata dayalı büyüme sonucu oluşan cari açığın devamlı surette arttığı ve bunun sonucunda uluslararası ekonomik örgütlere bağımlılığın devam ettiği ve bu bağımlılık sonucunda oluşan hassasiyetin ulusal çıkarlar ile ülkenin ulusal güvenliğini tehdit eder boyuta ulaştığı değerlendirilmektedir. Aynı zamanda uluslararası ekonomik örgütlerin yapmış oldukları yönlendirmelerle, özelleştirme kapsamında bazı stratejik kurum ve kuruluşların da yabancı yatırımcılara satıldığı görülmektedir. Bu yüzden Türkiye için hayati önem arzeden bu hususlarda siyasi kaygılardan uzak karar alabilme yeteneğine sahip kurumların oluşturduğu üst bir denetim sahasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Dünya üzerinde hangi ekonomik sistem hakim olursa olsun, esas olan insan mutluluğudur. Uluslararası ekonomik örgütlerle destekli kapitalist sistemin hem dünya insanına hem de Türk insanına bu mutluluğu getirmediği açıktır. Başta ABD olmak üzere kapitalist sistemin temel dayanağı olan ülkeler uluslararası ekonomik örgütler vasıtasıyla dikte ettirmeye çalıştıkları ekonomik politikalarından vazgeçmek bir yana, gerektiğinde ulusal çıkarlarını korumak için silahlı güç kullanmak dahil her yöntemi denemekten çekinmemektedirler. Böyle bir sistemin uzun süreli olarak dünyaya hakim olabileceği düşünülemez. Ancak ABD’nin kendi çöküşünü geciktirmek için, uluslararası ekonomik örgütler vasıtasıyla bir çok dünya ülkesini batmakta olduğu geminin içine almaya çalıştığı gözardı edilmemelidir. Uluslararası arenada karşılıklı çıkar ilişkileri birinci öncelikli, uluslararası hukukta güçlü olanın haklı olduğu kesinlikle unutulmamalıdır.

Küreselleşme süreci kaçınılmaz olarak tüm dünya ülkelerini olumlu ya da olumsuz olarak etkilemektedir. Asıl olan, ortak paylaşım alanlarının insanlığın yararına

dengeli bir şekilde dağıtılması ve kullanılmasıdır. Dünya barışı, insanlığın huzur ve refahı için küreselleşme ve küresel etkilerin olumlu yönde gelişmesine, yine küresel boyutta, gerekli katkı sağlanmalıdır. Küreselleşme, sosyo-kültürel bir yozlaşma veya sadece ekonomik kazanım aracı olarak değil, her kültürün olumlu yönde katkıda bulunduğu, dengeli bir sosyo-ekonomik etkileşim süreci olarak değerlendirilmelidir.

KAYNAKÇA

- ADALI, Coşkun. **Günümüz Kapitalizmi ve Devleti Üzerine**, İstanbul: Sarmal Yayınları, 1997.
- AKTAN, Can, C. ve H. ŞEN. **Globalleşme, Ekonomik Kriz ve Türkiye**, Ankara: Tosiöv Yayınları, 1999.
- AKTAN, Okan ve Tercen, BAYSAN. "Türk Ekonomisinin Dünya Ekonomisine Entegrasyonu: Liberasyon, Karşılaştırmalı Üstünlük ve Optimum Politikalar", **ODTÜ Gelişme**, (12), 49-106, 1985.
- ALKİN, Kerem. **Gelişmiş Ülkelerde İthalatın ve Dış Rekabetin Kontrolü**, İstanbul, İTO Yayınları, 2006.
- ALTUĞ, Nuray. "Bütçe Açıklarının Hiperenflasyonist Etkileri", **Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, İstanbul: Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Basın Yayın Teknikleri Anabilim Dalı Baskısı, 1993.
- ANAR, Erol. **İnsan Hakları: Küreselleşme Postmodernizm Yeni Perspektifler**, Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Forumu Vakfı, 1999.
- ARSLAN, Hakan. **Küreselleşmenin Emek Üzerindeki Etkileri ve Seçenek Sorunu**, (Der. E. A. Tonak), Küreselleşme, Ankara: İmge Kitabevi, 2000.
- ASLANOĞLU, Rana. **Kent, Kimlik ve Küreselleşme**, Bursa: Asa Yayınları, 2000.
- AYATA, Sencer. **Toplumbilim Açısından Küreselleşme**, Emperyalizmin Yeni Masalı Küreselleşme, (Yayıma Haz. Işık Kansu), 3. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi, 1997.
- AYKAÇ, Mustafa. "Globalleşen Dünyada İşgücü Piyasaları", **Çerçeve Dergisi**, Yıl: 4, Sayı: 14, 1995, s. 30-33.
- BAĞCE, H. Emre. Küreselleşme, Devlet ve Demokrasi, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt 32, Sayı 4, Aralık, 1999.
- BAL, Harun. "Güneydoğu Asya Ülkeleri, Dış Borç Krizi ve Gelişmekte Olan Ülkeler", **Ekonomi Başak Dergisi**, Yıl:22, Sayı:101, (Eylül/Ekim), 1998, s.99-105.
- BALLANCE Robert H. ve Diğerleri.**Uluslararası Ekonomik ve Sınai Kalkınma**, (Çev. C. Balkır ve A. Ersoy), İstanbul: Çağlayan Kitabevi, 1985.
- BELLO, Walden, Nicola BULLARD ve Kamal MALHOTRA. **Global Finance: New Thinking on Regulating Speculative Capital Markets**, London ve New York: Zed Books, 2000.

- BİRLEŞMİŞ MİLLETLER KALKINMA PROGRAMI. **Sürdürülebilir Kalkınma ve Yönetişim**, Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi Türkiye Ulusal Raporu Tema III, İstanbul: İula-Emme, 2002.
- BLECKER, Robert A. “International Capital Mobility, Macroeconomic Imbalances, and the Risk of Global Contraction” Center For Policy Analysis, New School For Social Research, **Working Paper Series III** No 5, June, 1998.
- BORATAV, Korkut. **İstanbul ve Anadolu’dan Sınıf Profilleri**, 2. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi, 2004.
- BORATAV, Korkut. **Emperyalizm mi? Küreselleşme mi?, Küreselleşme, Emperyalizm, Yerelcilik, İşçi Sınıfı**, Der: E. Ahmet Tonak, Ankara: İmge Kitabevi, 2000.
- BORATAV, Korkut. **Ekonomi ve Küreselleşme Emperyalizmin Yeni Modeli Küreselleşme**, Kansu Işık (Ed.), Ankara: İmge Kitabevi, 1997.
- BRADDON, D. “**Regional Impact of Defense Expenditures**”, **Handbook of Defense Economics I**, (Ed: Keith Hartley and Todd Sandler), Amsterdam: Elsevier Science B.V., 1995.
- BÜYÜKSULU, Ali Rıza. “Küreselleşmenin Sosyal ve Kültürel Hayata Etkisi” **Küreselleşmenin İnsani Yüzü** Der: Veysel Bozkurt, Bursa: Alfa Basın Yayım Dağıtım, 2000.
- CALVO, Guillermo ve Carlos A. VEGH. **Inflation Stabilization and Bop Crises in Developing Countries**, J. Taylor ve M. Woodford (Ed) Handbook of Macroeconomics, North Holland, 1999.
- CANGIZBAY, Kadir. **Globalleşme ve Kamusal Alan, Global Yerel Ekseninde Türkiye**, Der: E. Fuat Keyman, Ali Yaşar Sarıbay, İstanbul: Alfa, 2000.
- CANSEVER, Turgut. **Sanat ve Kaybolan Estetik Değerlerimiz, Milli Kültürler ve Küreselleşme, Milliyetçilik ve Milliyetçilik Tarihi Araştırmaları VI. İlmi Kongresi**, Haz. Bahaaddin Yediyıldız vd., Konya: Çizgi Kitabevi, 1998.
- DPT. **Küreselleşme, Bölgesel Entegrasyonlar ve Türkiye**, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Yıllık Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 1995.
- DPT. **Küreselleşme**, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 2000.
- DUFFAR, Jean. **Küreselleşme, Evrensel Değerler ve Ulusal Egemenlik**, Çev. B. Öztürk. Uluslararası Anayasa Hukuku Kurultayı. Ankara: TBB. Yayını, 2001.

- DURGUT, Metin. **Küreselleşmenin Teknolojik Boyutu, Küreselleşmenin Ekonomik, Teknolojik, Sosyal, Siyasal, Kültürel Boyutu.** Der: TMMOB Uluslararası İlişkiler Komitesi, Ankara: TMMOB Yayınları, 1998.
- EĞİLMEZ, Mahfi. "Global Finansal Kriz ve Türkiye'ye Etkileri", **Mess Mercek Dergisi**, Özel Sayı, (Ocak), 1999, s.33-43.
- EKİN, Nusret ve Ahmet, SELAMOĞLU. **Küreselleşme Rekabet Gücü ve Endüstri İlişkilerinde Dönüşüm: V. Ulusal Endüstri İlişkileri Kongresi**, İstanbul: 14-15 Kasım 1996; Düzenleyen: Türk Endüstri İlişkileri Derneği, Ankara: Kamu-İş, 1996.
- EROĞUL, Cem. **Ulus-Devlet ve Küreselleşme, Emperyalizmin Yeni Masalı: Küreselleşme**, Haz. Işık Kansu, Ankara: İmge Kitabevi, 1997.
- ERÖZDEN, Ozan. **Ulus-Devlet**, Ankara: Dost Kitabevi, 1997.
- EŞKİNAT, Rana. **Küreselleşme ve Türkiye Ekonomisine Etkisi**, Eskişehir: Anadolu Üniv. Yayınları, No: 1036, 1998.
- GERAY, Haluk. **İletişim, Bilgi Toplumu ve Küreselleşme, Emperyalizmin Yeni Masalı: Küreselleşme**; Haz. Işık Kansu, Ankara: İmge Kitabevi, 1997.
- GIDDENS, Anthony. **Modernliğin Sonuçları**, (Çev. Ersin Kuşdil), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1994.
- GODFREY, Martin. **Global Unemployment**, Sussex: Harvester Press. Pub. 1986.
- GRABEL, Ilene. "Speculation-Led Economic Development: A Post-Keynesian Interpretation of Financial Liberalization Programmes in the Third World" **International Review of Applied Economics** 9(2): 1995, s.127-249.
- GÜLER, A, Birgül. "Küreselleşme ve Yerelleşme", **Çağdaş Yerel Yönetimler**, Cilt: 6, Sayı: 4 Temmuz 1997.
- HARRIS, Nigel. **Milliyetçilik ve Ekonomik Gelişme, Piyasa Güçleri ve Küresel Kalkınma**, (Ed. Rene Prendergast ve Frances Stewart, Çev. İdil Eser), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1995.
- İŞİĞİÇOK, Özlem. **Küreselleşme, Değişen Endüstri İlişkileri ve Sosyal Diyalogun Artan Önemi, Küreselleşmenin İnsani Yüzü**, Haz. Veysel Bozkurt, İstanbul: Alfa Yayınları, 2000.
- JAMESON, Friedric. **Küreselleşme ve Politik Strateji**, (Çev. Mehmet Beşikçi), Birikim, Sayı 139, 2000.
- KIZILÇELİK, Sezgin. **Küreselleşme ve Sosyal Bilimler**, Ankara: Arı Kitabevi, 2001.

- KOCACIK, Faruk. **Kütle Toplum, Küreselleşme ve Türkiye**, Prof. Eyüp Kemerlioğlu'na Armağan, Sivas, 2000.
- KORTEN, C. David. **The Post Corporate World: Life After Capitalism**, Berratel-Kohler Publishers, San Francisco, March 7, 1999.
- MARSHALL, Gordon. **Sosyoloji Sözlüğü**, (Çev. Osman Akınhay, Derya Kömürçü), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 449, 1999.
- MUNCK, Ronaldo. **Emeğin Yeni Dünyası**, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2003.
- NEWMAN, Christopher. **Realizm: Küreselleşme ve Bağımsız Devlet**, (Çev. Muammer Türker), Türkiye Günlüğü, Sayı 64, Kış 2001.
- OECD. **Ulusal Bilim ve Teknoloji Politikası Raporu**, Çev. D. Özdemir, Z. Tozar, Ankara: Tübitak, 1996.
- ÖYMEN, Onur. **Geleceği Yakalamak**, İstanbul: Remzi Kitapevi, 2000.
- ÖZGÜR, Hüseyin ve Erdal FUAT. "Yerel Bölgesel Ekonomik Büyüme ve Gelişme Teorileri" **Küresel Sistemde Siyaset Yönetim ve Ekonomi**, Der: M. Akif Uzunçayır, Konya: Çizgi Kitabevi, 2003.
- ÖZKAN, Nevin. **Planlı Dönemde Bütçe Açıklarının Nedenleri (Vergi Gelirleri Açısından)**, Devlet Bütçe Uzmanlığı Araştırma Raporu Dizisi:3, Ankara: Maliye Bakanlığı Bütçe Mali Kontrol Genel Müdürlüğü Yayını, 1987.
- PEKER, Ayşe. Dünya Bankası: "Büyüme" Söyleminden "İyi Yönetme" Söylemine, **Toplum ve Bilim**, Bahar 1996, s.6-61.
- PIERRE, Jalee. **Üçüncü Dünyanın Yağması**, (Çev. A. B. Kafaoglu), İstanbul: Sosyal Yayınları, 1975.
- POLANYI, Karl. **Büyük Dönüşüm: Çağımızın Siyasal ve Ekonomik Kökenleri**. Çev: Ayşe Buğra. İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.
- SAMİR, Amin. **Kaos İmparatorluğu Yeni Kapitalist Küreselleşme**, Çev: İ.Soner, İstanbul: Kaynak Yayınları, 1993.
- SAMİR, Amin. **Küreselleşme Çağında Kapitalizm**, Çev. Vasif Erenus, İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1999.
- SOMEL, Cem. "Küreselleşen Dünyada Kalkınma Stratejisi Nasıl Olmalı?" **Mülkiye Dergisi**, XXV Sayı 229 (Temmuz-Ağustos), 2001, s.185-200.
- SÖNMEZ, Mustafa. **Gelir Uçurumu**, İstanbul: Om Yayınları, 2001.
- SÖNMEZ, Sinan. **Dünya Ekonomisinde Dönüşüm: Sömürgecilikten Küreselleşmeye**, Ankara: İmge. 1998.

- STEWART, Michael. **Keynesci İktisat Öğretisi, Liberalizm, Refah Devleti, Eleştiriler**, İstanbul: Der Yayınları, 1993.
- TEKELİ, İlhan ve Selim, İLKİN. “Küreselleşme Ulus-Devlet Etkileşimi Bağlamında AB-Türkiye İlişkilerinin Yorumlanması”, **Doğu-Batı**, Sayı: 115, 10. Şubat, 2000.
- TONAK, E. Ahmet. “ÇTYA’ nın Bağlamı, Küreselleşme ve Yabancı Sermaye” **Küreselleşme**, Der. E. Ahmet Tonak, Ankara: İmge Kitabevi, Nisan, 2000.
- TURAN, G. **Uluslararası Para Sistemi, Dünyü ve Bugünü**, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, No: 2, 1980.
- TÜSİAD. **Türkiye’de Enflasyon ve Enflasyonda Başarı Koşulları**, İstanbul: TÜSİAD - T/86-790, 1986.
- WADE, R.H. “What Strategies Are Viable For Developing Countries Today? The World Trade Organization and the Shrinking of 'Development Space’”. **Review of International Political Economy**, 10 (4), 2003, s. 621-644.
- WILLIAMSON, Jeffrey G. “Globalization, Labor Markets, and Policy Backlash in the Past”, **Journal of Economic Perspectives**, Vol. 12, No: 4, 1998, s. 51-72.
- YENTÜRK, Nurhan. “Short Term Capital Inflows and Their Impact on Macroeconomic Structure: Turkey in the 1990s”, **The Developing Economies**, 1999, 37(1), s.89-113.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

AKTAN Can, C. “Globalleşme Kavramı”, (Çevrimiçi), <http://www.canaktan.org/yenitrendler/Globalleşme/Kavram.Htm> (Erişim Tarihi: 31.07.2007).

BORATAV, Korkut. A. Erinç YELDAN ve Ahmet H. KÖSE. Globalization, Distribution and Social Policy. New School University Center For Economic Policy Analysis, 2000, (Çevrimiçi) www.newschool.edu/cepa (Erişim Tarihi: 11.06.2007).

DURMUŞ, Alpaslan. Küreselleşmenin Eğitime Etkileri Üzerine Öngörüler, (Çevrimiçi) www.yarindergisi.com/yarindergisi2/yazilar (Erişim Tarihi: 11. 10. 2007).

EĞİLMEZ, M. “Imf ve Türkiye”, (Çevrimiçi) http://www.mahfiogilmez.nom.tr/kose_8.Htm#_Ftn2#_Ftn2, (Erişim Tarihi: 01.07.2007).

ERDOĞAN, İrfan. “Uluslararası Örgütlü Talan Örneği: Dünya Bankası, Kalkınma ve İnsan ve Çevre Peyzajı” (Çevrimiçi), <http://media.ankara.edu.tr/~erdogan/dunya.htm>. (Erişim Tarihi: 28.08.2007).

GLOBERMAN, Steven ve Daniel Shapiro. Global Foreign Direct Investment Flows: The Role of Governance Infrastructure (Çevrimiçi) (<http://www.cbe.wvu.edu/cib/globerman%20research/global%20foreign%20direct%20investment%20flows.pdf>) (Erişim Tarihi: 07.07.2007).

.....(Çevrimiçi)[http://mubs.mdx.ac.uk/research/discussionpapers/economics\(dpapeconno100\).Pdf](http://mubs.mdx.ac.uk/research/discussionpapers/economics(dpapeconno100).Pdf) (Erişim Tarihi: 03.07.2007).

IMF (International Monetary Fund). What is the International Monetary Fund, (Çevrimiçi) <http://www.imf.org/external/pubs/ft/exrp/what.htm#box1>, (Erişim Tarihi: 22.05.2007).

IMF AND TURKEY PAGE. (Çevrimiçi) International 112 Integrating Human Rights Into <http://www.ejil.org/journal/vol13/no3/art1.html>. (Erişim Tarihi: 21.08.2007).

KUTLU, Merih. “Küreselleşme Değil Küreselleştirme, üresel Ekonominin Radikal Analizi”, (Çevrimiçi) <http://www.turkab.net/kure/wkuretehdit.htm> (Erişim Tarihi: 11.08.2007).

ÖZTÜRK, Feza. Küreselleşme, Yeni Dünya Düzeni, (Çevrimiçi) www.mfa.gov.tr/turkce/grupe/ues/5fozturk (Erişim Tarihi: 09. 09. 2007).

STIGLITZ, J. “The Future of Global Governance,” Initiative For Policy Dialogue Working Paper Series, Task Force on Governance of Globalization, (Çevrimiçi) http://www0.gsb.columbia.edu/ipd/pub/barcelona-tureofglobalgovernance11_8.pdf (Erişim Tarihi: 21.08.2007).

YUSUF, S. Globalization and the Challenge For Developing Countries, World Bank, Haziran, Decrg. (Çevrimiçi) <http://www1.worldbank.org/economicpolicy/globalization/documents/wps2168.pdf> (Erişim Tarihi: 31.07.2007).

ZENCİRKIRAN, Memet. “Küreselleşme: Sorunlar ve Çözüm Önerileri.” (Çevrimiçi) www.isguc.org/memet2.htm (E- Dergi) (Erişim Tarihi: 08.09.2007).

WITHERELL, Bill. “The Roles of Market Discipline and Transparency in Corporate Governance Policy”, OECD at the Banque De France International Monetary Seminar, (Çevrimiçi) (<http://www.oecd.org/dataoecd/21/4/2717763.pdf>) (Erişim Tarihi: 18.06.2007).